

KASIM TINISTANOGLU

KAŞIM IRLARININ

CIYNAĞI

Kasım Tınıstanoğlu

“Kasım İrlarının Cıynağı”
(Kasım Şiirleri Mecmuası)

-transkripsiyon, inceleme,
tercüme, tıpkıbasım-

Sabırbek BÖRÜBAY
hazırlayan

p/∞

NUR-SULTAN
2021

ТУРК
8-1
ИТ

УДК 821.512.161-1
ББК 84 (5 Туу)-5
К 22

К 22 **Tinistanovlu Kasım**
"Kasım İrlarının Cıynağı" (Kasım Şiirleri Mecmuası) -transkripsiyon,
inceleme, tercüme, ıpkıbasım // Sabırbek BÖRÜBAY hazırlayan. – Nur-
Sultan: «Gılım» Yayınevi, 2021. – 312 6.

ISBN 978-601-06-8238-2

XX. yüzyılın başındaki çağdaş Kırgız edebi dilinin gramerini, ilk gramer kitaplarını yazan Kasım Tinistanov aynı zamanda Çağdaş Kırgız edebiyatının da kurucularındandır. K. Tinistanov, 1920-1924 yılları arasında Öris, Ak-Jol gazetelerinde ve Jas Kayrat, Sana dergilerinde Kazak ve Kırgız Türkçesiyle şiirler yayımlamıştır. Bu şiirleri 1925 yılında Moskovada 'Kasım İrlar Cıynağı' başlığı altında Arap harfli Kırgız yazısıyla yayımlanmıştır. Değişik konularda kaleme alınan bu şiirler Çağdaş Kırgız edebiyatının ilk örnekleri olmakla birlikte XX. yüzyılın başındaki Türk Dünyasındaki edebi bütünlüğü de yansıtmaktadır. Bu kitapta 'Kasım İrlar Cıynağı' eserindeki şiirlerin Latin harfleriyle transkripsiyonu, dil incelemesi, Türkiye Türkçe tercümesi ve ıpkıbasımı yer almaktadır.

664966

УДК 821.512.161-1
ББК 84 (5 Туу)-5

ISBN 978-601-06-8238-2

© Uluslararası Türk Akademisi, 2021

TAKDİM

XIX. yüzyılın sonu XX. yüzyılın başında Kazak ve Kırgız halklarında aydınlanma hareketi başlayıp kültür sahasında rönesans yaşanmıştır. Bu hareketi A. BAYTURSUNULI, M. CUMABAEV, İ. ARABAEV gibi alaşçıl aydınlar gerçekleştirmiştir. Kırgızistan'da hem tarihi hem de gurur verici bu görevi üstlenenlerin biri dilci bilim adamı, şair, yazar, devlet adamı, aydın, Kırgızların ilk profesörü Kasım TINISTANOVdur. Dolayısıyla 2021 yılında Cumhurbaşkanının kararı ile adı geçen büyük insanın 120. Yıl Dönümü devlet düzeyinde kutlanmaktadır. Kırgızistan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Sayın Sadır CAPAROV, 2021 yılının 9 Ağustos tarihinde Kara-Kol şehrinde gerçekleşen törende Kasım TINISTANOV'un gençlere örnek olacak büyük bir insan olduğunu vurgulayarak 9 Eylülde Kasım TINISTANOV'un memleketi Çırpıktı köyünde yapılan heykelinin açılışını yapmıştır.

Kasım TINISTANOV, 37 yıllık kısa hayatında çok büyük işler yapmıştır. Kazak-Kırgız Bilim Komisyonu'nda uzman, Kırgızca ilk gazete olan 'Erkin-Too' gazetesinin editörü, Kırgız Otonom Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti Eğitim Bakanı, Kırgız Kültür Enstitüsü müdürü gibi önemli görevleri üstlenen K.

TINISTANOV, çağdaş Kırgız dilinin alfabesini, gramerini hazırlamış, dil bilimi terimlerini oluşturmuş, ilk ders kitaplarını yazmıştır.

Kasım TINISTANOV, bilimsel ve devlet işlerinden başka yazdığı edebi eserlerle çağdaş Kırgız edebiyatının kurucularından biridir. O, 1920-1924 yılları arasında Kazakça yayımlanan 'Öris', 'Ak Jol' gazetelerinde, 'Jas Kayrat', 'Sana' dergilerinde görev yapmış, bu gazete ve dergilerde Kazakça ve Kırgızca şiirlerini bastırmıştır. Bu şiirleri de 1925 yılında Moskova'da 'Kasım Irlar Cıynagı' başlığı altında kitap olarak yayımlanmıştır. Elinizdeki eser 'Kasım Irlar Cıynagı' şiir kitabının Latin harfli transkripsiyonundan, dil incelemesinden, Türkiye Türkçesi tercümesinden ve Arap harfli tıpkıbasımından oluşan bir bilimsel eserdir. Bu sene 120. Yıl Dönümü kutlanmakta olan Kasım TINISTANOV'un çalışmalarını, eserlerini incelemek, yayımlamak Uluslararası Türk Akademisi'nin önemli görevlerindedir. Üstelik Türk Akademisi'nde hazırlanmakta olan 'Türk Dünyası Büyük Şahısları' adlı 3 ciltlik büyük projeye Kasım TINISTANOV da dahil edilerek ayrı bir bölüm şeklinde hazırlanmaktadır. Çünkü Kasım TINISTANOV, 1926 yılında Bakü'de gerçekleşen Birinci Türkoloji Kurultayı'nda Latin harfli ortak Türk alfabesinin önemine dikkat çeken, ilk şiirlerini ve öyküsünü Kazakça yayımlayan, Türk halklarının gelişmesine ve aydınlanmasına katkıda bulunmak isteyen bir büyük aydındır. Bunu biz onun 'Alaçka' adlı şiirinde görürüz:

*Alaş'ım nasıl idi önceki zamanlar,
O durumda kara günde dostu bul?
Bu zaman okumak ilim zamanıdır,
İşe giriş, belini bağla, muhkem sık!*

Üstelik Kasım TINISTANOV'un hayatında, şiirlerinde Kazak-Kırgız Pedagojik Enstitüsü'nde ders okuyan Kazak şairi, üstadı Magjan JUMABAEV'in etkisi büyüktür. O, Isık-Göl adlı şiirini Magjan'ın vatan ile ilgili şiirlerinden esinlenerek kaleme almıştır.

'Kasım Irlar Cıynagındaki' şiirlerin büyük bir kısmı aydınlanma, gençleri eğitim almaya teşvik eserlerdir. Bununla birlikte doğa ve vatan konusundaki şiirleri de vardır. 'Manas'ın Kümbeti' şiirinde ve 'Canıl Mırza' büyük şiirinde tarihi olaylarla ilgili düşünceleri verilmiştir.

Bir Kırgız aydınının hem Kazakça hem Kırgızca şiirlerinin Türkiye Türkçesi tercümesini ve dil incelemesini yayımlamak Türk halklarının birliğini pekiştirmede, Türk Dünyasını araştırmada bir katkı olacağına inanıyoruz.

Darhan KIDIRALI
Uluslararası Türk Akademisi Başkanı

БАШ СӨЗ

XIX кылымдын соңу XX кылымдын башында казак, кыргыз элдеринде эл агартуу иштери күчөп, маданий турмушта кайрадан жаралуу доору жүргөн. Бул кыймылды А. Байтурсунулы, М. Жумабаев, И. Арабаев ж.б. өңдүү алашчыл айдындар жүзөгө ашырышкан. Кыргызстанда мына ушул ары тарыхый, ары сыймыктуу милдетти ийгиликтүү жүзөгө ашыргандардын бири – бул тилчи-окумуштуу, акын, жазуучу, мамлекеттик ишмер, агартуучу, кыргыздын биринчи профессору Касым Тыныстанов. Ошондуктан 2021-жылы Президенттин буйругу менен аталган улуу инсандын 120 жылдыгы мамлекеттик деңгээлде белгиленип жатат. Кыргыз Республикасынын Президенти Жапаров Садыр Нургожоевич 2021-жылдын 9-августунда Кара-Кол шаарында өткөрүлгөн маарекедө Касым Тыныстанов жаштарга үлгү болор улуу инсан экендигине токтолуп, 9-сентябрда туулган жери Чырпыкты айылында тургузулган айкелине гүл коюп, таазим этти.

Касым Тыныстанов 37 жылдык кыска өмүрүндө опол тоодой эмгек калтырган. Казак-кыргыз илимий комиссиясынын мүчөсү, кыргыздын биринчи гезити "Эркин-Тоонун"

жооптуу редактору, Кыргыз АССР эл агартуу комиссары, Кыргыз маданият курулуш институтунун мүдүрү сыяктуу жооптуу кызматтарды аркалаган Касым Тыныстанов азыркы кыргыз тилинин орфографиясын, грамматикасын жана тил илими боюнча кыргызча терминологияны түзүп, алгачкы окуу китептерин жазган.

Касым Тыныстанов илимий жана коомдук иштеринен башка көркөм чыгармалары менен азыркы кыргыз жазма адабиятын түптөөчүлөрүнүн бири катары эсептелет. Ал 1920-1924-жылдары казакча жарыяланган "Өрис", "Ак-Жол" гезиттеринде, "Жас Кайрат", "Сана" журналдарында кызмат өтөп, бул басылмаларга казакча, кыргызча ырларды жарыялап турган. 1925-жылы бул ырлары "Касым ырлар жыйнагы" деген ат менен жыйнак түрүндө басылып чыккан. Колуңуздардагы китеп мына ушул "Касым ырлар жыйнагынын" латын арибиндеги транскрипциясынан, тилдик изилдөөдөн, түркчө котормосунан жана араб арибиндеги факсимилесинен турат. Үстүбүздөгү жылы 120 жылдык маарекеси белгиленип жаткан Касым Тыныстановдун эмгектерин, чыгармаларын изилдөө, жарыялоо – Эл аралык Түрк академиясынын маанилүү иштеринин бири. Ошону менен бирге Түрк академиясында даярдалып жаткан "Түрк дүйнөсүнүн улуу инсандары" аттуу 3 томдук чоң эмгекке Касым Тыныстанов да киргизилип, өзүнчө бөлүм катары даярдалып жатат. Анткени Касым Тыныстанов 1926-жылдагы Биринчи жалпы союздук түркология курултайында латын жазуусуна негизделген орток түрк алфавитинин маанисине басым жасаган, алгачкы ырларын жана аңгемесин казакча жарыялаган, түрк элдеринин өнүгүп-өсүшүнө өз салымын

кошконго аракет кылган улуу инсан. Муну биз анын “Алачка” деген ырынан көрө алабыз:

*Алачым кандай эди бурунгу чак?
Ол кандай кара туман ортагы таб?
Бул заман окуу-билим заманасы,
Ишке кир, белиңди буу бекем устаб!*

Анын үстүнө Касым Тыныстановдун чыгармачылыгында Казак-кыргыз Эл агартуу институтунда адабияттан лекция окуган казак акыны, устаты Магжан Жумабаевдин таасири зор. Ал Ысык-Көлгө арналган ырын Магжандын ата-журт тууралуу ырынан таасирленип жазган.

“Касым ырлар жыйнагындагы” ырлардын басымдуу бөлүгү эл агартууга арналып, жаштарды билим алууга үндөгөн чыгармалар. Ошону менен бирге жаратылышка жана атуулдук поэзияга таандык ырлар да бар. Ал эми “Манастын күмбөзү” ырында жана “Жаңыл Мырза” поэмасында тарыхый ой-жүгүртүү камтылган.

Кыргыз айдынынын казакча ырларынын түркчө котормосун, изилдөөсүн жарыялоо түрк элдеринин ынтымакташтыгын бекемдөөгө өз салымын кошот деген ишенимдебиз.

Дархан Кыдырали

Эл аралык Түрк академиясынын Президенти

ÖNSÖZ

Kendi halkın derdiyle dertlenmiş, hayatı boyunca milleti için yaşayan Kasım Tinistanoğlu'nu Türk dünyası olarak kendi bakış açımızla değerlendirmenin ve tarihe mal olmuş gerçekleri kabul etmenin zamanı gelmiştir.

Devlet adamı, şair, yazar, mütercim, gazeteci ve bilim adamı kimlikleriyle çok yönlü vasfa sahip olan Kasım Tinistanoğlu yaşamı boyunca milleti için yaşamış ve bu kabiliyetini başka milletlerin dostluğuna kullanmayı bir vazife olarak bilen büyük bir Kırgız aydınıdır.

Bu sebeple Kasım Tinistanoğlu'nun Türk dünyasında daha iyi tanınması ve anlaşılabilmesi amacına yönelik bir adım da olsa atılmış bulunmaktayız.

Elinizdeki kitapta onun “Kasım İrlarının Cıynağı” (Kasım Şiirleri Mecmuası) adlı eserinin tıpkıbasımını, yazı çevrimini ve Türkiye Türkçesine aktarımını Türk dünyasına kazandırmayı amaç edindik.

Eserin taş baskı nüshası 1976 yılında Kırgızistan Batken İline bağlı Üç-Döbö köyünün kadısı Molla Begmat'ın torunu Sıdika İsmanova tarafından Kırgız Cumhuriyeti Millî İlimler Akademisi'ne teslim edilmiştir.

Bu kitapta, Tınıstanoğlu'nun "Kasım Irlarının Cıynağı" adlı eserinin yazı çevrimi yapılırken söz konusu eserin Kırgız Cumhuriyeti Millî İlimler Akademisi "Doğu Eserleri ve El Yazmaları" bölümünde Çağatay Tili koleksiyonunda No: 5 envanter numarasıyla kayıtlı bulunan taş baskı nüshası esas alınmıştır.

Tınıstanoğlu'nun hayatındaki dönüm noktalarından birisi, onun üstadı Mağcan Cumabay ile tanışmış olmasıdır. Tınıstanoğlu, 1919-1920 yıllarda Taşkent'te üstadı Mağcan Cumabay ile tanışıyor. Büyük şair Mağcan, Kazak halkının millileşme çabalarına ve kurtuluş mücadelesine güç veren aydın olarak bilinmektedir. Tınıstanoğlu, Taşkent'teki eğitimi süresince Mağcan'ın kaleme aldığı şiirlerinin etkisi altında kalmıştır. Ayrıca üstadı Mağcan Cumabay ile "Şolpan" ve "Sana" dergilerinde ve "Ak Col" gazetesinin ilim heyetinde beraber ilmi faaliyetler yürütmüştür. Tınıstanoğlu, üstadının şiirlerinden esinlenerek kendi şiir kitabını 1925 yılında Moskova'da yayımlatmıştır. Ele aldığımız Tınıstanoğlu'nun şiir kitabının yayınlanmasında Mağcan Cumabay'ın önemli ölçüde katkısı olmuştur.

Tınıstanoğlu tarafından 1925 yılında Moskova'da yayımlanan "Kasım Irlarının Cıynağı" adlı eserde Kazak Türkçesiyle kaleme aldığı 12, Kırgız Türkçesiyle yazılmış 18 şiiri ve "Cañıl Mırza" manzumesi yer almaktadır. Arap harfleriyle kaleme alınan eser 34 şiiri içermekte olup 110 sayfayı oluşturmaktadır. Ayrıca eserin önsözü şairin sınıf arkadaşı Bazarkul Daniyarov tarafından yazılmıştır.

Tınıstanoğlu'nun bunun dışında 1924-1934 yılları arasında propaganda amacıyla bazı şiirlerini ("Traktor", "Ant berebiz

dağı da" ve "Tañ nurunda") de kaleme aldığını ifade etmek yerinde olacaktır.

Ele aldığımız çalışmamız, üç bölümden oluşmaktadır. Birinci Bölüm'de "Kasım Tınıstanoğlu'nun Kısaca Hayatı ve Eserleri"ne yer verildi. Burada Tınıstanoğlu'nun hayatıyla ilgili kendi kalemiiyle yazılan bilgilere yer vermeyi uygun gördük. İkinci Bölüm'de "Kasım Irlarının Cıynağı" Eserinin Dil ve İçerik Özellikleri'nden kısaca bahsedilecektir. Üçüncü Bölüm'de ise "Kasım Irlarının Cıynağı" eserinin Tıpkıbasımına, Yazı Çevrimine ve Türkiye Türkçesine Aktarımına yer verildi.

Esas alınan matbu nüshada son kısmında yer alan ("Cañıl Mırza") manzumesinin son iki sayfası eksik olduğunu hatırlatmak isteriz. Ayrıca çeviri kısmında anlaşılması zor olabileceği düşünülen bazı ifadelerin Türkiye Türkçesindeki karşılıkları dipnotlarda beyan edilmiştir.

Kitabın gerek yazı çevrimi kısmında gerek çeviri kısmında ve diğer bölümlerinde karşılaşılabilecek olan tüm eksikliklerin ve hataların siz değerli okurlar tarafından hoş karşılanacağını umut ediyor, kitabın Türk dünyasına hayırlı olmasını diliyorum.

Bu yıl aynı zamanda Kasım Tınıstanoğlu'nun doğumunun 120. ve Sovyet dönemi komünistleri tarafından önce hapishanede işkence edilerek ardından kurşuna dizildiği Kırgız tarihinde en acılı günlerin 83. yıldönümüdür.

Eser, Kırgızistan Cumhuriyeti Millî İlimler Akademisi <https://manuscript.bizdin.kg/> online web sitesinden alınmıştır. Eserin esas alınan matbu nüshasının temin etmeme ve tıpkı-

Kasım Tınıstanoglu'nun Kısaca Hayatı ve Eserleri

"Ben Kasım Tınıstanoglu, 10 Eylül 1901 yılında Çöktal'a bağlı Çırpıktı köyünde doğdum. Babam Tınıstan Markatayoglu, küçük bir tarlası bulunan sıradan bir çiftçiydi. 12 yaşına kadar anne babamın himayesi altında babama çiftçilikte yardım ederek büyüdüm.

Okuma yazmayı babamdan (Arap alfabesi) öğrendim. 12 yaşında babam beni Karakol'daki okula götürdü. Rus yatılı mektebinde Rus dilinde eğitim almaya çok çok hevesliydim fakat Çarlık Rus siyaseti fakir olmamdan dolayı o okulda eğitim görmeme izin vermedi. Daha sonra Özbek (Usûl-i Cedît) mektebinde eğitim almaya başladım. Derslerden sonra geçimimi sağlamak için bazı insanların yanında çalıştım. Maddi imkansızlığım ve müslüman mektebindeki eğitim ve öğretimin kötü idare edilmesi beni yeniden Rus dilinde eğitim veren yatılı mektebe girmeye mecbur bıraktı. Bu amaçla, Karakol'a bağlı Sazanovka köyüne gitmek mecburiyetinde kaldım. Burada sadece Kırgızlar için düzenlenen yatılı mektep vardı. Ancak istememe rağmen, işler iyiye gitmedi. Çarlık Rusya'nın siyaseti Sazanovka'da da hüküm sürüyormuş. Ben burada dışarıdan gelen sıradan insan olarak zar zor "Tıncılık Mahkemesinin" Kırgızca tercümanının hizmetinde çalıştım. Aynı zamanda eğitim almaya başladım. Burada bir yılı geçirdim. Bir yıl sonra gerek derslerde göstermiş olduğum başarı ve çalışkanlıkla ge-

rekse babamın çiftçilikle elde ettiği bir yıllık hasılatından mektep müdürüne verdiğim altı som para (günümüzde 6 bin som) vermeye okula tekrar kaydımı yaptırdım. Mektepte daha bir yıl geçirmeden Kırgızların Çarlık Rusyası'na karşı bağımsızlık mücadelesi başladığı için anne ve babamla birlikte Doğu Türkistan'ın Kulca şehrine kadar gittik. Kulca'da amele olarak geçimimi sağladım. 1917 yılının sonunda ise geri döndüm. 1919 yılının Eylül ayına kadar, Özbek mektebinde aldığım yaklaşık iki aylık eğitimim sayılmazsa, neredeyse hayatımın tamamını amelelikle geçirdim. 1919 yılının Eylül ayında tahsilime devam etmek için, herhangi bir yardım almadan doğrudan Almatı şehrine gitmek üzere yola çıktım.

Almatı şehrinden belgemi alarak Ekim ayında Taşkent şehrine geldim. Burada Kazak Pedagoji Enstitüsü'ne (1918 yılında Taşkent'te açılarak 1926 yılında ise Almatı'ya taşınmıştır) girdim. 1919 yılının aralık ayı sonlarında, 1920 yılı mayıs ayı itibariyle görev yapmak üzere "Jañı Öris", (Türkistan Askerî İdaresi'ne ait gazete) gazetesinde Türkistan Sosyalist Gençler Bölümü müdürlüğüne davet edildim. Daha sonra Taşkent şehrindeki Kazak yatılı mektebine bağlı Türkistan Gençler Birliği'nin teşkilatını kurmakla görevlendirildim. Yayın komisyonundaki görevim ise makaleleri tashih etmektir. Bunun dışında gazetenin her sayısında İhtilal (Ekim İhtilali) konulu yazılan şiirleri yerleştirmek, tasarımlarını yapmak ve hazırlamakla meşgul oldum. Taşkent şehrinde 1920 yılının yaz aylarında durmadan, gece gündüz demeden çalışmam sağlığıma ciddi zarar verdi. Ekim ayının sonunda da verem hastalığına (tüberküloz) yakalandım. Bu hastalıktan dolayı kış boyu hastanede tedavi gördüm. Bundan ötürü "Gençler Birliği" teşkilatındaki görevimi bırakmak

mecburiyetinde kaldım.

1921 yılının mayıs ayında, doktor kontrolünde olmak koşuluyla, iki sebepten ötürü memleketim Karakol'a geri döndüm.

Birinci sağlığıma kavuşmak ve şifa bulmaktı. İkincisi ise vaktimi boşa harcamamak için eğitimime başlamak üzere yeniden hazırlanmaktı. Ancak Kırgız halkının ihtilal hareketi eğitime engel oldu. Yeniden kamu işleriyle meşgul olmaya başladım. Karakol şehrinde Kırgız tiyatro topluluğunu kurdum ve halk arasında düzenlenen faaliyetlerde yer aldım. Topluma bir şeyler anlatmaya çalıştım. Karakol'daki yoğun ve yorucu işlerimi bırakıp Taşkent'e geldim ve sınava girdim. Enstitünün ikinci sınıfına girdim. Ancak 1921 yılının Kasım ayında tekrar hastalığa yakalandım. Kış boyu hastanede tedavi gördüm. Derslere de az katıldım.

1922-1923 yılları arasında yaz mevsimlerini iyileşmeye, Kırgız Türkçesi Grameri ders kitabını yazmaya ve halk edebiyatını öğrenmeye ayırdım.

1923 yılından 1924 yılının başlarına kadar "Ak Col" gazetesi ile "Jas Kayrat" ve "Sana" dergilerinde çalıştım. Bu sırada ayrıca Kara Kırgız İlim Komisyonu üyesi olarak görev yaptım.

1924 yılının Haziran ayında Taşkent Kazak Pedagoji Enstitüsünden mezun oldum. Enstitüden mezun olduktan sonra, Kara Kırgız İlim Komisyonu tarafından Karakol şehrindeki Kırgız Pedagoji Enstitüsüne öğretmen yetiştirmek için okutman olarak görevlendirildim. Bu kapsamda genel eğitim ile ilgili dersler verdim.

1924 yılının aralık ayında Karakol şehrinden Taşkent'e Türkistan Cumhuriyeti'nden ayrılmakta olan Kırgız Özerk Bölgesi'nin İhtilal Komitesi'ne davet edildim. Kırgız Özerk Bölgesi

Halkı Aydınlatma Komisyonu'nun baş katibi oldum.

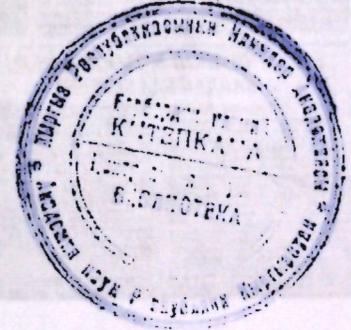
1925 yılının Ağustos ayında idare heyeti tarafından ilim komisyonu kâtipliğinden başkanlığa terfi edildim. Bu görevde iken Arap alfabesinden Latin alfabesine geçişin sağlanması ile ilgili düşüncelerimi paylaşarak alfabe değişikliği hakkındaki bir fikir hareketinin başına geçtim.

Evlüyüm ve bir oğlum var¹. Partiye girdiğim günden beri Kırgız Türkçesi ile yazılan Kırgız sovyet ve parti edebiyatını oluşturmak esas işim oldu. "Erkin Too" gazetesinde 29 Temmuz 1925 tarihinden 25 Ekim 1925 tarihine kadar editörlük yaptım.

Yönetici heyetin ve Kırgız halkının ihtilaldeki milli hareketlerini öğrenmek amacıyla komisyon faaliyetlerinde yer aldım. Gazete ile iç içeyim ve her daim takip eder, her türlü etkinliklerine katılırım. Partinin talimatıyla toplantılarda, mitinglerde bildiriler sundum ve kürsüye çıkarak halkın önünde konuşma yaptım. Mektepler ve muallimler kitleleriyle sarsılmaz irtibatım var. Yeni Kırgız edebiyatını inşa etmeye çok büyük isteğim var. Şu anda siyasi mektebin müdürlüğü görevini yürütüyorum.

Tinistanoğlu

*Kırgız Cumhuriyeti Merkez Devlet Arşivi/ Frunze
"Erkin Too Gazeti", 1996/ 6-12 Kasım. NO:130-131*

¹ Daha sonra iki çocuk sahibi olur

ЭН ЭМГЕКТЕН ЭСКЕРЕТ

КАСЫН ТЫНЫСТАНОВ ӨЗУ ЖӨНУНДӨ

Касым Тınıстанов өзү жөнүндө
1912-жылы 12-августта Ташкентте туулган.
1931-жылы Ташкенттеги Т.Ф.Шевченко атындагы университеттен филология бөлүмүнө билим алат.
1933-жылы Ташкенттеги Т.Ф.Шевченко атындагы университеттен филология бөлүмүнө билим алат.
1935-жылы Ташкенттеги Т.Ф.Шевченко атындагы университеттен филология бөлүмүнө билим алат.

Е.Д.ЮЛИАНОВ К. ТЫНЫСТАНОВГО
КАИДАЙ БАА БЕРГЕН?
1932-жылы 12-августта
Касым Тınıстанов өзү жөнүндө
1931-жылы Ташкенттеги Т.Ф.Шевченко атындагы университеттен филология бөлүмүнө билим алат.

КЕСИПТЕРИ К.ТЫНЫСТАНОВГО
БАА БЕРИШЕТ
Касым Тınıстанов өзү жөнүндө
1931-жылы Ташкенттеги Т.Ф.Шевченко атындагы университеттен филология бөлүмүнө билим алат.

Kasım Tınıstanov'un Eserleri:
Kasım Tınıstanov, yukarıda da bahsettiğimiz gibi çok yönlü bir insandır. O, Kırgızların zorlu bir süreç geçirdiği dönemde şiirler, hikâyeler kaleme almıştır. Bilhassa Kırgız Türkçesi'nin öğretimi ile ilgili alfabe ve ders kitapları hazırlamıştır. Aşağıda Tınıstanov'un çalışmalarıyla ilgili detaylı bilgi tablo şeklinde gösterilmiştir.

DİLCİ OLARAK

- Yıl Kitabın İsmi
1925 "Okuu kitebi" ("Okuma Kitabı"), 2800 adet
1926 "Çoñdor Üçün Alippe" ("Büyükler İçin Alfabe") Ders kitabı
1927 "Okuu-cazuu bil" ("Okuma-Yazma Öğren"), Arap harfleriyle yazılmıştır
1928 "Ene tilibiz" ("Ana Dilimiz")
1929 "Cañı ayıl" ("Yeni Köy")
1931 "Ene tilibiz" ("Ana Dilimiz"), ilk okul ve orta okullar için
1931 "Kırgızdın adabiy tilinin cañı imlasının dolbooru" ("Standart Kırgız Türkçesinin Yeni Kılavuzu")
1932 "Til sabagı" ("Dil Dersi")
1933 "Terminder" ("Terimler"), Toyçinov ile birlikte
1933 "Sotsialdık-Ekonomikalık Terminologiyalık Sözdük" ("Sosyal Ekonomik Terimler Sözlüğü")
1934 "Kırgız tilinin morfologiyası" ("Kırgız Türkçesi Şekil

Bilgisi"), 5-6 sınıflar için

1936 "Kırgız tilinin sintaksisi" ("Kırgız Türkçesi Sözdizimi"), 6-7-8 sınıflar için

AYDIN OLARAK

1924 "Kırgız tilin cañı latin alfavitine ötkörüü boyunca latin tamgaların iştep çıguu" ("Kırgız Türkçesinin Yeni Latin Alfabesine Geçmesi İle İlgili Latin Alfabesinin İşlenmesi")

1926 Baku Kalaasında Bolo Turgan Turkologiya Siyezdi Cana Anın Kadırı ("Bakü Şhrinde Yapılan Türkoloji Kongresi ve Onun Önemi")

1934 Kırgız pedagogika institunun okutuuçusu ("Kırgız Pedagoji Enstitüsü Öğretim Görevlisi")

BAŞKAN/YÖNETİCİ OLARAK

1925-1927 Kırgız ilimiy komissiyasının cetekçisi ("Kırgız Bilim Komisyonu Başkanı")

1927-1930 Kırgız ASSR El agartuu Komissariatının komissarı ("Kırgız Otonom Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti'nin (ASSR) Eğitim Komiseri")

29.06-25.10 (1925) "Erkin Too" gazetasının redaktoru ("Erkin Too" Gazetasının Editörü)

1925-1927 "Cañı alfavit koomunun dostoru" uyumunun başçısı (Yeni Alfabe Derneği Başkanı)

1927 Cañı Kırgız alfavitinin borborduk komitetinin cetekçisi

("Yeni Kırgız Alfabeti Merkez Komitesi Başkanı")

1928-1931 "Cañı madaniyat colunda" curnalının redaktoru ("Yeni Medeniyet Yolunda" Dergisinin Editörü)

1931-1936 Madaniy kuruluş ilim-izildöö institunun ilimiy kızımatkeri, direktoru (Kültürel Yapı Araştırma Enstitüsü Müdürü, Araştırmacı)

DRAMLARI

1931-1932 "Akademiya keçeleri" tarihî drama ("Akademi Geceleri" tarihi dram)

1932 "Üç door" tarihî drama ("Üç Devir" tarihi dram)

ŞAİR VE YAZAR OLARAK

1924 "Mariyam menen köl boyunda" ("Mariyam İle Göl Kenarında")

1925 "Kasım ırlarının ciynağı" ("Kasım Şiirler Mecmuası")

1931 "Ana Dilimiz" ders kiabında yer alan "İşçilerin durumu" ve "İdil nehri" şiirleri

1924-1932 Tüm ders kitaplarında yer alan şiirler, bilmeceler, hikayeler ve alıştırılmalar

GAZETECİ OLARAK

1924-1925 Kazak Türkçesinde yayımlanan "Ak Yol",

“Öris”, “Jas Kayrat” ve “Sana” dergilerinde çalışmıştır. 1925-1936 “Erkin Too” daha sonra “Kızıl Kırgızistan” gazetesi, “Yeni Medeniyet Yolunda” dergilerinde bilimsel, siyasi ve sosyal durumları ele alan makalelerin yayımlamıştır.

MÜTERCİM OLARAK

1924 “Özgörüş Irları” (“Değişim Şiirleri”) Kırgız Türkçesine çevirerek bir külliyat halinde yayımlamıştır. Buradaki “İnternatsiyonal”, “Yusufçuk Böceği ile Karınca”, “Matem Marşı”, “Kayrat”, “Genç Asker” ve diğer şiirleri çevirmiştir.

1934 Manas destanın “Çoñ Kazat” (“Büyük Sefer”) parçası Rusçaya çevirir. Çeviri 3015 satırdan oluşmaktadır.

HALKBİLİMCİ VE MÜZİSYEN OLARAK

1928 Müzisyen ve halkbilimci olarak Prof. A. V. Zatayeviç'i Kırgızistan'a davet ederek Ketmen-Töbö'deki büyük ozan ve şair Toktogul Satılganov'u, Coloy'u, Çoñ-Kemin'den meşhur sanatçı ve besteci Muratalı Küreñkeev'i ve Isık-Göl'den Karamoldo gibi ünlü ozan ve şairleri bir araya getirmiştir. Adı geçen ozan ve şairlerin kendileri çaldığı kopuz ve diğer çalgıları da kaydetmiştir.

1930 Kendisi yaklaşık on şiire beste yapmıştır.

MANAS BİLGİNİ

1935 “Manas Destanın Kırgız Halkı İçin Önemi” başlıklı bir bildiri sunmuştur.

1934-1937 Manas destanı üçlemesinden (triloji) ezbere bilmektedir. Ayrıca Manas söyleyen insanlardan parçalar kaydetmiştir. Kendi editörlüğünde önsözünü yazarak Manas destanın “Çoñ Kazat” (“Büyük Sefer”) parçasını Rusçaya çevirmiştir.

TARİHÇİ OLARAK

1923 Ünlü doğubilimci ve tarihçi V.V. Bartold'u Kırgızistan'a davet ederek Kırgızların tarihiyle ilgili kitap yazdırmıştır.

1928 Ünlü etnograf S. Abramzon'u da Kırgızistan'a davet edip müzenin müdürü olarak görevlendirmiştir.

Kasım Tinistanoğlu, Sovyetler Birliğinin kurulmasından sonra Komünist rejimin isteklerini kabul etmeyen, eserleriyle rejime karşı durmaya çalışan aydın ve yazar kitlesinin bir bireyidir. Şiirlerinde ve kısa hikâyelerinde rejimin baskısından dolayı Kırgız-Kazak halklarının geçmişte yaşadığı güzel günlere duyduğu özlemi dile getirmiş ve bu sebeple ağır bir şekilde eleştirilmiştir (Göz, 2020:39).

Özellikle 1924-1925 yıllarına kadarki Kırgız yazar ve şairleri; “zengin”, “bay-manapçıl” (varlıklı kimse, bey), “milliyetçi”, “isyancı” gibi çeşitli ithamlar ile suçlanmıştır. Herhangi bir eserde yazar, zengin veya manapları öven bir söze başvurursa “zengin” veya “manapçıl”; eğer proletarya diktatörlüğüne karşı

olursa “isyancı”; geçmiş hayatı göz önünde tutarak geçmişi yâd ederse “gerici”; millet diye herhangi bir ifade kullanırsa “milliyetçi”; Manas veya Cañıl Mırza ile karşılaşırsa “feodalci” olarak kabul edilmiştir. Bir edebî eserde bu sözlerden biri geçerse o eserin şair veya yazarı suçlanmıştır. Hatta böyle ağır yakıştırmalar

o kadar haddini aşmıştır ki teması tabiat, ömür, muhabbet, aşk gibi duyguya hitap eden şiirler de siyasi ve ideolojik görüldüğü için zararlı olarak vasıflandırılıp eleştirilmiştir (Akmatov, 2000:7, Erkebayev, 1991: 189).

“6 Mart 1933 yılındaki “Pravda” gazetesinde Tinıstanoğlu’nu milliyetçi ve pantürkçü olmakla suçlamıştır. Komünist Parti’nin Kırgızistan Vilayet Komitesi, Temmuz 1933 tarihinde “Pravda” gazetesinin bu makalesini muhakeme etmiş ve Tinıstanoğlu’nun aleyhindeki makalenin doğruluğuna kanaat getirmiştir. Tinıstanoğlu, kısa bir süre sonra Sovyet Hükûmeti tarafından tutuklanarak hapse atılmış ve ölüme mahkûm edilmiştir. Onun öldürülme sebebinin, Sovyet realizmi dışında kalmış olmasına dayandığı açıktır (Hayit, 1971: 49-50). Nitekim Tinıstanoğlu’ya isnat edilen suçlar da asılsızdır. Mahkûm edildikten sonra elli gün boyunca tahkikata bile çağrılmamıştır. Elli gün sonra, 20 Eylül 1937 tarihinde, ilk tahkikata Cukov tarafından çağrılmıştır. İşte burada Tinıstanoğlu hakkında, tutuklanması için suçun isnat edildiği bir kâğıt doldurulmuştur.

Sorgu hâkimi, bir yıl boyunca mahkûm olan Tinıstanoğlu’ya bütün suçlamaları kabul edip üzerine almasını teklif etmiş de Tinıstanoğlu, mahkemeye çıkarılınca kendisinin herhangi bir günahının olmadığını, isnat edilen bütün suçlamaların birer düzmece olduğunu söylemiştir. Tinıstanoğlu’nun

konduştuğu cezaevindeki tıbbi işlerden sorumlu görevliler, onun için “Sinirleri bozulmuş, midesi iflas etmiş, başkalarının yardım olmadan yürüyemez, hastaneye yatırıp tedavi etmek gerekir.” diyerek teşhis koymuşlardır. Lakin tedavi edilmek yerine askerî mahkeme tarafından suçlu olduğuna ve Sosyal Turan Partisi kurucuları arasında yer almakla karar verilerek 6 Kasım 1938 tarihinde kurşuna dizilmiştir” (Ploskiy, 1991: 272, Kuzan, 2016:12).

Bu tarihten başlayarak Kasım Tinıstanoğlu’nun ismi, çalışmaları ve eserleri hakkında konuşmaya hükümet tarafından yasak konulmuştur. Tinıstanoğlu 1 Ekim 1957 tarihinde aklanmıştır, fakat onun edebî eserleri halktan gizlenmiş, siyasi bir tehdit olarak görüldüğünden yasaklar getirilerek 28 Aralık 1989 yılına kadar eserlerinin yayımlanması doğru bulunmamıştır (Kuzan, 2016:13, Demir, 2016:7). 1989 yılında kurulan özel komite onu tamamen aklar ve adaletsizliğe son nokta koyulur. Onun gömüldüğü yer de 1990 yıllarına kadar belirsizdi. 5 Kasım 1938 tarihinde Tinıstanoğlu, Bayalı İsakeyev, Törökul Aytmatov, Cusup Abdırahmanov gibi Kırgız aydınları ile beraber Bişkek’in güney tarafında Çoñ Taş’ta vurularak öldürüldüğü ve gömüldüğü ortaya çıkmıştır. Toplu mezarın bulunduğu yerin ismi “Ata Beyit”tir (Kongaytiyeva, 2012:77).

“Ata Beyit, Stalin’in 1938 yılındaki emriyle infaz edilen 138 Kırgız aydınının mezarlarıdır.

Çon-Taş köyünde toplu mezara gömüldüğü de 53 yıl sonra anlaşılmıştır. Gömülme hadisesine tesadüfen tanıklık eden bekçi Abıkan Kıdıralıyev’in kızı Bübüyra Kıdıralıyeva’nın, babasının vasiyetini 18 yıl aradan sonra istihbarat çalışanı Bolot Abdrahmanov’la paylaşmasıyla infaz edilen kişilerin ceset kalıntılarına

ulaşmıştır.

Abdrahmanov'un yönetiminde, Çon-Taş köyünde bir tuğla fırınında yapılan kazı sonucu ulaşılan ceset kalıntıları, kimlik tespiti için adli tıp morguna götürülmüştür.

Yapılan arşiv araştırmaları ve DNA testleri sonucunda biri kadın 138 kişinin cesedinin dönemin aydınları ve kayıp kişilere ait olduğu bulgusuna varılmıştır. Ceset kalıntlarına ulaşılan kişilerin elleri arkadan bağlanarak arkadan kafatasına iki kurşun sıkılarak öldürüldüğü tespit edilmiştir.

Cenazeler için, 31 Ağustos 1991 tarihinde Kırgızistan'ın bağımsızlığının ilan edildiği günün arifesinde 30 Ağustos 1991 yılında resmi cenaze töreni düzenlenmiştir. Binlerce kişi ve siyasi erkanın katılımıyla söz konusu aydınların defnedildiği mekana, yazar Aytmatov'un teklifi üzerine "Ata-Beyit" (Ataların Mezarı) Milli Tarih ve Anıt Kompleksi adı verilmiştir (Aliyev, 2021).

II BÖLÜM

Tinistanoğlu, İsmail Arabayev, N. Tolun D. Soronbayev, S. Çukuk ve Kirgiz aydınları aktif olarak görev yapmıştır (Aytmatov, 2012:363, Yorumuz, 2016:947).

Kasım İrlerin Ziynağı

Kasım İrlerin Ziynağı

Kasım İrlerin Ziynağı

Kasım İrlerin Ziynağı

Kasım İrlerin Ziynağı

Kasım İrlerin Ziynağı

Kasım İrlerin Ziynağı

Kasım İrlerin Ziynağı

Kasım İrlerin Ziynağı

1. "KASIM IRLARININ CIYNAĞI" ESERİNİN İÇERİK ÖZELLİKLERİ

"Kasım Irlarının Cıynağı"nın içerisinde "Gençlere", "Kız kardeşlere", "Alaşa", "Alatoo" (Tanrı Dağı), "Tañ" ve "Cañıl Mırza" gibi önemli şiirler yer almaktadır.

Bunlardan "Alaş" başlıklı şiirde kendisi de bir "Alaş Orda" Partisi üyesi ve hatta öğrencilik dönemlerinde "Alaş Orda" aydınlarından ders alan şair, Alaş (Kırgız-Kazak) halkının hayatlarındaki en sıkıntılı ve karanlıklı günlerinin Çarlık Rusya dönemi olduğunu belirtmiştir.

Kırgız efsanelerinde, destanlarında, şecerelerinde iki kardeş, Kazak ve Kırgızların en büyük atası birdir ve "Alaş/Alas" ismini mazhar olmuştur. Nitekim "Alaş" mevcut olduğunu teyit eden birtakım deliller vardır. Bundan dolayı Alaş, Kazak ve Kırgız halkının genel adı haline gelmiştir. 1917 Ekim İnkılabı'ndan sonra "Alaş" sözü, Kazak milliyetçilerinin meşhur partisi "Alaş Orda"da kullanılmıştır. Bundan dolayı daha önce "Kazak Kırgız halkı" anlamından başka bir anlamı olmayan bu söz, zamanla eski anlamının yanı sıra Sovyet'e karşı olmayı çağrıştıran siyasi bir anlam da kazanmıştır. Alaş Partisi, Kazakistan topraklarının dışında Kırgızistan'da da teşkilatlandığını görüyoruz. Partinin Kırgızistan şubesi Abdikerim Sıdıkov öncülüğünde Pişpek'te (Bişkek) kurulmuştur. Daha çok Kırgızistan'ın kuzeyinde teşkilatlanan partinin Kırgız sahasındaki organizasyonunda Sıdıkov dışında Kasım

Tımıstanov, İşenalı Arabayev, N. Tulin, D. Soronbayev, S. Çukin vd. Kırgız aydınları aktif olarak görev yapmıştır (Osmonov, 2012:363, Yorulmaz, 2016:947).

Tımıstanov, "Alaş" sözü ile ilgili kaleme aldığı şiirinde her iki anlamını da dikkate almıştır. Hatta onun şiirlerinde rastlanan "Alaş" sözünün kullanmasından dolayı sert eleştirilere ve suçlamalara maruz kalmıştır.

Tımıstanov, "Alaşka" şiirinde üç ayrı dönemden zikretmiştir. Bu dönemlerden ilki, Rusların Türkistan'ı sömürge altında almadan önceki Kırgız halkının hayatını anlatır. Burada şair, Kırgız halkının süt ve kımızın bol olduğunu, yaylada geniş obaların kurulduğunu, gamsız ve huzur içinde yaşadığını hatırlamıştır. Daha sonra şair, Alaş'a (Kazak ve Kırgız halkı) şöyle seslenmiştir:

*Bir waqt köçdiñ Alaş etib sayran, Bir zamanlar göçtüm Alaş deyip seyran,
Sapırıp sarı kımız, süyretbe ayran; Karıştırıp sarı kımız ile bir kap ayran;
Keñ caylav üydi tigib catkan çaqda! Geniş yaylada boz üy dikildiği zamanda,
Barne-edi er Alaşım sende arman!? Var mı idi er Alaş'ım, sende ukdem!?*

Tımıstanov, şiirinde bahsettiği üzere, Kazak ve Kırgız halkının müstemleke olmadan önceki hayatlarını, vaziyetini göklere çıkartıp övmüş, fikri yönden onu kutsal saymış, ona duyulan hasreti işleyerek ayakta tutmuştur. Nitekim böyle bir hissiyat, hayal ve düşünce, Sovyet Hükümeti'nin ilk yıllarında hüküm sürmekte olan Sosyalist ideolojinin önceki cemiyyete ait kuruluşların, gelenek ve göreneklerin işçi sınıfına yanlış taraflarını göstererek itibarını ortadan kaldırmak ve bütün yönleriyle onu yabancılaştırmayı tesis etmek gibi bir tepki ve

hareketten ortaya çıkmıştır. Şair eski hayatı ulvileştirerek Sovyet'in bu yanlış düşüncesine karşı çıkmıştır (Cigitov, 1991: 78, Kuzan, 2016:19).

Tınıstanoğlu, şiirin ikinci dönemi olarak "Alaş" halkının bir emelinin olmadığı dönemde etrafının kara dumanlar ile kuşatıldığını hatırlatmış, müstemleke olduğu sıralarda sürekli olarak tazyik ve baskılara maruz kaldığını ifade ederek bu zamanın zalim olduğunu belirtmiş ve eski zamana ağıtlar yakarak özlemini şu şekilde dile getirmiştir (Artıkbayev, 2004: 115, Bektenov, 1991:7):

*Bir vakt kara tuman aldı çulğab, Bir zamanlar kara duman sarıp kuşattı,
Ötkenge cete almadık koldı bulğab. Geçmişe ulaşamadık el sallayarak.
Közden cas, connan tayak arılğan çok, Gözden yaş, bedenden dayak eksilmedi.
Sağındık zamanamı ötken cırlab. Özledik geçmiş zamanın şiirini.*

Şiirin son kısmında yukarıda bahsedilen iki dönemden çok farklı yeni bir dönemi dile getirmiş. Bu dönemin amacı kötü niyetli olmadığını; kadın ile erkeğin eşit olduğunun yanı sıra halkı eğitime davet ettiğini söyler:

*Ras aq caqsı zaman niyeti keñ; İyi zamanın niyeti geniştir, haktır;
Karı, cas, ayal erkek bärine teñ. Yaşlı, genç, kadın, erkek hepsine aynı.
Birdey deb oku okımay beker catba Aynı diye eğitim almadan boş yatma.
Başkağa okımasañ bolarıñ cem. Okumasan başkalara yem olursun.*

Tınıstanoğlu, 19 yaşlarında yazdığı "Kız-Çarındastarıma" (Kız Kardeşlerime) adlı şiirinde, kadın eşitliği ve hürriyeti teması işlenirken, "Castarğa" (Gençlere) şiirinde, gençlerin yeni

zamanın en büyük ihtiyacı olan bilimle ilgilenmesini istemiştir. Burada şafakla birlikte çıkan güneş, yeni zamanın; kara bulut ise, gece öncesi zamanın bir sembolüdür (Artıkbayev, 2004: 117). Şair, anlaşıldığı üzere "Kız Çarındastarıma" (Kız Kardeşlerime) hem de "Castarğa" isimli şiirinde baştanbasa nasihat, teşvik davet etme gibi konular hâkim olmuştur (Cigitov, 1991: 75, Artıkbayev, 2004: 68). Örneğin, Bazı dizelerine aşağıda yer verilen "Castarğa" (Gençlere) şiirinde yukarıda da bahsettiğimiz üzere şair, gençlerin yaşadıkları çevrenin gerçeklerinden haberdar olarak bilimle ilgilenmeleri gerektiğinin altını çizmiştir:

*Oyan casdar, oylan casdar! Uyanın gençler, düşünün gençler!
Karab catba, köziñdi aç! Bakıp yatma, gözünü aç!
Sal ayakdı, iri adımda, İleriye doğru, büyük adım at,
Umıl endi, alğa bas. Girişken ol, ileriye doğru yürü!
Artta qalğan sorlı curtka Artta kalan kederli yurda,
Col körsetib, bilim çaç! Yol gösterip, ilim saç
Açık cüzben, şat köñül men Açık yüzle ve şat gönülle,
Kıwanıçka cansın tas! Kıvançtan yansın taş!*

"Tañ" (Şafak), şiiri ise sembolizm akımının etkisiyle yazılmıştır. Şiirdeki "tan" ifadesi, iki mefhumda dile getirilmiştir. Bu mefhumlardan ilki, her türlü canlının uykusundan uyandığı, yaratıkların ses çıkardığı, bülbülün öttüğü, kendisinin nuru ile kar ve buzu dağ başından def ederek havayı ısıttığı, etraftaki çiçeklerin yetişerek boy atmasını sağladığı vakittir. İkincisi ise, hürriyeti temsil eden şafak vaktidir. Şiirdeki ikinci bir mânâ olarak kinayeli söyleyiş vardır. Bu kinayeli söyleyiş, emekçi halkın menfaatine uyan yeni zamanın tanının atması neticesinde,

bu tanın yeni bir devri başlatmış olmasıdır. Böyle bir zamanın gelmesi ile birlikte şair, Kırgız ve Kazak halklarına “Salem ber atқан таңға tur er Alaç!” (Selam ver, şafak vaktine kalk, er Alaç) diye seslenerek yeni devri beklemeye ve emekçilerle (alın teriyle çalışanlar) bir bütün olmaya davet etmiştir (Artıkbayev, 2004: 114, Kuzan, 2016:16).

2. “KASIM IRLARININ CIYNAĞI” ESERİNİN DİL ÖZELLİKLERİ

2.1. Çarlık Döneminde Türkistan

Çarlık zamanında tüm Rus coğrafyasında; Tataristan, Başkurdistan, Kırım, Kafkasya ve Türkistan Türkleri, X. yüzyıldan XX. yüzyılın ilk çeyreğine kadar, bin yıl gibi çok uzun bir süre kesintisiz Arap alfabesini kullanmışlardır.

Çar Rusya’sı döneminde bütün Müslüman halkları için aynı olan Arap alfabesi kullanılıyordu. Arap alfabesinde “ä (é), i, ö, u, ü, o” gibi ünlü sesler olmadığından bu alfabe Türk halklarını birleştiriyordu. Örneğin, “gäl” kelimesini “ä ““(é) harfi işlenmeden yalnız “g” ve “l” harfleri ile yazılıyordu. Azerbaycan Türkleri, onu “gäl” (gel) gibi okurken, bazıları “gel” gibi, Tatar ve Başkurtlar ise “gil” gibi okuyup aynı manayı anlıyorlardı. Bu yüzden de Kırım Türklerinin “Tercüman” gazetesini, Türkistan Türkleri okuyup anlayabiliyordu. Bununla birlikte bir derece de olsa lehçe farkı ortadan kalkıyordu. Alfabe birliği dil birliğine getiriyordu adeta.

1924 yılının Ocak ayında toplanan Türkistan ASSR meclisinin 12’nci kurultayında alınan “Kırgızlar ve Uygurlar gibi küçük toplulukların da kendi dilleriyle yazmaları” kararı, Kırgız yazı dilinin ve edebiyatının resmen başladığı tarih olarak kabul edilir. Bu tarihe kadar Kırgızlar 1910’lu yıllara kadar geleneksel Çağatay yazısının devamı olan Arap harfli yazıyı; 1911’den itibaren bazen Kazakların bazen de Özbek veya Tatarların alfabelerini kullanıyorlardı. Tatar, Kazak ve Özbeklerin yazıları da Arap harfliydi. Fakat kendi lehçelerine özgü bazı sesleri, yine Arap alfabesinden seçtikleri özel harflerle karşılıyorlardı. Bir anlamda, kendi lehçelerine özgü bir sistem geliştirmişlerdi.

1922-23 yıllarında Moskova’da “Merkezi Doğu Matbaası, Merkezi Batı Matbaası adıyla iki yayınevi kuruldu. Merkezî Doğu Matbaası sayesinde Türkistan lehçelerinde kitaplar, yayınlar çıkmaya başlamıştı. Fakat bu lehçelerle ilgili yazım kuralları, dil bilgisi, alfabe, terminoloji çalışmaları henüz yapılmamıştı. 1921 yılının sonunda bu maksatla Türkistan Eğitim Bakanlığı’nda alt komisyonlar kuruldu. 1921’de Özbek, Kazak-Kırgız İlim Komisyonu kuruldu. Bunlar, kendi dilleriyle ilgili incelemeler yapıp okuma kitabı, alfabe, dil bilgisi ve değişik edebi kitap hazırladılar (Resulzade, 2010:76).

2.2. Kırgızların Arap Alfabesinin Kullanımı

Kırgızlar, Sovyet dönemine kadar Arap alfabesini kullandılar. 1924 yılında Arap alfabesinde bir takım reform yapılarak Arap alfabesinden gereksiz harfler çıkartıldı ve yeni alfabe Kırgızca-

nın fonetik özelliklerine göre uyarlanmıştır. İlk ders kitapları, gazeteler ve dergiler yeni kabul edilen alfabeye göre yayınlandı. Bazı eksiklere rağmen bu faaliyet halkın eğitim seviyesini yükseltmek ve yazılı edebiyat Kırgızcanın temellerinin atıldığı bir dönem olduğu kuşkusuzdu. Muhakkak ki, Arap alfabesinin aşağıdaki büyük dezavantajları da vardı:

a) Arap alfabesinde sesli harfler bazen fonemsiz yazıldığından diğer halklar için okumayı oldukça zorlaştığı görülmüştür. Nitekim arap alfabesi sisteminde sadece üç sesli harf (a, i, o) vardı. Bu Türkistan halkı için yeterli değildi. Türkistan halkları bu üç sesli harfe yardımcı semboller ekleyerek onlardan yapay olarak bir sesli harf oluşturmuşlardır. Arap alfabesinin en belirgin özelliklerinden birisi de bir harfin üstünde ve altında birçok nokta işaretleri vardı. Bu yüzden eklenen noktalar alfabeyi daha da zorlaştırırdı.

b) Harflerin çoğu birbirine çok benzer, ancak birbirlerinden yalnızca nokta sayısı veya noktaların harfin üstüne veya altına yerleştirilmesiyle ayırt edilirdi. Nokta yerine konulmazsa veya fazladan bir nokta konursa kelimenin anlamı tamamen farklı anlam katardı.

c) Kelimenin başında, ortasında ve sonunda ne olduğuna bağlı olarak üç farklı şekilde yazılırdı. Ayrıca arap harfleri kimi zaman kendinden sonraki harflerle bitişmeyen harfleri (huruf-ı munfasıla) vardı. Kimi zaman da Kendisinden sonra gelen harflerle bitişip yazılan harfler (huruf-ı muttasıla) de vardı. Bunlar a-ا, d-د, r-ر, z-ز, v-(o, ö, u, ü) - و. Bu, baskı ve matbu işlemleri için hayli bir rahatsızlık yaratıyordu. Özgün bir şekilde yazmak için bunu akılda tutmak da önemliydi.

d) Harfler sağdan sola, sayılar soldan sağa yazılırdı. Sözcükler arasına bir sayı eklemek istendiği takdirde, sağdan sola yazmayı bırakıp ancak soldan sağa yazmak mümkün olurdu. Bu ise yazma hızını durdurdu (Çintemirova, 2020: 74).

2.3. "Kasım Irlarının Cıynağı"nın Bazı Dil Özellikleri

Tınıstanov'un şiirlerinin bir kısmı aşk, bir kısmı manzara, bir kısmı felsefe, bir kısmı ise propaganda mahiyetinde yazılmıştır. Propaganda şiirlerinin esasını, özellikle Kasım İrdarının Cıynağı isimli eserinin haricinde olan 1929-1934 yılları arasında kaleme aldığı şiirleri oluşturmaktadır (Cigitov, 1991: 255-256). Tınıstanov'un ilk şiirleri, Kazak Türkçesiyle "Cañı Öris" ve "Ak Jol" gazeteleri ile "Cas Kayrat" dergisinde yayımlanmıştır. Bunların bir külliyat olarak yayımlanması 1925 yılında mümkün olmuştur (Akmataliyev, 2015: 23). Tınıstanov, 1925 yılında, Kazak Türkçesiyle yazdığı on iki, Kırgız Türkçesiyle yazdığı on sekiz şiirini ve "Cañıl Mırza" manzumesini bir araya getirmiş; bunları "Kasım Irlarının Cıynağı" (Kasım Şiirleri Mecmuası) adı altında Moskova'da yayımlatmıştır (Artıkbayev, 2004: 113). "Kasım Irlarının Cıynağı"nda yer alan Kazak Türkçesiyle yazılmış ilk on iki şiir, Maarif Kazak-Kırgız Enstitüsünde eğitim gören Tınıstanov'un Kazak Türkçesiyle okuma yazmayı öğrendiği sıralarda, 1920-1921 yılları arasında yazdığı şiirlerdir. Tınıstanov, 1922-1924 yılları arasında kaleme aldığı on sekiz şiirini ve Cañıl Mırza poemasını ise, Kırgız Türkçesiyle yazmıştır (Bektenov: 1991: 7, Kuzan, 2016:15).

Çağatay Türkçesinin yerini mahalli lehçe ve ağızlara bıraktığı bir geçiş döneminde Arap harfleriyle basılan bu şiir kitabında yer yer imla tutarsızlıklarıyla karşılaşılmiştir. Bu duruma geçiş devri ürünlerinde sıkça rastlanır. Eserde karşılaşılan imla tutarsızlıkları ve birtakım matbaa kusurları çeviri yazı metnine aktarılırken çağdaş Kırgız yazı diline uygun olarak düzeltilmiştir. Örneğin, "Alaşka" şiirinde **بیر ۋاقت** Bir vaqt olarak yazıldığı, aynı şiirde **بیر ۋاقت** Bir vaqt olarak da rastlandığını görüyoruz. Yine "Castarga" (Gençlere) şiirindeki "tuğ" kelimesinde, "Tulpar minib tuwdı ustağan" (Ata binip bayrağı tutan) **آل قولیڭا تۈۋىڭدۈ** "Al qolıña tuuñdı" (Tut eline tuğunu) olarak yazılmıştır. Bu dönemde üç noktalı **آ** sesi hem Kazak hem de Kırgız şiirlerinde rastlanmaktadır. Nitekim şairin de adı geçen eserinde sıkça karşımıza çıktığını görüyoruz. Ayrıca şairin sadece Kazak Türkçesiyle yazılmış ilk 12 şiirinde değil. Çünkü kimi zaman **آ** sesi yerine normal **و** sesi kullanılmıştır. Ayrıca matbudan kaynaklanan bazı hatalar da kelimele-
rin doğru okunup okunmaması konusunda okuyucuları yanılttığının altını çizmek istiyoruz. Bu tür hatalar sadece bir sesin yerine başka bir sesin yazılmasıyla ortaya çıkmıştır. Örneğin, "Comoq kılıb atbasın" (Masal anlatıp durmasın) satırında 'anbasın' değil 'atbasın' olması doğru olacaktır. Matbudan kaynaklanan buna benzer ses ve kelimeler transkripsiyon kısmında düzelterek doğrusu yazıldı. Hatta transkripsiyon kısmında anlaşılması zor olan bazı kelimelerin açıklamalarını dipnot şeklinde verdik.

III BÖLÜM

"Kasım Irlarının Cıynağı" Eserin Tıpkıbasımı,
Çeviri Yazısı ve Türkiye Türkçesine Aktarımı

Taň

Jarqırab kün şıgısdan ağardı taň,
Oyandı uyqısının ar türlü jan.
Burunğı kara tünnen qutulğanga
Süyinib jan- janıwar saladı äñ.

Ağardı kün şıgısdan erik taňı,
Umtular beynetqordıñ keldi şağı.
Ağarıb atқан taňğa sälem berib,
Şuwlaydı tabıyğatdıñ türlü janı.

Atқан taň dünyeni nurmen kömdi,
Qurağan ar türlü gül bäri da öndi.
Suwıqdı taw basınan zırkıratқан
Qalmasdan bäri ketdi, qarmen möñgi.

Sälem ber atқан taňğa tur er Alaş!
Nurına atқан tañnıñ kir, aralas!!
Ağarıb atқан tañdı quttıqtawğa
Sayraydı miñ qubılıb bir sanduwğaş...

1920-cil

Şafak

Parlayıp güneş doğudan doğdu,
Uyandı uykusundan her türlü can.
Önceki kara geceden kurtulduğuna,
Sevinip, canavarlar-kuşlar şiir söyler.

Ağardı güneş doğudan özgürlük şafağı,
Çalışkan emekçinin devri geldi .
Ağarıp atan tana selam verip,
Tabiatın türlü canı canlandı.

Şafak nuruyla dünyayı ışığa büründürdü.
Kurumuş türlü çiçekler yeşile döndü.
Dağ başında dolaşan rüzgarlar,
Kar ve buzlar kalmadı, eriyip gitti.

Kalk, selam ver şafağa Er Alaş!
Şafağın ışığına gir. dön!
Ağarıp atan tanı kutlamak için,
Bin çeşit uyumla öttü bülbül.

Yıl 1920

Bügüñgi kün

Sävlesı jarqırağan küñniñ bügün.
 Ümiti şort kesilgen tüñniñ bügün.
 Qan tolğan dıbıs şıqbay awa kirmey
 Kezi osı, ayğaylaytın üñniñ bügün.

Tilegen maqsat qolğa tiygen bügün.
 Ar adam öz enşisin kiygen bügün.
 Qıwanıb qanğa batqan beynetqorğa,
 Tabiyğat basın jerge iygen bügün.

Ösümdük, jan- janıwar külgen bügün.
 Ezilib qara jürek ölgen bügün.
 Neşe jıl qan işinde qaynağandar
 Esen - saw birin biri körgen bügün.

Qaqbannan beynetqorlar şıqqan bügün.
 Balğamen duspan tuun şıqqan bügün.
 Bäre de qol ustasıb uran salıb,
 Tübine qızıl tuwdıñ ıqqan bügün.

Oyansa ar-bir adam ayran bügün.
 "Tüsdi» deb «bizge säwle qaydan bügün"
 Qızıl tuu sälem berib jarqıraydı:
 "Beynetqor, mayram bügün, mayram bügün..."

Joldasdar, tuu köterib tur, alğa bas!
 Tek jatbay beker üyde, jurtben janas.

Bugünkü Gün

Güneşin nuru parladı bugün.
 Gecenin ümidi belinden kırıldı bugün.
 Kan dolu ses çıkmaz, hava girmez,
 Vakti budur, haykırmanın sesi bugün.

Dilediğimiz maksatımız gerçekleşti bugün.
 Her insan öz hissesini aldı bugün.
 Alın teriyle çalışanların günü,
 Tabiat başını yere eğmiştir bugün.

Bitkiler, canlılar güldü bugün.
 Ezilen kara yürek öldü bugün.
 Nice yıllar kan içinde kaynayanlar,
 Sağ-salim birbirini gördü bugün.

Tuzaktan alın teriyle çalışanlar çıktı bugün.
 Baltayla düşman bayrağını yıktı bugün.
 Tamamı kol kola verip sloganlar atıp,
 Kızıl bayrağın dibine sarılan gün.

Uyandığında her insan hayran bugün.
 "İndi" diye "bize nur nereden bugün".
 Kırmızı bayrak selam verip parlıyor.
 "Çalışanlar için, bugün bayram, bayram bugün..."

Yoldaşlar, bayrağı kaldırıp, ileri yürüyün!
 Boş yere evde kalmayın, yurta (halk) yaşayın!

Mağal bar qarıyalar aytıb ketken:
"Jat bolğan köpşilikten asıla oñbas!"

1920-cil

Alaçqa

Bir waqt köçdiñ Alaş etib sayran,
Sapırıp sarı kıımız, süyretbe ayran;
Keñ jaylav üydi tigib jatқан şaқda!
Barne-edi er Alaşım sende arman!?

Malıñ köb, eç қаyғыñ жоқ төрт түлік say,
Şalğıñdı mayısada jatuvşı eñ jay.
"Seni Alaş, senime!" deb türtken jav жоқ,
Jürüvşı eñ oy oylamay, asret, (u)vay

Batırñ javğa qarşı nayza ustağan.
Kösemiñ jurtın jıyıp jol bastağan.
Şeşeniñ söz süyleytin bulbulğa oқsab,
Artına ölgennen soñ iz tastağan.

Ol kezde er жүрекке jarılған tas.
Aldına biyleriñniñ jurt iygen bas.
Bäri de saltanatñ tügel şaқda,
Armanıñ sol күnderde barma-edi Alaş!?

Ak sakallıların söylediği atasözü vardır:
"Yurttan yabancı olan asla düzelmez!"

Yıl 1920

Alaşa

Bir zamanlar göçtün Alaş deyip seyran,
Karıştırıp sarı kıımız ile bir kap ayran;
Geniş yaylada boz üy¹ dikildiği zamanda,
Var mı idier Alaş'ım, sende ukdem!?

Hayvanın çok, kaygın hiç yok, dolu yerin var,
Çayırılarda uzanır idi çok fazla mekân.
"Seni Alaş, seni mi!" deyip dürten düşman yok,
Kaygılanmaz, düşünmez dâva adamı olan!

Kahramanın düşmana karşı mızrak tutmuş.
Bilgelerin yurdunu yığıp, yolbaşcı olmuş.
Söz ustaları söyler bülbül gibi,

Öldüklerinde ardında iz bırakmışlardır.
O dönemlerde, cesur yüreklere yarılmış taş,
Biylerinin² huzurunda halk eğdi baş.
Tüm yerde saltanatın dolu zamanda.
Üzüntün o günlerde var mı idi, Alaş!?

¹ çaylav üy/boz üy:çadır, oba² biy:esk. Bey, bir toplum, boy veya bölge yöneticisi

Bir vakt kara tuman aldı şulğab,
Ötkenge jete almadık koldı bulğab.
Közden jas, jonnan tayaq arılğan joq,
Sağındıq zamananı ötken jırlab.

Ornadı zaman kelib minday başqa,
Deydi ol: "Ötken küniñ oydan tasta,
Sen jaman, men jaqsımın degen söz joq;
Bib - birdey mini dävran, qarı, jaşka."

Ras aq jaqsı zaman niyeti keñ;
Karı, jas, ayal erkek bärine teñ.
Birdey deb oqu oqımay beker jatba
Başkağa oqımasañ bolarsıñ cem.

Alaşım qanday edi burunğı şaq?
Ol qanday kara tuman ortağı tab?
Bul zaman oquu-bilim zamanası,
İske kir. beliñdi buu bekem ustab!

1920-cil

Jasdarğa

Oyan jasdar, oylan jasdar!
Qarab jatba, köziñdi aş!
Sal ayaqdı, iri adımda,
Umtil endi, alğa bas.

Bir zamanlar kara duman sarıp kuşattı,
Geçmişe ulaşamadık el sallayarak.
Gözden yaş, bedenden dayak eksilmedi.
Özledik geçmiş zamanın şirini.

Başka bir zaman yerleşti gelip başımıza,
O dedi: "Geçmiş gününü aklından at,
Sen kötü, ben iyiyim diye bir söz yok.
Bu devran ihtiyar gençeyandır."

İyi zamanın niyeti genişdir, haktır;
Yaşlı, genç, kadın, erkek hepsine aynı.
Aynı diye eğitim almadan boş yatma,
Okumasan başkalara yem olursun.

Alaş'ım nasıl idi önceki zamanlar,
O durumda kara günde dostu bul?
Bu zaman okumak ilim zamanıdır,
İşe giriş, belini bağla, muhkem sık!

Yıl 1920

Gençlere

Uyanın gençler, düşünün gençler!
Baka yatma, gözünü aç!
İleriye doğru, büyük adım at,
Girişken ol, ileriye doğru yürü!

Artta kalğan sorlı jurtkā
Jol körsetib, bilim şaş!
Açıq jüzben, şat köñül men
Çuwanışka jansın tas!

Oyla jasdār, oyna jasdār!
Atқан tañ men şıkdı kün.
Jürekdegi dertdi joğalt,
Kara bulıt, ketdi tün!
Alaş eli alda jür deb
Kalk - kalayık kılsın düñ.
Tulpar minib, tuwdı ustab,
Sal ayğaydı, şıksın ün!

Kara jasdār, qarman jasdār!
... atdı el bolsın.
Erk öziñe qolğa tiyib,
Keñ Sarı Arka jer bolsın.
Aq jol tüsib, zaqon¹ jürüb,
Jaman, jaqsı teñ bolsın!
Sıngan bilek, qaytқан jürek,
Söngen köñil keñ bolsın!!

Oyan jasdār, oylan jasdār!!
Al qolıña tuuñdı.
Keñ örisdi şuvab aynal,
Saқта el men jurtıñdı.

¹ Zakon: Rus. Yasa. kanun.

Artta kalan kederli yurda,
Yol gösterip, ilim saç!
Açıq yüzle ve şat gönülle,
Kıvançtan yansın taş!

Düşünün gençler, oynayın gençler!
Şafakla birlikte çıktı güneş.
Yürekteki derdi yok et,
Kara bulut, gitti gece!
Alaş halkı ileriye yürü deyip,
Kalabalık halk yapsın toy.
Tulpar binip bayrağı yükseltip,
Bağır-çağır, çıksın ses!

Bakın gençler, takip edin gençler.
... adlı halk olsun.
Özgürlük kendi eline geçip,
Keñ Sarı Arka yer olsun.
Ak (Hakikat) yolunda, kanun çalışsın,
Kötü ve iyiye adaletli olsun!
Kırılan bilek, kaybolan gönül,
Sönmüş gönül ferah bulsun!

Uyanın gençler, düşünün gençler!
Al eline bayrağını.
Geniş etrafı kuşatıp dolaş.
Koru ata yurdu halkını.

Tulpar minib tuudı ustağan
Ötken' joqba erleriñ?
Sen kemsinbe ündemeysiñ?
Mini keldi jerleriñ!

Eli-jurtıñ senib otır,
Er azamat, senderge.
Sender şığıb bolsañ qorğan,
İyni jeter kökterge.
Argımağıñ qatırıp al
Şıq ezilme, aybattan!
Kılış, mılıtık asımb al,
Jauñ qaşsin, qayrattan!!

Jaun jeñib qaytqay ahd, deb
Qarıya berer batasın.
Senderge senib el-jurtıñ,
Tınşıtık küy men jasasın.
Jurt qorğanı erim deb,
Jarıñ jürer quvamıb.
Kelgeniñde eliñe,
Aldıñnan şığar buralıb!

1920-cıl

¹ Öt-:dünyadan geçmek, ölmek anlamını da taşımaktadır.

Tulpar binip bayrağı yükselten,
Geçmedi mi er-yiğitlerin?
Senin neren eksik, sesin çıkmıyor?
İşte tekrar geldi yerlerin!

Halk ve yurdun inanıyor,
Er, yiğit olan sizler,
Asıl siz çıkıp ata yurda kale olursanız
O zaman bayrak yükselir göklere.
Atıl atına, derhal bin
Çık, ezilme, heybetten!
Kılıç ve silahını üzerine as.
Düşmanın kaçsin, hazırlan!

Düşmanı yenip dönsün deyip,
Ak sakallar verir duasını.
Sizlere inanıyor ata yurt,
Barış ve esenlikle yaşasın.
Ata yurdunu savunan, kocam var deyip,
Eşin karşılasın sevinip.
Sen dönünce ata yurduna.
Önünden çıkar eğilip.

Yıl 1920

Kız karındastarıma

Tur, oyan karındastar. jatba uyıktab.
 Kutılıb tutkındıktan jolıñdı tab!
 Kulşa ustab tutkın kılıb, malşa satқан,
 Qorlığı mınav turmıs aynadan aq!

Qaқban men torға ilinib boldıñ tutқın.
 Bara almay teñ qurbiña qayğı jutdıñ.
 Zar jılab köziñ jası betiñ juuған
 Keçegi köb qorlıqdı nege umıtdıñ! !?

Qul bolıb eki ortada jürdiñ malşa.
 Mayısıb salbıradıñ singan talşa,
 Qaydağı qart ayuwğa sen jolıqdıñ.
 Salqındab tav basında pısken alşa.

Tolğan dert kökiregiñ, işde qapañ.
 Äli de köz aldında şekken japañ.
 Jük tartқан murnın tesib tüyedey-aq
 Qay şalğa jetisbedi ardaqtı apañ!?

Ömiriñ jılab sıqtab ötdi tegin.
 Sarğaytıb asret qayğı qabtadı öñiñ.
 On besde toқsandağı şalğa atқarsa,
 Ustar eñ keregeniñ² jılab kögin.

¹ Yayın hatası meydana gelmiştir. Doğrusu umıtdıñ'dır.

² Kerege: 1. Çadırın (boz ily) duvarını oluşturan ağaç kafes, kerege. 2. Ev veya başka yapıların duvarı (<http://sozduk.manas.edu.kg/>).

Kız Kardeşlerime

Kalk, uyan kız kardeşler, uyuyup yatma,
 Kurtul esaretten, yolunu bul!
 Kul olarak esir tutup, hayvan gibi satan,
 Bu hayatın sıkıntısı ayna gibi berrak, hak!

Ağa takılıp esir oldun.
 Arkadaşına gidemeyince kaygı yuttun.
 Kederinden akan gözyaşın yüzünü yıkamış,
 Daha dünkü işkenceleri niye unuttun?!

Kul olup iki arada dolaştın hayvan gibi,
 Yıprandın, kurudun kırılmış ağacın dalı gibi,
 Hangi yaşlı ayı ile sen karşılaştın,
 Dağ başında serinlikte pişen kiraz.

Göğsün dert ile dolmuş, içinde üzüntün,
 Şimdi gözünün önünde çektiğin cefa.
 Burnunu delip deve gibi yük taşıdığın gerçek
 Hangi ihtiyara yetişmedi kıymetli anan?!

Ömrün, ağlayıp sızlamakla geçti,
 Hasret ve kaygı kuşattı önünü.
 On beş veya doksan yaşındaki ihiyar yaparsa,
 Kerege¹ nin köşesini tutar ağlar.

¹ Kerege: 1. Çadırın duvarını oluşturan ağaç kafes, kerege. 2. Ev veya başka yapıların duvarı.

Şırıldab jılağan men bolmas payda.
(Barmedi onan başka tabar ayla?)
Sayrağan alma ağaşda sen jas bulbul
Jöneldiñ tutqın bolıb alda qayda.

Mine endi jolıñ açığı kötörgil bas!
Köz salğıl başkalarga bilimdi jas!
Kilitin erkindikdiñ izdeb tavub.
Ezilgen sorlı apaña esigin aş!!

1920-cıl

Bulbulğa

Sayraşı, aqın bulbul qubılıtıb,
Davsıñdı türlendirşi miñ qubılıtıb;
Aynalıb gül jaynağan keñ örisdi.
Än salşı, biz tıñdayıq dämin jutub.

Üy tikkey keñ öriske barlıq Alaş.
Gül jargan özgerilib ar-türli ağaş.
Qulpırıp küyge tüsib ösimdikter.
Bul kezde keñ örisde bəri aralas.

Qarasañ mal jaynağan keñ örisde.
Bayqaşı qata bar ma özgerisde?
Tigilib keñ jaylavğa aq otavlar,
Bir türli ap-ädemi köz köriske.

Çıgılıklarla ağlamamın bir faidesi yok.
(Vâr mıydı ondan başka bulacak çare?)
Elma ağacında öten genç bülbül
Kayboldun esir olup uzak diyarlarda.

İşte, şimdi yolun açık, kaldır başını!
Göz at, başkalara ilim yay!
Özgürlüğün kilidini arayıp bul,
Ezilen kederli anana kapını aç!

Yıl 1920

Bülbüle

Ötüver, şair bülbül, döküver güzel avazınla,
Sesini süslendir bin bir çeşit ritmle.
Çiçeklerle dolu geniş etrafı dolaşarak,
Türkü söyle, biz dinleyelim tadını çıkarıp.

Ev kuracak geniş otağa tüm Alaş halkı.
Çiçek yarıp gonca olan her türlü ağaç.
Rengarenk olan bitkiler,
Bu dönemde geniş yerde hepsi bir arada!

Bakarsan hayvan yayılan genişyerde,
Bak, bir hata var mı değişiklikte?
Dikilipgeniş yaylaya beyaz otağlar,
Bir başka türlü bakmak için en güzele.

Çar ketkey jib-jılı bob Alatavdan;
Köylekşen kız, kelinşek malın savğan.
Um(n)ıtқан keñ örisi қайта келиб,
Алашın қутиліб tur duspan-javdan.

Mini kör Алашınнıñ keñ örisin,
Қайтадан jab-jaña bob өзгерisin.
Keñ öris қутtı болıb er Алаşқа,
Төрт түлік туқым тауб önib-össin...

1920-jil

Ayğa

Jalganda jarқıraған nurlı jüziñ,
Aşık bob köre sala tüsdi közim.
Äl tayıb қуват ketib, ölim jetse,
Tirilter, jan kirgizer jalğız öziñ.
Nuriña köz қувansa, жүрек қайғы;
Muñayıb sağan mınav aytar sözim:
Meni süy, nuriñdi şaş, жүрек tınsın.
Erkelet, қurşab turған қайғы sınsın;

Jutқızşı taza ava nurmen birge,
Murunnan isi ketsin қuu turmısdıñ!
Jıljılma, ketbe menen alıstama,
Äne tur belgileri қıсылısdıñ...
Jılmayşı nuriñ şaşıb, қаşsın bulıt.

Kar gidecek sıcacık Tanrı Dağ'dan.
Gömlekleli kız, gelincikhayvansağan.
Unutan geniş otlağa tekrar dönüp,
Алаş'ın kurtulmuş kin düşmandan.

İşte gör, Алаş'ının geniş otлаğını,
Tekrar yep yeni olup değıştіğini,
Geniş yer kutlu olur Er Алаş'a,
Dört tarafı dolu olup gelişsin...

Yıl 1920

Aya

Yalan dünyada parlayan nurlu yüzün,
Âşık olup görünce düştü gözüm.
Bitap düşüp, kuvvet gidip, ölüm yetse,
Diriltecek, can verecek yalnız sensin.
Nuruna göz sevinse de, yürek kaygılı,
Bunalıp sana söyleyeceğimbu sözüm:
Beni sev, nurunu saç, yürek dinsin.
Okşa, kuşatmış olan kaygı belinden kırılınsın.

Yutkundur, temiz havayı nur ile birlikte,
Burundan kokusu gitsin, kurnaz hayatın.
Haraket etme, gitme benden uzaklara,
Sıkıntının belirtileri hala duruyor...
Nurunu saçıp tebessüm et, gitsin kara bulut.

Joq kılğın, toqsanga böl nurmen urıb.
 Egerde tasalansañ köz aldımnan,
 İntımaq kıla almaymın tünmen turıb,
 “Öşken ot-kayta janbas” bolsa ötirik,
 Bir qara men sorlığa jüziñ burıb.
 Körersiñ sonda benim jatқанımdı:
 Entigib, demim şıqbay, älim qurıb.
 Jarıq ay!.. Uu berseñ da, suu berseñ da,
 Jayım joq, seni menen turmas juuq!..

1920-cil

Bayçeçekke

Ösesiñ bayşeşegim qarab kökke.
 Tüsedı kayğı-asret körse köbke.
 Öziñdey bir bayşeşek ustay almay,
 Biz jürmiz jaratqanga kılb ökbe!

Ösesin sen bayşeşek keñ orında
 Ar küni körinesin miñ forımda.
 Künine miñ qubılıb, miñ burılıb:
 Turmaysın, özgeresin bir orında.

Ösesin keñ orında köterib boy.
 Başkanı jetekdeb jür asret ben oy!
 Bayşeşek, asret-kayğı oylamaysın,
 Etesin oyun-külki, sauq ben toy!

Yok et, doksana böl, nur ile vurup.
 Eğer gizlenirsen göz önümden,
 İntiba bırakamam gece kalkıp,
 “Sönmüş ateş, tekrar yanmaz” olursa beyhüde.
 Bir bak benim gibi kederliye, yüz çevirip.
 Görürsün o zaman benim yattığımı,
 Zorlanıp, nefes alamadan, halim kuruyor.
 Parlak ay! Zehir versen de, su versen de,
 Halim yok senin ile temas yok!..

Yıl 1920

Kardelene

Büyüyesin kardelenim, gökyüzüne bakarak.
 Kaygı ve hasret düşse başa.
 Senin gibi bir kardelen yakalayamadım,
 Biz Yaradan'a öfkelenip duruyoruz.

Büyürsün sen kardelen geniş yerde,
 Her gün görünürsün bin bir türlü biçimde.
 Her gün bürünüp, bin çevirilip:
 Durmazsın, değışirsin aynı yerde.

Büyürsün geniş yerde boynunu uzatıp,
 Başkaların üzerinde hasret ve düşünce!
 Kardelen hasret ve kaygı düşünmüyorsun,
 Yaparsın eğlence, zevk ile toy!

Qaraşı, ey bayşeşek, jürgen aydı.
 Sen sol ay, suluu gül turğan jayğı.
 Jetib küz, jüzib jürgen ay da batsa,
 Basıña sonda tüser Asan-qaıyǵı! ¹ !...

1920-jil

.....ğa

Jaqtırtқан Isıq Köldi bir kevhar tas,
 Mıñ sanab jorıǵıñdı aynaldı bas.
 Jurt üşin alıs jerde jürsem daǵı
 Kökirek seni oılaydı közimde jas!
 Aytısқан sertiñ menen qolıñ qana?
 Qabarsız nege jatdıñ qıyılğan qas!?
 Men jaqqa aq betiñdi burıp qoymay,
 Alısқа men ketkenge boldıñma mız?
 Tüsindim men de saǵan osı künde,
 Degeniñ: "Öziñ oylan!" boldıma ras!..

1920-cil

¹ Asan Kayǵı:1. Özel isim. Asan Kayǵı adlı her şeye kayǵılanan insandan gelir. 2. Hassas, duygusal ve çabuk endişelenen (<http://sozduk.manas.edu.kg/>)

Bak, ey kardelen, gezen ayı,
 Sen o aysın, güzel duran bir gülsün,
 Gelip güz, yüzüp dolaşan ay da batınca,
 O zaman başına gelir

Yıl 1920

...y'a

Isık-Köl'ü bir cevher taş cezp etti,
 Bin defa sayıp karakterini döndü başım.
 Yurtum için uzak yerde olsam dahi,
 Kalbim seni düşündü, gözümden akar yaş.
 Söylediğin ant ileelin nerede?
 Habersiz niye yattın süslenmiş kaş!?
 Benim tarafa beyaz yüzünü çevirmedin,
 Ben uzağa gittiğimde oldun mu mest?
 Anladım ki ben de sana bu günde,
 Dedğin:«Kendin düşün!» oldu mu rast!

Yıl 1920

Isık Kölge

Kaydasıñ keñ Isık Köl tuuğan jerim.
Kindigim kesib, kırım cuuğan jerim!
Körgen jan sävletiñdi sağınadı,
Jayçalğan sen Qaraqol altın kenim?!

Barmısın Tüb, Cırgalañ eki özön suu?
Üstiñe qazdar tüsib salğan kıyquu.
Jayılğan sävdagerdiñ qoylarında,
Köl betin bermeüçi ediñ türekben quu!

Aynalañ aşık emes, qalıñ toğay.
Uşadı toğayıñnan sayrab toğay;
Turadı köz aldımnda bul küngidey,
Ketbeysin kökirekden mine sol jay!

Jaltırab taudan aqqan suuñ qanday!
Balapan qonıb, uşqan nuuñ qanday!
Say-saydan keşke turım äñ şırqağan
Burañ bel aruularıñ seniñ qanday!

Ah, jerim! Jañıldırđıñ meni esimnen.
Tayanıb tüskeninde kün besimnen
Keñ dalañ körinüşi edi beyiske oqsab,
Maqbal jel qonırqaqben samal esken!...

1920-cil

Isık Göl'e

Neredesin geniş Isık-Köl, doğduğum yerim,
Göbeğimin kesilip kırımın yıkanığı yerim!
Gören can duruşunu özler,
Dalgalanan sen Karakol, altın hazinem.

Var mısın, Tüp, Cırgalañ iki ırmak su?
Üstüne kazlar inerek çıkarır uğıltu.
Tüccarın yayılan koyunları gibi,
Göl yüzünü vermezdi ördek ile kuğı!

Etrafın açık değıldir, dolu orman,
Ormanından uçar ötüp turgay.
Gözümün önünde duruyor bugünkü gibi,
Göğsümden (kalbimden)çıkmazsın işte o yer!

Parlayıp dağdan akan suyun nasıl?
Yavru kuş konan, uçan kuşun nasıl?
Nehir yatağından akşama kadar öten,
İnce belligüzellerin senin nasıl?

Ah, yerim! Yanıltın benim aklımdan.
Güneş oğle vakti gibi olduğunda
Geniş tarlan cennete benzer gibigörünürdü,
Serin yel ile esen rüzgâr!...

Yıl 1921

Şakirt

Tün mezigil... el uқтаған тınıştıқ тауп.
Ay jarıq... jatır dñniye uyqıǵa aub,
Jalgızaq şakirt otır kitab oqıb
Şıraқben tüz janbaǵan, auқ-auқ.

Kitabdñ barlıq қатı түsib közge,
Oy kirmey kökirekke onan özge.
Jürekdi jarıb şıққан "nāzik süyü"
Baylanıb "ult" deb jazǵan jalǵız sözge.

Şetinen bir kitabdñ aşıb körib:
"Eken" deb "ādabiyat" aldı bölüb.
Tekserib eñ tükbirin қарab körse,
Tereñnen baǵıt alıb ketken örib.

Sol zatdı, joқ bob turǵan, bar қılmaqşı.
Tabuǵa tezden izdeb қayқırmaqşı.
Oylaydı oy қızıǵın uda biraқ-
Jastıқben teñ jarısıb bayge almaқşı.

Esitib oy zattarı sırǵa қanıb,
Söz қıldı öz arası äbden nanıb:
"Jasımas jas talabı қurş asıl goy
Munñ da күн şıққандаy şıǵuu anıқ..."

1921-cil

Şakirt

Gece vakti... Halk uyumuş idi huzur içinde,
Ay parlak... dünya uykuya çevirilmişti,
Yalnız başına şakirt oturmuş, kitap okuyor,
Kandil sönüp, yarım yamalak yanıyor.

Kitabın tüm mektubu göze battı,
Fikir girmez göğsüme ondan özge.
Yüreği yarıp çıkan "nazik sevgi",
Bağlanıp «ulus» diye yazdı yalnız söze.

Kenarından bir kitabın açarak bakıp,
"Edebiyat imi:" diye aldı bölüp,
İnceleyerek en derinlerine bakarsa,
Daha derinlerine teferruatına girdi.

Yok olan o zatı meydana getirecekti,
Bulmak için tez arayıp yol haykıracaktı.
Fikir yürüttürdü aynı zamanda ama,
Gençlikle denk yarışıp ödül alacaktı.

İşitip o zatlari sirlara tatmin oldu,
Söz etti kendi arasında konuşarak:
"Yaşlanmaz gencin talebi keskin ve asildir.
Bu güneşin doğuşu gibi açıktır..."

Yıl 1920

Arvağ

Uşib arvağ dünyeni aynalıb.
Tınış taub bir jerde turmay jaylanıb;
Otqa janıb, suuga tısib, tav asıb,
Daus salıb, küñirenib, zarlanıb.

Töñerekdi aynaladı kezedi.
Ol izdeydi, bir nãrseni sezedi.
Sıymuudıñ jıyıştırıb barlıgın,
Küzeledi, terbeledi, bezedi.

Qayğıradı jetimderdiñ jolında.
Azab şegib, beynet tartıb soñında
İzdenüü damıl almay arvağdıñ-
Solar üşin, qalğan duspan qolında.

Jasdar küni erkinde edi duspanıñ.
Köterib edi ezib, basıb kısqanım.
Olar-ağaç jasdayında julınğan;
Ne istese, ıqtıyarı ustanıñ...

Bir kün arvağ ädetinşe izdendi.
Jürüb, jürüb bir mekenge kez keldi;
Köñli balkııb, boyı jibib, oy ketib,
Burıludıñ tiyistisin eskerdi.

Barsa kördi, jas balanı oltırğan.
Kitab, qagaz quşağına toltırğan.

Ruh

Uçup ruhlar dünyayı döndüler,
Sakin yeri bulmak için bir yere yerleşmedi;
Ateşte yandı, suya düştü, dağlar aştı,
Ses çıkarıp, sızlayıp zarladı.

Her tarafı döner, dolaşır ve gezer.
O arardı ki bir şeyi sezer oldu.
Sığınmanıyığıştırdı tamamını ,
Güçü gitti, sarsıldı, bezdi.

Kaygılanırdı, yetimlerin yolunda,
Azap çeker, zulmet çeker sonunda.
Nefes almadan araması ruhların,
Onlar için kaldı düşmanın elinde.

Gençlerin özgürlüğüidi düşmanın
Ezip perişan etti, basıp ezdi.
Onlar ağaç yaşındayken atılgandı,
Ne isterse, ustanın iradesi idi.

Bir gün ruh, daimi gibi araştırdı,
Yürüdü, yürüdü bir mekâna rast geldi.
Gönlü yumuşadı, sezdi, düşündü,
Dönüş noktasını aklına getirdi.

Gidip gördü ki genç çocuk oturuyor.
Kitap, kâğıt doldurmuş kucağına.

Türli ağımğa aydaumen turmısdıñ,
Ol-koziyay, mezigil jetib qıtılğan!

Tuulumen birge tuuğan jiger ot,
Jalin şaşқан, uuyalağan bolib ört.
Körgeñ janga sır berib tur jürekden:
“Jalındaymın, jayılam” deb etib sert.

Tolqıy köñil, qıtılğan soñ jabırdan,
Jasdar tögib ayañıçtuu tamırdan:
– Kaz turıbdı. “baurların tabar” deb
Tabdı tınış.. keñ jay aldı qabırdan...

1921-cıl

Alatoo

Keçikken soñ, zarıgıb:
“Unutdu” deb taarınıb.
Qorğool menen kün sanab
Cürgöndürsüñ qamıgıb.
Tündö catıb uqtabay,
Kündüzündü toqtoboy;
Colooçudan col surab,
Qurgandırsıñ! Alatoo!

¹ Yayından meydana gelen bir hatadır. (Qurgandırsıñ değıl Turgandırsıñ)

Hayatın türlü cereyana sürmesi ile,
O Kozubay, kurtulmuş zaman gelince.

Doğulmakla birlikte peyda olan ciğer ateş
Alev saçıp büyüleyen ateş.
Gören cana sır verip duruyor yürekten,
“Alevlenirim, yayılırım” diye ant verir.

Gönül atılıp, yaradan kurtulduktan sonra
Yaşlar döker acınacak damardan.
Kaz duruyordu, “soydaşların bulur” deyip,
Huzuru buldu, geniş yer aldı kabirden...

Yıl 1920

Tanrı Dağı

Gecikti diye artık sızlayıp:
“Unuttu” diye darılıp,
Tezekile gün sayıp,
Hazırlanıp duruyorsundur.
Gece yatıp uyumadan,
Gündüzü durmadan;
Yolcudan yol sorup,
Duruyorsun Tanrı Dağı!

Balamdan kabarı uçu - deb.
 Sanaymın erteñ - keçdi - deb;
 Kağılbağan caş balam.
 Qanday colgo tüşdü - deb,
 Zardab ıylab ün salıb,
 Başıña tüşböy kün çalıb;
 Döñdön tüşböy erte - keç
 Turğandırsıñ Alatoo!

Aylar cıdar ötdü - deb.
 Qabarsız bolub ketdi - deb;
 Qatbağan baltır balamdı,
 Kimisi mert etdi - deb
 Bulutdan cooluq oronub,
 Aq çaçıñ muzğa boyolub;
 Köz çaçıñ menen say - saydı
 Cuğandırsıñ Alatoo!

Balama zalal bolor - deb,
 Kiyimsiz bolso toñor - deb;
 Coldo bolso caş balam
 Cürütügö bolsun oñoy - deb
 Qarşı turub ızgarga,
 Küç körsötüb muz - qarga
 Tüştü, tündük qattaşın
 Buğandırsıñ Alatoo!

Cer sağınbas el bolbos.
 El sağınbas er bolbos;

Balamdan haber geldi deyip.
 Hesaplıyorum yarın ve geceyi deyip;
 Tecrübesiz genç balam.
 Nasıl bir yola düştü deyip,
 Zarlayıp, ağlayıp sesleniyor,
 Başına dagüneşgeçmiyor;
 Tepeden inmeden sabah akşam,
 Durmaktasın Tanrı Dağı!

Aylar, yıllar geçti, deyip,
 Habersiz oldu gitti, deyip;
 Henüz olgunlanmamış balamı,
 Hangisi katletti, deyip.
 Buluttan başörtüsü örtünüp,
 Ak saçın buza boyanıp,
 Gözyaşın ile dere-tepeyi.
 Yıkamışsındır Tanrı Dağı!

Balama zarar gelir deyip,
 Giyimsizdonar üşür, deyip;
 Yolda gidiyorsa can balam,
 O yolda yürütmesine kolay olsun deyip,
 Karşı durup ayazve soğuğa,
 Güç gösterip buzave kara.
 Güney ve kuzey bir biriyle gidip gelmesini.
 Kapatmışsın Tanrı Dağı!

Doğduğu yerini özlemeyen halk olmaz,
 Halki özlemeyen er olmaz;

Catka moyun sunganday
 Er cürögü kir bolbos.
 Қақбаған кирпик көзүңдү,
 Муһқанıb айтқан сөзүңдү,
 Kim unutup ketmekçi,
 Zarıқбағın Alatoo!

Cardamçı bolğon kezde arbaқ
 Er cigit kimgе saydırmaқ.
 Kancıgadan¹ baş çeçbey
 Kimgе möröy aldırmaқ.

Er men deb senden men tuulsam,
 Er deb meni sen tuusañ;
 Meni kim mert etmekçi,
 Kamıқбағın Alatoo!

Cañı testeer bolğondo,
 El cayloogo қongondo;
 Қозу cayıb öndürgө,
 Işkıngа cırғab oñқondo;
 Çaқırısıb toy berib,
 Martsınışıb boy kerib
 Cuurat² қuyған calpaқ таş
 Ali esimde Alatoo!

¹ Kancıga: Bir şeyi bağlamak için eyerin terkesine takılan kayış.

² Cuurat: Koyun sütünün mayalanmasıyla yapılan yoğurt (http://sozduk.manas.edu.kg/).

Yabancıya boyun eğen er gibi,
 Er, yiğit yüreğinde kir olmaz.
 Göz kirpiğini kapamadan,
 Bunalıpsöylediğin sözünü,
 Kim unutup gidecekti,
 Kederlenme Tanrı Dağı!

Ruh yardımcı olduğunda,
 Er yiğit kime savaş açacak.
 Kancıga'dan başını çıkarmadan,
 Kime galip getirecek.

Erkeğim diye ben senden doğsam,
 Er diye sen beni doğursan,
 Beni kim öldürebilir,
 Kaygılanma Tanrı Dağı!

Yeni buluş çağı olunca,
 Halk yaylaya konunca;
 Kuzu yayıp yaylaya,
 Işkın yetişip yediğimizde;
 Çağırdık ve toy yaptık.
 Cömertlik yapıp kucağımızı açıp,
 Cuurat koyan alçak taş
 Şimdi deaklımda Tanrı Dağı!

“On altı” dostum cetkende,
Cayloogo köçüb ötköndö;
Köç üstünön selkige
Köz imdab ötö ketkende,

Çıdabay selki: “Oyt çu! Ay!...”
Degen kezde kabçığay –
Ünün sozğun çıdabay
Barı esimde Alatoo!

Kiyin qanday kün boldu,
Kimder köçdü, kim qondu;
Nege deseñ booruñda
Tura almadım men öñdütü.
Murun senden körgöndün,
Sen esebteb bergendin
Çıbçırğası qoroboy
Barı esimde Alatoo!

Qarğışdın şanı canğanda,
Cazıqsız qandar tamğanda;
Tayanıç izdeb tırmalab
Coo – calañ colgo salğanda:
Dolulanıb solquldab,
Alay – dülöy tolqundab
Uzatıb salğan Isıq Köl
Zarı esimde Alatoo!

“On altı” dostum yettiğinde,
Yaylaya göçüp gittiğimizde,
Göç üstünden güzele
Göz, kaş oynatıp geçtiğimizde,

Sabırı tüklenen güzel: “Oy, Ay!”
Dediğimiz zamanda geçit –
Sesini uzatan sabır edemeden
Tümü aklımda Tanrı Dağı!

Daha sonra nasıl günler geçti,
Kimler göçtü, kim kondu;
Neden dersen bağrında
Duramadım ben.
Önce senden gördüğümü,
Senin hesaba kattığını
Onları tamamıyla,
Tümü aklımda Tanrı Dağı!

Kargaşanın mumu yandığında,
Suçsuz kanlar aktığında;
Dayanacak yer arayıp,
Kayalı taşlı yolla gittiğinde:
Aşağı ve yukarı sallanıp,
Fırtınalı dalgalanarak
Uzaklara iten Isık-Köl
Zehir acısı aklımda Tanrı Dağı!

Erksiz acıraşkanğa

Kırk atanğa¹ şayı cüktöb
 Barına birdey şay cüktöb
 Söölöttü elim köçköndö.
 Suusar börk² başda señselib,
 Aldımda corgo teñselib:
 Eelikme köñül ösköndö.
 Üzöngü teeb kerilib,
 Tüşüügö atdan erinib:
 Üyüñdön suusun içkende.
 Sunganda çığıb kımızdı
 Ünüñ okşob sızızgı³,
 Kılığın eske tüşköndö:
 Sağınamın cazam kat.
 Alarsıñ, bolsoñ salamat!...

Muñayıb nurdan acırab
 Toodan kün ozub ketkende;
 Balkıldab, közgö çaçırab
 Aq ay nurun sebkende,
 Suluuğa tolub çar tarab,
 Biz selkinçek tebkende:
 Küküğü zoodan çaçırarsa,
 Bulbulu taldan ün koşub:

¹ Atan: Yük taşımak için deve, büyük deve (<http://sozduk.manas.edu.kg/>).

² Börk: Baş kısmı yüksek tebetey (kalın şapka) (KTTS:261).

³ Sızızgı: 1. Ağaç veya kamıştan yapılan üflemler çalgı, düdük, sipisi. 2. Hafifçe, belli belirsiz çıkan ses. 3. Hafifçe esen (<http://sozduk.manas.edu.kg/>).

Çaresizce Ayrılanı

Kırk atana ince kumaşı yükleyip,
 Hepsine aynı ince kumaşı yükleyip,
 Heybetli halkım göçtüğünde.
 Sansar börk başında parlayıp,
 Altımda yorga gidiyorum,
 Öfkeli gönlüm yükseldiğinde.
 Üzengi tepip gerinip,
 Attan inmeye erinip,
 Evinden suyun içtiğinde.
 Kımızdı çıkıp sunduğunda,
 Sesin sızızgıya benzer,
 Tabiyatını hatırladığımda,
 Özlediğimden mektup yazarım.
 Alırsın belki, selamet olsan!...

Bunalıp nurdan ayrılır,
 Dağdan güneşöne geçtiğinde;
 Parlayıp göze çarptığında,
 Ak ay nurunu serptiğinde.
 Güzel dilbereörtünür dört taraf,
 Biz salıncak salladığımızda:
 Guguğu kayadan çağırarsa
 Bülbülü daldan sesiyle birleşip:

Kiyigi toodan bakırsa
Ölgön tenge can koşub...
Caya¹ orduna cal² bergen,
May orduna bal bergen
Sen kayda da, men kayda?
(Andağı körgön rahat –
Eken go sizdin şarapat!)

Qılçaybastan kır aşıb,
Bağ alıstab kongondo;

Cüröktü qurçab uu basıb,
Kökürök çerdüü bolgondo:
“Birge çıksın can” degen,
“Birge catsın ten” degen
Men kayda da, sen kayda?
(Ol talab, bağ ketken go,
Mına kündör cetken go)

Tün küzötüb, tañ tüzüb
Sayrooçu bulbul tabı çok,
Tuurasınan ün koşub,
Aydaçuu kükük çağı çok.
Aralaşıb san koşub.
Caynaçuu torğoy dağı çok.
Bıcıldab ünü, can koşub
Qaynaçuu köb kuş barı çok...

¹ Caya: Yılmın yağlı, yumuşak eti (<http://sozduk.manas.edu.kg/>).

² Cal: 1. Yele. 2. Atın boyun yağı (<http://sozduk.manas.edu.kg/>).

Geyiği dağdan böğürse,
Ölmüş tene can verip...
Caya yerine calveren,
Yağ yerine bal veren.
Sen neredesin de, ben nerede?
(Ondaki gördüğüm rahat
İmiş ki sizin hayrınızla!)

Geri dönüp bakmadan kır aşıp.
Bağ uzaklaşıp konduğunda.

Yüreği kuşatıp zehir basıp,
Kalp derdi olduğunda.
“Birlikte çıkıversin can” diyen.
“Birlikte yatsın ten” diyen
Ben neredeyim de, sen nerede?
(O talep, baht gitmiş ki,
İşte bu günler yetişip geldi belki)

Gece gözetip, tan gelip
Ötecek bülbülün sıhhati yok.
Doğru dürüst sesiyle eşlik edecek,
Rehber guguğun gücü yok.
Sayılarını yükselterek katılıp ses çıkaracak,
Sayısı çok toygar dahi yok.
Cıvıldaayan sesiyle, cana can katan
Kaynayan kuşun hiç birisi yok...

Ketken soñ başdan baq ozub,
Suluunun suluu naamı çok.
Süygönüñ beker cürbösün¹,
Oylogon oydu daamı çok...

Bul turmuşdun küçübü?
Biröönü eki bölgöntü.
Bul kılğanı – uşubu?
Calğız aq bizdi körgönü.
– Al talabdan ketbesmin
On qatar baq qonso da.

Bergenin qabil etbesmin
Perinin qızı bolso da.
Tilekke qantib cetbesmin
Caş güldöy canım solso da...

Artıñdan izdeb tabarmın,
Qış aşuusun aşsam da.
Qorqbosmun qılıç çabarmın,
Zambirek oğun atsa da.
Öçbösmün, örçüb canarmın,
Aldımda san qul catsa da.
Sarf etib ömür “bolmuşqa”
“Meyli” deb sözüñ “qol bassa”

¹ Yayımdayn kaynaklanan bir hata meydana gelmiştir. Kelime cürbösüb değıil cürbösün'dür.

Baştan baht öne çıkıp gitmiş,
Güzelingüzel nâmı yok.
Sevgilin beyhude olmasın,
Düşündüğün düşüncenin bir tadı yok...

Bu yaşaymın bir imtihanı mıdır?
Birisini ikiye ayırması.
Yaptığı bu mudur?
Hak yalnız bizi gördüğü.
– O taleptengitmezdim.
On kat baht konsa da.

Verdiğini kabul etmem
Perinin kızı olsa da.
Dilediğime nasıl yetişemem,
Küçük gül kadarcan ömrüm solarsa da...

Ardından arayıp bulurum,
Kış dağ geçidini geçersen de.
Korkmadan kılıçla vururum,
Zemberek oku ile atsa da.
Sönmezdim, zıddına yükselip yanarım,
Önümde sayısız kul yatsa da.
Sarf edipömür ve«olmuşa»
“Olur” deyip sözüñ, “elimi basarsa”

Bölgüsü kelib tuş – tuşka
Ters çağınba¹ köz kıssa,
İlacım barbı turmuşka
Cekeleb bizden öç alsa.....

1922-cil

Irdaba suluu, kıynaba

Irdaba suluu kıynaba
Aldanbasmın, süybösmün.
Sayraba suluu, caynaba,
Ekinçi otço küybösmün.

Bir kezde men da cürgönmün,
Can menen süygön car menen.
Ayırğanda taqdır küygönmün,
Kündördü sanab zar menen.

“Süyüügö” turmuş küwölük –
Cürökkö kirgen tikenek.
Süybögön soñ tübölük,
Süyüb süyböy ne kerek!

Bügün seni süyörmün,
Kıvanarımın, külörmün.

¹ Yayından kaynaklanan bir hata meydana gelmiştir. Kelime çağbına değil çağınba'dır.

Bölmek için etrafa rast gele
Ters yakınma göz kırparsa,
İlacım var mı hayata
Tek tek bizden öç alırsa.....

Yıl 1922

Güzelim, şarkı söyleme, zorlama

Güzel, şarkı söyleme zorlama,
Aldanmayacağım, sevmeyeceğim.
Şarkı söyleme güzel, yayılma.
İkinci defa yanmayacağım.

Birzamanlarben de âşık oldum.
Canımla sevdiğim yâr ile.
Kader ayırdığında perişan oldum.
Günleri sayıp zehire döndüm.

“Sevgiye”, hayat taniktir-
Yüreğe giren diken.
Sonsuza dek sevmedikten sonra,
Sevip sevmeyene gerek!

Bügün seni severim.
Sevincimden gülerim.

Erteñgi küni küyörmün.
Uu cutarmın, ölörmün.

Çoy, küydürbö, candırba,
Süyö albaymın kalem kaç!
İşenbeymin taqdırğa,
Cürögü muz, booru taş!

Süyör elem til alsa,
Taqdır menen kelişib:
Eköönön candı bir alsa,
Turganda oozdon öwüşüb.

Biraq da munu caratқан
Bolturbağan calğanga.
Bolso bolor bul aytқан,
İle Çüygö kuyganda.

Batbağan soñ ubayğa,
Catbağan soñ bir cayğa.
Çubulub otuz – bir ayda,
Künümdük süytü ne payda!?

Irdaba suluu, kıynaba,
Aldanbasmın, süybösmün.
Sayraba suluu, caynaba,
Ekinçi otqo küybösmün...

1922-cil

Ertesi gün yanarım.
Zehir yutup ölürüm.

Birak, yıpratma, yakma,
Sevemem kalem kaç!
İnanmıyorum takdire,
Yüreği buz, bağı taş!

Sever idim söze kulak verse,
Takdir ileanlaşıp:
İkisinden canı bir alırsa,
Dudak dudağı öpüşüp durduğunda.

Fakat bunu yaradan
Yalan dünyaya izin vermedi.
Olsa olur bu söylenen,
İle, Çüy nehrine döktüğünde.

Evhama sığmadıktan sonra,
Gönlün tatmin olmadıktan sonra.
Bir ayda, otuz defa kılık kıyafete bürüntüp,
Günlük sevmek ne fayda!?

Şarkı söyleme, zorlama,
İnanmazdım, sevmezdim.
Şarkı söyleme, yayılma.
İkinci defa yanmam.

Yıl 1922

Suykayganga

“Suluu, suluu!” – el aytar.

“Anıķ suluu!” deb aytar.

Körör. abdan tekşerbes,

Neden bütkön cüzüñdü.

“Sulumun” deb kuvanıb,

Quru sözğö cuvanıb;

Qol iştegen küzgüdön

Körösüñ da özüñdü.

An etseñ parķıñ keter deb,

El tübüñö ceter deb;

Köb suluunun bir suluu –

Ağan teñdeş erte deb:

Alıñdı ayab, körüb eb,

Ar müçöñdü eretteb:

Tal çaçıñ neden turğanın

Körsötöyün süröttöb.

Biraķ da, suluu esdetüü:

“Bolsun elden es ketüü”,

Deb oylobo ançalıķ,

Iş boluuçu ters ketüü!

Agerde ötü boyosom,

Nazikteb kısıb orosom:

Aķun – bolot, belıñ kıl.

Orosoñ da kulasañ.

Anda sıra iş oñbos.

Caķşılıķtuu söz qonbos!

Tatlı Güzele

“Güzel, güzel!”, diye halk der.

“Gerçek güzel!” deyip söyler.

Görür, iyice araştırmaz,

Yüzün nasıl yaratılmış.

Ben güzelim diyerek sevinip,

Kuru sözlere teselli bulup:

El ile yapılan aynadan,

Görürsün kendini,

Avazın çıkarsan farkın gider diye,

Halk hayatını perişan eder diye;

Çok güzellerin bir tane güzeli,

Ona denk kimse henüz erken diye;

Haline acıyıp, uygun group,

Her organını sıralayıp;

Dal saçının neden yukarıya doğru kalktığını

Göstereyim tasvirleyip.

Ne var ki güzeli bir hatırlamaktır,

“Halkın aklından çıkıp gitsin”,

Diye düşünme o kadar,

Iş tersinden gidebilir!

Eğer çok boyarsam,

Nazikçe sıkıp sarılısam.

Biri olur, belin kıl gibi.

Kucaklayarak yıkılırsan.

O vakit iş hiç olumlu olmaz.

Başarılı söz edilmez!

“Durusdu – buruş kıldı” deb
 Qalk ösögü kem bolbos!!...

1922- cil

Ayrılıu

Caz mezgili... Öz kezegin tün başkan.
 Ay on beşde, kat cazganday nur çaçkan.
 Bir tabış çok... Calgız gana car taşdan —
 Aqқан bulaq ömürdükkö ün salğan...

Ay şoolası cerde, kökdü qabtağan,
 Bir öñ bergen, kiyindirgen aqtağan.
 Körör közgö küñçülükdön elesteb,
 Calgız “kara” tabiyğı öñün saqtağan...
 Keñ uqıqtuu, erkin oydon çıqbağan,
 Miñdi süygön, birdin zarın uqbağan,
 Kümüş tüskö car qoynunda bölönüb
 Köpölök da gül kuçaktab uqtağan...

Salkın cel bar. Al da soqbos tabıştab.
 Termetkende: “Dem alış qıl, tınıçtab!”
 Tolqunu çok köldö süzgön kemedey,
 Memiregen cañı ornotqon tam – qıştaq...

Uşu tündö calgız bozoy küzötkön.
 Belgilüü col: “Palan kez..” deb şert etken:

“Dürüstluğun belinden kırdı” deyip
 Halkın sözü eksilmez!..

Yıl 1922

Ayrılık

Bahar mevsimi... Kendi sırasını gece basan.
 Ayın on beşinde mektup yazmış gibi nur saçtı.
 Hiç ses yok... Yalnız kaya taştan -
 Pınardanakan su hayata seslendi.

Ayın nuru yer ve gökyüzünü sardı.
 Bir görüntü verdi, giyindirdi.
 Gören gözlere günlük süsler hatırlatıp,
 Sırf “kara” gerçek görüntüsünü saklayan...
 Geniş ufuklu egemen fikrinden vazgeçmeyen.
 Bini seven birisinin arzusunu duymayan.
 Gümüş rengine yâr koynunda süslenip,
 Kelebek de gülü kucaklayarak uyuyan...

Serin bir yel var. O da esmez uğuldayarak.
 Sallandığında: “Nefes al, huzurlan!”
 Dalgası olmayan gölde yüzen gemi gibi,
 Huzurlu yeni kurulan ev ile kışlak...

Bu gecede yalnızgenç gözetin.
 Belirli yol: “Filan vakitte” diye ant içen;

Tün – kündüzdöy, nazik işke col berbes,
Dem aluu kem, selki caqqa köz tikken...

Bügünkü tün – aqırğı tün süygöndün,
Süyüü coldo azab çegib küygöndün;
Cıl oynogon, ay oynogon ısıqtıq,
Caştıq sırn caş cürökkö tüygöndün.

Ertesinde eki cürök ayrılmak,
Taza cürök dartka çalmak, kaygırmak;
Selki ketmek aylık colgo, cat elge,
Süygön dosun ömürlükkö qaldırmak....

Bulaq ündü... Bozoy oydo, çuvalğan,
Mezgil öndü, tütkön ümüt uzargan –
Degen kezde selki çıqdı qoroodon,
Tüs özgörtkön, aq kiyimge çulğanğan.
Qas kılğanday ay şoolasın aşırđı.
Qorqkondorqo qoş körtündü, caşındı;
Ebtib selki bozoyuna cetkende
Ün uguldu.. Üy eşigi açıldı.

Kolun berdi “Qoş bol cayım mina” deb.
Kolun aldı “Qoş bol canım... köröm deb”
Ayrılışdı, qol silkişdı ömürlük....
Öbüşüügö ortodo tam berbedi erk...

Selki ketdi, uuru adımdab qayrılıb,
Bozoy qaldı ucmağan ayrılıb;

Gece gündüz gibidir, nazik işlere yol vermez,
Nefes almak azalır, genç kıza göz diker.

Bügünkü gece, sevenin en son gecesidir,
Sevda yolunda azap çekip yananın;
Yıl döner, ay döner hararetinden,
Gençlik tılsımını genç yüreğe düğümler.

Ertesi günü iki yürek ayrılır,
Temiz yürek dert çalar, kaygılanır;
Genç kız gider aylarca, yabancı yurta.
Sevdiğinden ebediyen ayrı kalacaktır.

Pınarın sesi... Genç yiğitin düşünceye daldı.
Mevsim canlandı, kesilmiş ümit uzadı -
Dediği anda genç kız çıktı avludan,
Beyaz elbisesi etrafı renge büründürmüş idi.
Husumet bağlayan ay ışığından geçti.
Korktukları için birisi görüldü, gizlendi.
Genç kız zar zor sevgilisine yetiştiğinde,
Bir ses duyuldu... Evin eşigi açıldı.

Elini uzatıp “Hoşçakal, buraya kadar” der.
Elini tutup “Hoşçakal canım kavuşuruz der”
Bengü ayrılmak üzere el sıkışıp ayrıldılar...
Öpüşmeye ortadaki dam izin vermedi.

Kız gitti, hırsız kaçarcasına kıvrılarak,
Genç yiğit kaldı nimetinden ayrıldı;

Aydı içinen sır berbesten cek körüb,
Isık çaşka betin cuudu kaygırıb....

Külgön külbös, ömürlükkö kaygırıbay.
Süygön süybös, ömürlükkö ayırıbay.
Külütü, süyüü – küç aydağan cazıksız;
Tağdır çirkin booru açıbas uşunday!....

1922-cl

Tooda tün

Keñ kolot say,
Zoo – kabçıgay
Ay nurunda,
Cartı uykuda
Köşülüñkü
Catır cay.
Mañıt ürüb,
Birde cürüb,
Calqoolonub,
Bir qomdonub,
Eles – bulas
Şań körüb.
Selki degdeb.
Bekbek¹ eyleb.

¹ Bekbek: 1. Eskiden geceleyin sürüyü bekleyen kızlar ve gelinlerin eğlenerek söyledikleri şarkı adı. 2. Geceleyin sürüyü bekleyen kadınların haykırması.

Ayı içinden hissettirmeden nefret etti,
Hararetili yaşı yüzünü yıkadı, kaygılandı...

Gülen gülmez, sonsuze dek kaygılanmasın..
Seven sevmez, sonsuza dek ayrılmasın.
Gülmek, sevmek, gücün itibariyle yazıksızdır;
Kader dediğin acımasız böyledir!...

Yıl 1922

Dağda Gece

Geniş dağlı, nehrin yatağı,
Zirve koyak,
Ay nurunda,
Yarı uykuda.
Sessizce
Yayla yatıyor.
Mañıt köpeği ürüp,
Bazen yürüyüp,
Uyuşuklur.
Bazen de korkar.
Hayal meyal
Gölge, karaltı görüp.
Güzeli bekler,
Bekbekey türküsün söyler,

Carın körüb
Şıbış berib,
Biler – bilbes.

Söz süylöb.
Kız cigit da,
Bir tümütdö
Bolub biri –
Birin peri
Deb bilişken
Münötdö.
Öz booruna,
Öz koynuna,
Ay suğalak
Tartar qarab,
Oror, bölöör
Nuruna.
Ünün ulay
Erçib tuuray.
Bozoy süysö, selki
külsö,

Coob kaytarar
Kıbçıgay.
Taza bulak
Salıb kulak,
Tuş – tuş cakdan –
Toodan aqқан»
Sırım tıñşaar.

Yârini görür,
Avaz verir,
Bilip bilmediği,

Söz söyler.
Kız ve yiğit de,
Bir umudu var
Olur birisi
Birisi peri
Diye bilmişler.

Dakikada.
Öz bağına,
Öz koynuna.
Ay çekemiyor
Bakıp çekiyor bizi
Sarar, kuşatır
Nuruna.
Sesin devam eder
Taklit eder,
Genç yiğit severse, kız ise
Gülerse,

Cevap verir
Koyak
Temiz pınar,
Kulak verir,
Dört taraftan,
Dağdan akan
Sırrını duyacak.

Bir vak.
Keñ qolot say,
Zoo – qabçıqay
Ay nurunda,
Cartı uykuda
Köşülüñkü
Catır cay...

1922-cil

Kış

Izğar menen üşürüb,
Cetib keldi qarı kış.
Candıqdan qan böksörüb,
Qaltıldadı, ketdi küç.

Bayçeçekey caynağan.
Öldü, soldu; aytdı "qoş!"
Cazday bizde sayrağan.
Otor ketdi kelgin kuş.

Tegiz kepin orondu
Toqoy da appaq, too da appaq.
Suu betine muz toñdu,
Tereñ ketdi aq çabak¹.

¹ Ak çabak: beyaz balık (<http://sozduk.manas.edu.kg/>).

Bir vakit.
Geniş dağlı, nehrin yatağı,
Zirve koyak,
Ay nurunda,
Yarı uykuda.
Sessizce
Yayla yatıyor...

Yıl 1922

Kış

Ayazı üfleyip,
Birden geldi kışın karı.
Hayvanların kanı azalarak,
Titreyerek gücü gitti.

Bahar çiçeği kapladı,
Öldü, soludu, dedi "hoşçakal!"
Bahar gibi bizde öten,
Geldiği gibigittigöçmen kuş.

Tamamenkefen bezi
Orman da bembeyaz, dağ da bembeyaz.
Suyun yüzü buz tuttu
Derinlere gitti ak çabak

Ƙardan butaƘ ƙayışıb,
Ƙaçıradı, ıyladı.
Ƙüç bere albay mayışıb,
Ölüml ırın ırdadı.

MaymaƘ¹ ayuu, dardaƙtab
Cazdı cazday toyloƘon,
SoƘonçoƘun² ƙuçaƙtab,
Alda ƙaçan soyloƘon.

CalƘız ayılƘa ƙaralab,
Cutab keldi mal ƙolƘo.
Uuru, börü saƘalab,
Kirib keldi ƙorooƘo.

Ƙaçan ketet ƙarı ƙış?
Ƙaçan küldör caynaşat?
Otor ketken aƘun ƙuş.
Ƙaçan kelib sayraşat!?

1922-cil

¹ Maymak: 1. Develerde görülen ayak hastalığı. 2. Hantal, iri, kaba (<http://sozduk.manas.edu.kg/>).

² Sogonçok: 1. Topuk, ayağın yuvarlakça olan alt bölümü. 2. Ayakkabı topuğunun üst kısmı, ökçe (<http://sozduk.manas.edu.kg/>).

Ƙar dalları eƘdi,
Üşüdü, aƘladı.
Güç veremedi, büğrüdü,
Ölüml türküsün söyledi.

Maymak ayı şaşar,
Baharı bahar gibi geçiren.
SogonçoƘunu ƙuçaƙlayıp,
Ta önceden emekledi.

Yalnız köyü besleyip,
Yıpranıp geldi hayvan ele.
Hırsız, kurtkarnı açarak,
Giriverdi aƘıla.

Ne zaman gider karlı ƙış?
Ne zaman gül, çiçekler açar?
Geldiği gibigittigöçmen ƙuş.
Ne zaman gelip ötecekler!?

Yıl 1922

Gülsüz bulbul künü çok

Boron soğub, qar borob
 Mezgilsiz tüşüb zalim kış.
 Tabiyatdan qan qurğab,
 Müşküldö qalib ketib es;
 Tirilikden can surab,
 Ayoolu cerge salıb tiş.
 Qasaba qar cıyılıb.
 Oñduu, solduu çaqdarda.
 Tooday tarpdar üyülüb,
 Quuangın quzgun çaqdarda,
 Oturdu bulbul butağda,
 Calğızdan – calğız oylonub.

Ötkörgön kündü bir tabda,
 Elestetib, oygo alıb:
 Caşıl – ala caynağan.
 Ötkön cazduu kündü oylob.
 Süygön, tilin kayrağan
 Qızıl – tazıl güldü oylob;
 Kubulcutub sayrağan,
 Miñ – miñ türkün ündü oylob.
 Bermettey tizib baylağan,
 Cıldızı qatar tündü oylob.
 Bar kilitdi qarmağan
 Quwatı zor cerdi oylob.
 Qoşuluşub ün salğan
 Tañ aldında celdi oylob.

BülbülünGülsüz Günü Yok

Boran esip, tipi kar yağdı,
 Birden geldi zalim kış.
 Tabiattan kan kuruyup,
 Müşkülde kaldık, çaresiz;
 Diri olmayı umut edip,
 Yumuşak yere diş sıkıp.
 Zalim kar yığılır,
 Sağlı, sollu her tarafa.
 Dağ kadar leşler yığılıp,
 Sevinen kuzgun diyarlarda.
 Oturdu bülbül bir dala,
 Tek yalnız başına düşünüp.

Bir zamanlardaki günü hatırlar,
 Hayal edip, düşünceye dalar:
 Yeşil, beyaz reng yayılmış.,
 Geçen bahar günlerini düşünüp.
 Müptela olduğu diline
 Kızıl çiçeği düşünüp.
 Muhteşem sesiyle ötüp.
 Bin bir çeşit sesi düşünüp.
 İncitakı gibi dizip bağlayan
 Yıldızı kapatacak geceyi düşünüp.
 Tüm kapıların kilidini tutan
 Kuvveti ağır yeri düşünüp.
 Birlikte öten
 Tan öncesi yeli düşünüp.

Ötüb ketken nusqadan
Birtе – birtе keldi oylob...

Qulata cazdı bir tabda
Bulbuldu, cangan asret.
Qam qılıb caqın butaqda
Cıqıltbaska etdi şert.
İş burulub çataqqa
Oturganda bolub mert,
Colooçu kördü bulbuldu.
Ir uquuğa oy ketib,
Qaşına caqın buruldu
Saluuğa qolgo oy etib:
– Salam berib, qol kıstıb
Keldim bulbul aldıña.
Cürök cibib, boy kıztıb,
Cetib ırın parkına;
Birin koyboy, cat tizib
Cetkizeyin qalkıma.
Qana sayra, ün tüzüb,
Salıb ata narqına.”

Ketken esi tezden kire albay,
Tüşböy carıq közünö.
Özün tiri bile albay
Tursa da ölüm cüzündö.
Coob qaytardı til albay
Bütön münöz özünö:
San qubultub sayroogo,

Gelip geçen öğütlerden
Birer birer düşündü...

Birden yıkılacak gibi oldu
Bülbülü, yakan hasret.
Dalda gam ve kederlendi
Yıkılmamanın antını içti.
İşler çevirildi yamana
Oturduğu yer kötüye çevirildi.
Yolcu gördü bülbülü
Şiir dinlemeyi düşündü,
Karşısına yakın geldi
El uzatmayı düşündü:
– Selam verip, el sıktı
Geldim bülbül önüne.
Yürek yumuşayıp, umut bağlar.
Şiirin farkına yetişt;
Hiç birisini unutmadan
Yetiştireyim halkıma.
Haydi öt, güzel sesini çıkar,
Ataların neslini rehber et.”

Giden akli çabuk gelmiyor,
Işık gözünö gelmiyor.
Kendisini diri göremiyor.
Ölüm yüzünde olsa da.
Cevap verdi, aldırmadan.
Öz tabiyatı öyle idi:
Sayısız güzel avazıyla ötmeye,

Murunğu bulbul ünü çok.
Adetçe tilin kayroogo,
Köykölgön kök çöb külü çok.
Köçkö salıb aydoogo,
Külsüz bulbul künü çok..."

1923-cil

Küyömün

Soluq catuuğa cürök canıb qoyboy tur.
Bura kısıb zaman çirkin bolboy tur.
Çaş da cetdi, iş da cetdi işdöögö.
Kul korkunçak, köödö tayız oñboy tur.
Tübkü maqsat çın çığarın bilemin.
İşenemin, kat – kat kşasam beremin.
Mezgil cetib, kulaç urbay muhitke,
"On sekiz çaş!" beker ketdiñ.. küyömün!...

1923-cil

Oynobo!

Dostuq kılam. uşu baştan eskertem.
Tüşündüröm, tuyunduram, estetem.
Eger könböy adatıñdı iştesen,
Men da könböy burulamın. ters ketem.

Önceki bülbülün sesi yok.
Geleneksel sesi yok,
Süslü yeşil odu ve gülü yok.
Eskisi gibi göç etmeye,
Gülsüz bülbülün günü yok.."

Yıl 1923

Yanarım

Soluyup yatmaya yürek bile dayanmıyor.
Zaman durmuyor, süratle akıyor.
Yaş da yetti, iş de yetti çalışmaya,
Kul korkar, gövdem derin düzelmıyor.
Asil dâva ilellebet çıkacağımlı bilirim.
İnanıyorum, kat kat kşasam ederim.

Devir gelip, kulaç vurmadañ muhite,
"On sekiz yaş!" beyhûde gittin... Yanıyorum.

Yıl 1923

Oynama!

Dostluk ederim, bunu baştan uyarıyorum.
Anlatıyorum, duyuruyorum, hatırlatıyorum.
Eğer inanmadan istediğini yaparsan,
Ben de vazgeçer, döner, ters giderim.

Bilesiñbi? Bir kezderde koyboduñ,
 Salıb tırmağ. urub-sabab bolboduñ.
 Ake, cake, calnuunu tıñşabay,
 Top sıyaqtuu toğolottuñ, oynoduñ.
 Ali oylobo alsız dağı naçar, deb.
 Aykaylasam, aytқанıma basar, deb.
 Aytқанımdı, aytқанımday orundab,
 İštegençe dirildeer, deb. şaşar, deb.
 Coğ al oyuñ tattuu kıyal tübündö.
 Ce tüş çığar, körgön boron tünündö.
 Kay bet menen emi sağan kul bolom.
 Baltır ösüb, baş kötörgön künümdö.
 Baş iybeymin.. Baş iygizem, köndüröm.
 Aytқанımdı aytқанımday öndüröm.

Kolum – bolot kayrılbağan, közüm – ot,
 Açuulansam, bir tikteymın öltüröm.
 Cardam berem, senden cardam albaymın.
 Çarçabaymın, örçüym, ösöm, talbaymın.
 Özüm bilem ne iştesem, erk mende,
 Can aldına baş salıntıb barbaymın.
 Calgız gana sıyınarım körünöö –
 Ötkön babam basıb ketken möörünö.
 Abdan basıb, öçürgüstöy kık kılğan.
 Caş cüröktün can barbastay örünö.
 Al – kuvatım, can cektizbey ozuuçu,
 Al – kuralım, temir qorğon buzuuçu.
 Küçüñ cetsе, ırğıt tübsüz muhitke!
 Al – қanatım suuğa çökböy uçuuçu.

Bilir misin? Bir vakitler yakamı bırakmadın,
 Tırnaklarınla batırdın, vurdun, tokatladın.
 Abi, dayı diye yalvarmasını dinlemedin,
 Top gibi yuvarlattın, oynadın.
 Henüz aciz ve çaresiz diye düşünme.
 Haykırsam, dediğimi basacak diye.
 Söylediğimi, söylediğim gibi yerine getirip.
 Çalıştıkça acele eder diye.
 Hayır, o fikrin hayırlı bir hayalin dibinde.
 Ya rüya çıkar, gördüğü boran gecesinde.
 Hangi yüz ile şimdi sana kul olurum.
 Baldırım büyüyüp, başımı kaldırdığım günde.
 Boyun eğmem.. Boyun eğdiririm, inandırırım.
 Dediğimi dediğim gibi gerçekleştirim.

Elim bükülmez polat, gözüm de ateş,
 Sinirlenirsem, bir bakmakla öldürürüm.
 Yardım eder, senden destek almam.
 Yorulmam, gelişirim, yetişirim, sönmem.
 Kendim bilirim ne yaparsam, erk bendedir,
 Her kimsenin huzuruna başı eğik varmam.
 Yegane sığınacağım melce –
 Mazidekiatalarım vurup giden mührüne.
 Öyle vurmuşlar ki, silinmez olarak yapmışlar.
 Genç yüreğin ruhuna işlemiş.
 O, kuvvetimdir, herkesin önünde,
 O, silahımdır, demir kaleni bozar.
 Gücüm yetse, fırlat bengü âleme!
 O, kanadımdır suya batmaz uçacak.

Al coğolboyt, coğoluuçu men emes.
Coğotuuçu alñ cetib sen emes.

Sen bilgendi men da caqşı bilemin,
Kurgak akıl mende da köb, kem emes.
Dostuq menen dağı aytamın, oynobo!
Çıkpas orgo cıgıarsıñ boylobo!
Dostuq sözdü – duşman sözdöy tüşünsöñ.
Açık aytam, ölböymün deb oylobo!

1921-cil

Kışkı tündö

Çıkıldab temir ayaz tündü biyleb:
Tağ qurub, atar tañga qarşı süylöb;
Buq kılat, iç bışırat. otqo salat,
Bir ese tınç cüröktü mıçkıb süyröb.

Şam canat calkoolonub bülbüldögön,
Tüşürüp naçar şoola ülbürögön.
Kız ırdayt kubulcutub açuu. tattuu
Ün menen aq cibekdey ülbüldögön.

Aytқан ır түbkü sırın cürögünün,
Körsötöt nede ekenin tileginin!
Keyde ıylab, keyde candan aşa keçib,
Zardamb keyde erkindik tilegenin.

O, kaybolmaz, kaybolacak ben değilim.
Kaybetmeye gücü yeten, sen değilsin.

Senin öğrendiklerini ben de iyi bilirim.
Kuru akıl bende de çok, eksik değil.
Yine ikaz ediyorum, dostlukla oynama!
Çıkmaz hendeğe düşersin, yaklaşma!
Dostun sözü, düşman sözü gibi anlarsan.
Apaçık söylüyorum, ölmem diye düşünme!

Yıl 1921

Kış Gecesinde

Soğuk, demir gibi ayaz geceye hakimdi:
Tahtkurup, atan tana karşı söyler;
Bunaldırır, iç yakar, ateşe atar.
Bir sefer dinç yüreği sıkıp sürükler.

Mum yanar tembelleşip yarım yamalak,
Saçtığı ışıkları kötü ve sönecek gibi
Kız türkü söyler hoş, acı ve tatlı
Sesi adeta ak ipek gibi yumuşak.

Söylenen türkü yüreğinin tilsimi,
Gösterir nerede olduğunu dileğinin.
Bazen ağlar, bazen canından feda eder,
Bazen zarlanıp diler hürriyeti.

Çarçafkı, çalğan komuz tolkundanıb,
Bir tömön, bir coğoru küülör çalıb.
Bir kaçşab, birde taqşib keyde taq – taq,
Emizib enem aytқан üngö salıb.

Tuugan küü qarğıldantıb saymaluu ünün,
Öröpküb, toqtoto albay muunu – cütünün.
Sır tögöt cara cabқан kökürögünön,
Tamşanıb sağınganın ötkön künün...

Kız komuz zardab aytқан ünün ugub:
Elirib, et cürögüm katuu bulkub
Sekiret, nayza tiyib, tuz kuyganday,
Qabınan çıguuçuday üzüb, culkub...

Çıkıldab temir ayaz tündü biyleb:
Taq kurub, atar tañga öküm süylöb;
Buq kılrat, iç bışirat, otqo salat,
Bir ese tıñç cürökdü mıçkıb, şıyröb...

1922-cil

Kalemge

Taqdırdan buyruk bolboy çırpık sınbas.
Birde bir – eki – emes bir, artıq kılbas.
Ar kimdin öz moyunda ençiltü cib;
Közündön men ölbösöm, kan tıyılbas!

Yorulmuş haliyle, çalan kopuz heyecanlanır.
Bazen kısa, bazen uzun nağmeler çalar.
Bazen yineleyip, bazen de kısa ve öz,
Emzirirken annemin söylediği nağme gibi.

Doğduğundaki çalınan nağme, eşsiz sesini,
Şaşırır, heyecanlanır durduramaz ahenkleri,
Sır döker yaralanmış yüreğinden,
İmrenipözleyen geçmiş gününü...

Kız, kopuzun zarlayıp söylediği sesini duyup:
Heyecandanet parçası yüreğim atıverir.
Zıplar, mızrak saplanıp, tuz döker gibi,
Kabından çıkmış gibi adeta kesilircesine..

Soğuk, demir gibi ayaz geceye hakimdi:
Tahtkurup, atan tana karşı söyler;
Bunaldırır, iç yakar, ateşe atar.
Bir sefer dinç yüreği sıkıp sürükler.

Yıl 1922

Kaleme

Kaderden buyruk gelmeden çırpı kırılmaz.
Bir kere bir iki değil, birdir, fazla yapmaz.
Herkesin öz omuzunda payına düşer ip var;
Gözünden ben ölmez isem, kan durdurulmaz.

Turganda taqdir biyleb, barga kıybas,
Barında kökürögümdö dartım sıybas;
Tübölük ıyłağanıñ tınım tabbay.
Aq kağız amanında canıñ tınbas.

Car süysün, biröö külsün, cayıb kuçaq.
Ençi cib ar kimde bar özünö çaq.
Taqdırıñ aq kağızğa baylanışkan
Bermet çaç qan aralaş burçaq burçaq.

Eselek! Künüñ tuman, erkiñ catda.
Booru erip imerilbes aytqan datqa.
Cayıñ bar kayıq mingen, qaltılđan.
Qanıñ tök, qayır qalem, termel, catba!!

1922-cil

Kurbuma

Cel soqmoq cer aylanmaq, dariya taşmaq;
Kün da tün ala salmaq almak – salmaq.
Caş aqmaq. Car aynımaq. Calın öçmök.
Eski ötmök; cañı cetmek, orun basmaq.
Alışkan bir cıılmaq, bir cıqmaq.
Carışkan birde qalmaq, birde cıqmaq.
Dünüyö – meynettiki, belden batqak.
Muruntan bolub kelgen, bolo catmaq...
Booluqtu el moynuna zaman salmaq.
El cügin er arqalab moynuna almak.

Kader saltanatın sürerken, varlık susar,
Göğsümde dertim sığmaz, sen olunca.
Sonsuza dek ağıladığın dinlenmedi.,
Beyaz sayfa esen olunca canın dinmez.

Yar sevsin, birisi gülsün, kucağımı açıp.
Payı düşen ip herkeste var, sende de.
Kaderin beyaz sayfaya bağılıdır,
İnci saçkanla karışık, tane tane.

Akılsız! Günün dumanlı, hürriyetin yabanda,
Acıyıp eğilerek dediği şikâyete.
Yerin var kayığa binen, titreyen.
Kanını dök, sancı çek, sallan, yatma!!

Yıl 1922

Arkadaşıma

Yel eser, yer döner, derya taşar.
Gündüz yerini sırayla geceye bırakır.
Yaş akar, eşin vazgeçecek, alev söner.
Eski geçmişte kaldı, yenisi gelir, yerini basar.
Güreşen bir kere yıkılır, düşer ve denk olur.
Yarısanbazen yenilir, bazen de yener.
Dünya, bir mihnet yeri; beline kadar batacak.
Eskiden beri var olan, devam edecektir...
Boynu kement bağı devir gelecek.
Halkın yükünü er sırtlayan devir geliyor.

Zamana – cel kıuturtkıan cindi tolkıun.
 Kıalaıksız, kıayıı sızılmök, erk talaşımaı.
 Kııkkanııa biröö ıetke, cüzün satmaı.
 Birööler kıol kıuuşurmaı, közü alaıktab.
 Atkıan ok alışııan coo kıansız tınbas;
 Biröönü kıurban kıılmaı, tolkıun tabtab,
 Birööler duva kıılmaı içten cattab.
 Birööler sanalanmaı, azıb, darttab.

Kıayııda kıalıñ eldin biz da biri,
 Kıacıba, ııda kıurbum, sırıñ saıktab!
 Ayrılbay maıksatıñdın kıolun kıarmab
 Eerıiseñ, adaşırtıbay tüz aparmaı
 Cel – kezek. Birde kıırdan, birde saydan-
 Toktob tolkıun, teñdiktin şamı canmaı.
 Tübölük erkındiktin aı tañı atmaı,
 Teb – tegiz telekeyge nurun ıaçmaı.
 Kıarıdan er kıarcalıb kıanga batsa,
 Kıalğan el kıabtalıman mayğa batmaı.

1923-cl

Böbök termetkende

Aldey, aldey böböğüm,
 Aıuulanba, ıylaba.
 Arıa süyöö cölögüm,
 Abakeñdi kııynaba!
 Enem baykıuş eğinde
 Eki emıeıeı zırkırab;

Zamane, yel kuduran deli dalgadır.
 Küreksiz kıayıı yüzer ve güı sınyayacak..
 Kııkarsabırısı köşeye yüzünü satacak.
 Birileri utanacak, gözleri oynayacak.
 Atılan ok, savaşıan düşman kıansız dinmez;
 Birisi kıurban olacak, dalgayı ıarparak.
 Bir kıısmı dua edecek, içten ezber yapıarak.
 Bir kıısmı endişe edecek; azacak, sızlayacak.

Kayıktaki yoğun halkın biz de biriyiz.
 Sarsılma, dayan dostum, sırrını sakla!
 Davandan ırak kalma, elini tut.
 Takip edersen, yanılmadan doıru götürecek,
 Yel sırayla bazen kıırdan bazen nehir yataıından eser.
 Dalga duracak, eşitliğinıumu yanacak.
 Sonsuza deközgürlüğünak tanı atacak,
 Adalet nurunu eşit saıacak.
 Yaşılıdan er sarsılıp düşerek kana batarsa.
 Geri kalan halk yan tarafından yağa batacak.

Yıl 1923

Bebek Sallarken

Ninni, ninni bebeğim,
 Kıızma, aıılama.
 Arkamdaki desteğim,
 Aııabeyine yük olma!
 Zavallı annem ekinde,
 İki göıüsü sızlıyor;

Egin tüşbös teginge,
Emgeksizge çok tamaq!

Aldey, aldey böbökcan,
Açuulanba qur ıylaba.
Enem keler kızmattan,
Emçegine süt cıynab.

Açkalıkdı unutub,
Aq mamaña toyorsuñ.
Aldey külüb, culğunub,
Açuulukdu qoyorsuñ.

Enem üygö kelgiçe
Ebke salıb keregin,
Aq mamasın bergiçe
Comoq aytıb bereyin.

Al, "comoğum, comoğum"
Aq böbögüm ugub tur!
"Corgo qara torpoğum"
Comoq başı bilib tur!

Qoyçu, comoq qurusun,
Anı süylöb turbaylı.
Comoq çımbı, kim bilsin?
"Ümüt" ırın ırdaylı.
"Caşıbas caş tilegi
Asıl bolot" degen bar.

Ekin yetişmez boş yere,
Çalışmayana ekmek yok!

Ninni, ninni bebekcan,
Kızma, kuru ağlama.
Annem çalıştığı yerden gelecek,
Göğsünesüt toplayıp.

Aç kalmayı unutub,
Ak memene doyersin.
Ninni, gülüp, çırpınıp
Kızmayı bırakırsın.

Annem evegelene kadar
Elimden geldiği kadarıyla.
Ak memesini verene kadar
Masal anlatıvereyim.

O, "masalım, masalım"
Ak bebeğim dinle!
"Yorga kara tosunum"
Masalım başını aklında tut!

Hayır, masal olmaz,
Ondan bahsetmeyelim.
Masal gerçek mi, kim bilsin?
"Ümit" şiirini söyleyelim.
"Gencin dilediği makbuldur,
Hakikat olur" diyen var.

Çındab surab tileyli.
Sooron böpöm kulaq sal!

Sen da borbuy kötörsöñ.
Çaşıñ tolub, torolub;
Mekteb qaray cönölsöñ,
Oq cilanday tolğonub.

Can çıkkança calıkbay,
İlim colun ańdasaq
Añkab catқан чабақтай
El suusunun қандırсақ.

Ay, cıldızday tizilgen
Alıs, çoñgo қол sozsoқ.
Azab çekken, ezilgen
Elibizge құл bolsоқ!...

Aldey, aldey böböğüm,
Aldey, aldey kırғыyek.
Uқтай қойчу öböğüm,
“Carıq ümüt” “caş tilek!”

1924-cil

Tüm samimiyetimizle isteyelim.
Avun bebeğim, kulak ver!

Sen de boy atarsan,
Yaşın dolup, kuvvet bularak.
Okula doğru gidersen,
Ok yılan gibi dolanarak.

Ömür boyu yılmadan
İlim yolunu takip etsek
Küçücük çapak gibi susayan
Halkın susuzluğunu tatmin etsek.

Ay, yıldız gibi dizilen
El uzatsak büyüge.
Azap çeken, ezilen
Halkımıza hizmet etsek!..

Ninni, ninni bebeğim,
Ninni, ninni atmaca.
Uyu benim kardeşim,
“Parlak ümit” “Taze dilek!”.

Yıl 1924

İynelik menen kumurska

(Krilof)

İrçi iynelik çırıldab,
Cazdı cazday bir tınbay
Boşko cürdü ır ırdab;
Keler kışka kam kılbay.

Caşıl tala soludu:
Capırağ da çok, gül da çok.
Cırğalduu kün kurudu:
Tamağ da çok, üy da çok.

Barı ketdi!... kış menen
Bırge keldi aççılık.
Açka bolso, küç menen
Kaydan çıksın ırçılık.

İynelikten küç kaytdı,
Aççalıqqa kabılıb.
Kumurskağa muñ aytdı.
Tilek kılıb çalınıb.

“Cakşı kurbum. meni ayab,
Cılıt, toyguz, ber tamağ.
Cıluu üyüñdö asırab,
Cazğa çeyin bağıb kık”

Yusufçuk ve Karınca

(Krylov masalının tercümesi)

Şarkıcı yusufçuk öterek,
Baharı bahar gibi geçirmede.
Boş dolaştı şarkı söyleyip;
Gelecek kışa karşı tedariğini yapmadı.

Yeşil tarla soldu:
Yaprak da yok, çiçek de yok.
Zevkli gün sona erdi:
Yemek de yok, yuva da yok.

Hepsi gitti!..Kışla birlikte
Kıtlık dönem geldi.
Aç kalınca,güç ile
Nereden ortaya çıksın şarkıcılık.

Yusufçuktan güç gitti,
Açlığa boyun eğdi.
Karıncaya derdini söyledi.
Dua edip yalvardı.

“Hayırlı dostum, bana acı,
Isıt, doyur, yemek ver.
Sıcak evinde besle,
Bahara kadar besle”

“Kızık iş ço bul qurbum?
Cazdan baştab cumuşka
Kirdiñbi ele, ne kıldıñ?”
Dedi buğan qumurska.

“Cumuşuña keldibi üy?
Barı dayar, ırdadım.
Dayar tamaq, dayar üy
İrdadım da cırgadım.”

– Dağı qurbum..” – “İr ırdab
Cürdüm cazday, biyledim.”
– Bar emese, kıçıldab,
Zirkilde da biylegin.”

Caz

Aq kepinden qutulub,
Cer küldödü, caynadı.
Orgub, möñküb, quturub,
Suu qabtadı say – saydı.

Kelgin quştar küü menen
Caz salamin sayraşdı.
Türkün sonun ün menen
Sızgırılıb aydaşdı.

“Bu işte gariplik var dostum?
İşbahardan itibaren.
Başladın mıydı, ne yaptın?”
Dedi buna karınca.

“İşine kadar geldi mi ev?
Hepsi hazır, şarkı söyledim.
Hazır yemek, hazır ev,
Sarkı söyleyerek zevk aldım.”

– Yine dostum..” – şarkı söyleyerek
Baharı bahar gibi geçirdim, dans ettim.”
-Git öyleyse titreyerek
Zıplayıp dans et.

Bahar

Beyaz kefenden kurtularak,
Yer güllerle doldu, donandı.
Su fişkırıp, buzlar eridi, kudurdu,
Su kapladı nehir yataklarını.

Göçmen kuşlar, sedaları ile,
Bahar selamını öttüler.
Bin bir çeşit güzel sesleri ile,
Tek tek bırakmadan uçurdular.

Çımın çirkey çendegi,
Uçub çıkdı ızıldab,
Barında caz emgegi.
İşke kirdi bıcıldab.

Arıq – toruq kıtıldab
Arañ çıkkan kıştağı,
Dañ salısb, cıltıldab
Daaqı cünün taştadı.

Can – canıbar köböyüb,
Calpı cayıq töldödü,
Eldin beyli keñeyib
Ayran cuurat köldödü.

Barına da dem kirgen.
Barı mayran, barı maz;
Calpısına can bergen –
Carkırağan suluu caz!...

1924-cil

Cayloo

Küzgüdöy möltürögön tunuq bulaq,
Say – saydan ün alısb tüşkön tuylab,
Ir ırdab toqson türdüü kütügö salsa,
Ününön tanasıñbı tursañ tıñşab.

Sivrisinekleryuvasından,
Uçup çıktı vızıldayarak,
Hepsinde de bahar aşkı,
İşe başladı vızıldayarak.

Zayıf güçsüz titreyip,
Kışı zahmetlerle geçirdi,
Ama şerefle, parlayarak,
Baharla yünlerini bıraktı.

Bütün hayvanlar çoğalıp,
Umumu birden yavruladı.
Halkın hasleti genişleyerek,
Ayran ve yoğurt bollaştı.

Hepsine nefes getiren,
Hepsine bayram, hepsi mutlular;
Umuma hayat veren,
Parlayan ve görkemli bahar!..

Yıl 1924

Yayla

Ayna gibi parlak ve berrak pınar,
Nehir yataklarından ses alıpaşağıya akar
Şarkı söyleyip doksan türlü nağmede
Dinlerken sesini inkar eder misin?

Toktoboy cürüb turğan celi қандай,
Tab-taza қыстай tunuқ, cıttuu atırday;
Betindey sılab sıypab erkeletse,
Köñlündö қайдан қалсын çer cazılbay!

Kilemdey türdüü çöbdün gül aralaş,
Üstündö malı catsa adaşıb baş;
Sargarıb san cıldarday kütkön cırğal
Közünö körünböybü eles, bulas.

Mındağı ayran, kıımız keñ emesbi,
Bulaqtay ağıb catқан ken emesbi.
Dürküröb tört tülügün ösüb tursa,
Keñ caylo canğa cırğal cer emesbi!

1924-cıl

Manas kümbözü

Say saydan çımırқанıb қулатıb таş,
Omқorub kedergini, қılған талаş,
Baştalıb Alatoodan Чüyгө қарай,
Küzгүдөy suusu tunuқ ағат Talas.
Talasdın тақ boyunda çoñ kümböz bar,
Körgөngө oy түшүргөн қайғы аралаş.
Urmattuu көз чаş менен al kümbөzгө
Koyulған ötkön күндü baatır Manas.

Durmaksızın esen rüzgarı ne kadar güzel,
Tertemiz kış gibi berrak ve güzel kokulu;
Yüzüne temas edip okşarsa,
Gönlünde dert mi kalır!

Kilim gibi bin bir çeşit otlar, çiçekler,
Üzerinde hayvan yatarsa, aklın şaşırır;
Hasretle uzun yıllar beklediğimiz neşe,
Gözüne görünmez mi hayal meyal?

Buradaki ayran, kıımız bol değil mi?
Pınar gibi akan bereketli değil mi?
Dört türlü hayvanın çoğalırса,
Bereketli yayla cana rahat yer değil mi?

Yıl 1924

Manas'ın Kümbeti

Vadiden heyecan ile devrilen taş,
Dağıtıp setini, sanki yaptı savaş,
Başlayarak Ala-Too'dan Чüy'e doğru,
Ayna gibi şeffafça akmaktadır Talas.
Talas'ın tam kıyısında büyük kümbet var.
Göreni düşündürdü kaygıyla karışık.
Saygı dolu gözyaşı ile o kümbete,
Gömülmüş geçmiş bir günde yiğit Manas.

Kümbözdün salınğanın qandayçalab,
Bolğunun neçen cüz cıl murun ebaq,
Manasdın el baqqanın, el çabqanın,
Kimdigin, qandaylıgın çın anıqtab,
Murunda oquuçuğa süylöb bergen
Aylana duvalına cazılğan qat.
Bul kündö rahımsız cat qolunan
Murunqu cazuu – sizuu tüşkön urab.

Ali da turğan kümböz tañırqatıb
Körgöndü oylondurat köñülün tartıb.
Alılda körbögöndü, dañkı menen
Özünö qusa kılat, qumardantıb.
Erte – keç toonun celi comoq kılıb,
Kümbözgö bolub catqan sırlar aytıb;
Bul künkü urpağının cayın süylöyt,
Uyquda catqan erdi qayrattantıb.

Alatoo asman menen deñkeldeşib,
Kötörüb kökürögün, boy tireşib;
Manasım “er içinde eki iltik” deb
Talaşat, ayğa, küngö teñeştirib.
Qabçıgay, biyik zooqa, çer qarağay
Kümbözdü küzötüşüb kezekdeşib.
Cılğadan tuylab aqqan tunuq bulaq
Manasdın sözün kılat mayekteşib.

Elinin et cürögü caralanıb,
Ebaqı ötkön kündün izin çalıb;

Kümbetin imaratının hangi şekilde
Olduğunu nice yüzyıldan epey önce,
Halkı koruyup düşman basan Manas'ın
Doğru söyler kim ve nasıl biri olduğunu,
Eskiden beri okuyana anlatmış,
Her tarafına yazılmış olan yazı.
Bugünlerde merhametsiz yad elinden,
Eski kitabet tahrip olup yıkılmış.

Hala da ayaktadır, kümbet şaşırıp.
Göreni düşündürür arzulatıp.
Uzakta görmeyeni, şöhreti ile
Kendine hasret kılar, mübtela edip.
Sabah akşam dağın yeli masal düzer.
Kümbete gerçekleşen sırları anlatıp
Bugünkü neslinin ahvalinden bahseder.
Uyuyan yiğidi gayrete sevk edip.

Ala-Too gökyüzü ile birleşerek,
Kabartıp göğsünü, boy ölçüşerek;
Manas'ım «yiğit içinde iki kat» diye
Dalaşır, ay ve güneşle yarışarak.
Dağ deresi, kayalıklar, çam ormanı,
Kümbeti beklerler, nöbetleşerek.
Vadiden fıskırıp akan berrak bulak,
Manas'tan söz ederler sohbetleşerek.

Halkının etten yüreği yaralanıp,
Geçmiş günler gözünde canlanıp;

İrçısı ırğa koşub atın cattayt.
 Komuzçu küñgüröntüb küügö salıb.
 Uulu zar bolğon küñün süröttösö,
 Çaşının kanı kızıyt içi canıb.
 Çakşanğın komuz menen muñduu ır menen
 Coqtoşot, er Manasın esine alıb.

Say saydan çımırkanıb kulanıb taş,
 Omkorub kedergini, kılğan talaş:
 Baştalıb Alatoodan Çüygö qaray,
 Küzgüdöy suusu tunuq ağat Talas.
 Talasın taq boyunda çoñ kümböz bar,
 Körgöngö oy tüşürgön kaygı aralaş.
 Urmattuu köz çaş menen al kümbözgö
 Qoyulğan ötkön küñdö baatır Manas.

1924-cil

Suraçı dostum, suraçı!

Sağızğan konub çakıldıyt,
 Çaşdardan qabar bilbesin?
 Al – canı qalbay çakıldıyt,
 Süyünçü surab cürbösün?
 Bilse bilet sağızğan,
 Köbdü körgön ant urğan.
 Qayda ekenin körbösün?
 Suraçı dostum, suraçı!

Şiir dizer, adını anar şairi.
 Kopuzcu eliyle böğürür bestelenip.
 Çok üzüntülü gününü resmederse,
 Gençliğin kanı kaynar, içeri yanıp.
 Zımbırdayan kopuz ile üzüntülü
 Ağıt yakar, Yiğit Manas'ı düşünüp.

Vadiden heyecanlan ile devrilen taş,
 Dağıtarak setini, sanki yaptı savaş,
 Başlayarak Ala-Too'dan Çüy'e doğru,
 Ayna gibi şeffafça akmaktadır Talas.
 Talas'ın tam kıyısında büyük kümbet var.
 Göreni düşündürdü kaygıyla karışık.
 Saygı dolu gözyaşı ile o kümbete,
 Gömülmüş geçmiş bir günde yiğit Manas.

Yıl 1924

Sorgula Dostum, Sorgula!

Saksağan konarak cıvıdar,
 Gençlerden bir haber almasın.
 Bütün kuvveti ile gıklar,
 Müjde isteyerek durmasın.
 Anlar ise anlar saksagan,
 Bir hayli şey yaşamış melun.
 Nerede olduğunu görmesin.
 Sor hadi dostum, sor!

Biletpi eken sağızgan?

– Bilbeyt eken ant urgan.

Elebebtir, körböbtür,

Çabar – atar bilbebtir.

Comoğun aytıb cel eset

Çöb başın koyboy teñseltet.

Izıldayt, ıylayt, küü çertet;

Bağının barın termetet.

Çaş daynın tabbasın.

Comoğ kılıb atbasın

Uğmuştuu cel keremet

Suraçı dostum, suraçı!...

Biletbi eken cel comoğ

Bilbeyt eken al çunak

Çaş daynın tabbayt da.

Comoğ kılıb aytbayt da.”

Çatar da çatar tizilib,

Col tartқан kervan öñdönöt.

Ün koşub, birde üzülüb,

Çoñguroo soğot, küñgürönöt.

El kıdırğan kervender.

Köb cer basıb kelgender.

Közgö cıluu körünöt.

Suraçı dostum, suraçı!...

Biletbi eken kervençi?

– Kerven bilsin emneni.

Dünyö canduu tügöngür

Bilir mi imiş ki saksagan?

Bilmez imiş melun.

Dikkat etmemiş, görmemiş,

Hiç haberdar olmamış.

Masalını okuyup yel eser,

Ot başını durmadan sallar.

Vızıldar, ağlar, şarkı söyler;

Ne var ise hepsini sallar.

Yeni haberini bulmasın.

Masal okuyup durmasın.

Şaşkın rüzgâr çok güzel

Sor hadi dostum, sor!

Bilir mi imiş yel, masal,

Bilmez imiş o kesik kulak

Yeni haber bulamaz da,

Masal okuyup söylemez de.

Sıra sıra dizilmiş olan,

Yol alan bir kervana benzer.

Gâh ses çıkarıp gâh kesilen,

Çan çalar, gümbürder.

Yurt yurt dolaşan kervanlar,

Diyar diyar yürüyüp gelenler,

Gözlere sevimli görünür.

Sor hadi dostum, sor!

Bilir mi imiş kervancı?

– Kervan bilsin neyi.

Bütün canlılar kahrolur.

Bilbebtir da körböbtür.”
 Izğarduu kışda aşuu aşıb,
 Çuvaşkan kaçkın kele – atat.
 Cılañaç, açka taymaşıb,
 Sendelet baykuş, col tartat.
 Teñdüü kişi kır aşat.
 Teñ teñine sır açat.
 Sırdaşat da muñdaşat.
 Suraçı dostum, suraçı!
 Biletbi eken kaçkındar?
 – Bilbeyt eken baykuşdar.
 Caşdın özün körübtür.
 Cab – canaşa cürübtür.”

Oozuñdan kurbum, ırasbı!?
 Cazıksız caşdar kayda deyt?
 Uqbağan bizder alısqı
 “Ürümçü” degen şaarda deyt?
 Biletbi eken caşdardın
 Körgön künün al – cayın?
 – Kırsun... cürök dirildeyt.
 Aytbayın dostum, uqbaçı!...
 Aytçı, aytçı uğayın.
 Bir colu uğub tınayın.
 Ce, cürögüm kuvansın,
 Ce, örttönsün, uulansın.

Caşdardın künü qaran kün:
 Ezilet bayda, kuurayt deyt.

Fark etmiştir de görmemiştir.»
 Ayazlı kışta geçit aşıp,
 Peşi sıra kaçanlar gelir.
 Çıplak olup, açlık ile boğuşup,
 Sendeler zavallı, yol alır.
 Eşi olanlar geçit aşar.
 Kocası eşine sır açar.
 Sırlaşırılar, kederlenirler.
 Sor hadi dostum, sor!
 Bilir mi imiş kaçanlar?
 Bilmez imiş zavallılar.
 Gençliğin kendisini görmüş.
 Hep beraberce gidemiş.

Senin sözün dostum, hakikat mi?
 Günahsız gençler hangi yerde der?
 Uzaklarda işitmediğimiz
 «Urumçi» adlı şehirde der?
 Bilir miymiş genç kimselerin
 Geçirdiği gün ve ahvalini?
 Kahrolsun... Yürek titriyor.
 Söylemeyeyim dostum, işitme!
 Söyle hadi, söyle duyayım.
 Bir kez işitip dinleyeyim.
 Ya, yüreğim kıvansın,
 Yahut dertlensin, ağılansın.

Gençlerin günü kötü bir gün:
 Ezilir menfaat, tükenir der.

Bul cağdı köksöb salıb ün,
Sargarıb, kütüb ıylayt deyt.
Bozoy – şul da, selki – küñ;
Körgöndörü şurusun!
Zardanat deyt, sıqtayt deyt.
Uğbaçı dostum, uğbaçı!
Körüb turğan caş ünün
Adam aytıb tügöküs.
Aytsa dağı til cetkis...”

Şanday kün bul, şatuu kün?!
Şulağım uğğan titinbey
Muzdadı muzday cürögüm
Soludu güldöy. cibibey!
Keleşekdin atası,
Boloçoğ el enesi –
Şırçın caşdar bilinbey
Şalabı eken, suraçı!
Öktümöt cağdan ne şabar?
Şandayça eter çara bar?
Barçı dostum suraçı!
Suraçı dostum. Suraçı!!

1924-cil

Bu tarafı arzulayıp nida salar,
Ümitsiz bekleyen ağlar der.
Delikanlı, köle; dilber, cariyе,
Kabahati olan kahrolsun!
Tasalanır der ve korur der.
İşitme hadi dostum, işitme!
Gördüğün bir gencin sesini
Bir kimse anlatıp bitiremez,
Anlatırsa da dil yetersiz.

Nasıl hayat bu, müşkül hayat?
Kulağım duyduğuna şaşırmaz.
Soğudu buz gibi yüreğim
Soldu çiçek gibi, erimeden
Gelecek günlerin atası,
Olacak ellerin anası,
Delikanlı gençler bilmeden,
Durur mu imiş, hadi sor?
Hükûmetten ne tür haber var?
Bulacağı ne tür çare var?
Git hadi dostum, sor!
Sor hadi, dostum sor!

Yıl 1924

Teñiz-aķun, cürök tolķun, Őamal – Çok

Kün borunda suluuluķtu ķuķaķtab
 Caş baladay teñiz külöti, tinķ catat.
 Can bolcoĝus tereñinde teñizdin
 Emne sır bar, telmirse da bilbes cat.
 Cel termetse, catķan teñiz solķuldab,
 Kötörülüb, köökördönüb tolķundab,
 Baylodoĝu erk saĝıngan arstanday
 Çamırķanat, ulub – uñŐup küç cıynab.

Ķatar, ķatar örküç tolķun çımıldab,
 Cardı uratat, ebkin menen ķoyĝulab.
 ĶaytıŐında sırın aytat aalamĝa.
 Ir aralaş, öksüb, öksüb ıy ıylab.
 Irıçı tolķun, ırçı tolķun sırın uķ:
 Erk, maķabbat tabuu üçün – çıdamdıķ.
 TeŐe tikteb, tereñ teñŐeb ķarasañ,
 Teñiz – aķun, cürök – tolķun, Őamal – Çok.

1924-cıl

Aldanĝan suluu

Cibekdey celi celbireb,
 Erinib, ķalkıb tañ atķan.
 Küzĝüdüy beti melmireb,
 Erkeleb tañĝa kül catkan...

Deniz, Şair; Yürek, Dalga; Rüzĝâr, Saadet

Güneş, baĝrında güzelliĝi kucaklayarak,
 Bebek gibi deniz güler sükûnet içinde.
 Uçsuz bucaksız derinliklerinde denizin
 Ne sır vardır, başkası bilmez imrenirse de.
 Rüzĝâr sallayınca, yatan deniz kımıldayıp,
 Kaldırılarak uyandırılır, dalgalanıp.
 Esarete hürriyet özleyen arslan gibi,
 Sinirlenir, kükreye kükreye kuvvet toplayıp.

Katar katar hızla kımıldayan höĝüç dalga,
 Var kuvveti ile çarparak vurur uçuruma.
 Çark ettiĝinde sırrımı anlatır âleme,
 Şiir söyleyip sızlanır aĝlaya aĝlaya.
 Şair ve aĝlayan dalganın sırrını işit,
 Hürlük ve muhabbet bulmak için sabret!
 Sen gözlerini dikip derin derin bakarsan.
 Deniz, Şair; yürek, dalga; rüzĝâr, saadet.

Yıl 1924

Aldanan Güzeli

İpek gibi yeli sallayınca,
 Erinip yükselerek tan attı.
 Ayna gibi yüzü parlayınca,
 Nazlanıp tana tebessüm etti.

Bahtsız suluu aldangan,
Küülörün tartıb armandın
Köz tigib kölgö zardağan:
Tüyünün surab calğandın.

Kararğan tuman muñ menen,
Suluunun könlü burulat.
Köz toyğus körköm nur menen,
Köl beti tümön qubulat.

Ters aydab baqıt kemeesin.
Ezelden tentek cel oynoyt.
Cüröksüz – cansız tenesin.
Taştoogo suuga suluu oyloyt.

Sabırdın tübü – sarı altın.
Sabır kııl. Toqto caş suluu!
Tüyündün çeçpey cön saltın,
Caqşı emes canğa qas kıluu.

Kökörgön kölgö zardağan.
Sır tappas suluu – cutar uu.
Cel biylep qozğop, aydağan.
Köl degen – erksiz cindi suu.

Tolkundoo cürök, taşkın oy,
Erki bar calğız – caş aqun.
Cürökkö canım başın qoy,
Çeçiler tüyün, kel caqın!...

1924-cil

Talihsiz olan dilber aldı, Namesini söylüyor hüsranın.
Göz dikerek göle tasalandı:
Anlamını soruyor yalanın.

Kararan dumanlı keder ile
Dilberin hevesi geçmektedir.
Gözleri büyüleyen nur ile
Göl sathı sonsuz değişmektedir.

Ters yönde sürer baht gemisini,
Oynar ezelden deli olan rüzgâr.
Merhametsiz ve şuhsuz tenini
Atmayı suya düşünür dilber.

Sabrın sonunda, vardır selamet.
Genç dilber sabır kııl, ümit bağla!
Çözülmez düğümün rahat rahat,
Hoş değildir, düşman olmak cana.

Göğermiş olan göle ağlayan,
Sırta ermez dilber, yutar ağu.
Rüzgâr sallar, sürür, kımıldayan
Göl denilen isteksiz, taşkın su.

Kabaran yürek, taşkın vadidir,
İradesi var; fakat genç şair,
Yüreğe canım başını yasla,
İyice yaklaş, düğüm çözülür!..

Yıl 1924

Cañıl Mirza

Bolubtur bir sonun kün bizden murun.
 Çınında eñ sonun kün belem al kün;
 Küü tartıb, küñgürönüb aytsa qarı,
 Erksizden uulandırat er cürögün.
 Komuzdun üç kulağın tolğoy salıb,
 Tozoqtun uulu, zarduu küüsün çalıb;
 Ün menen ıy aralaş solkuldasa,
 Entigip, ötkön künün esine alıb;
 Beş barmaq çıgaç tırmab alamı ursa,
 Caş biyleb aq saqaldan cerge tamsa;
 Caş cürök anı körgön uulanbaybı
 Ne korduu ezilgisiz taş bolso da.
 Birok da al kün – kay kün bildibi – eken?
 Bilişse, urmattaşıb cürdübü – eken?
 Ce, cay kün kelib ketken biri körüb,
 Essiz curt, eselettik kıldıbı – eken?....
 Antişse qarı caşı nege tamsın.
 Üç içek arman küügö nege salsın.
 Ötkön kün kadırdanbay qalğan bolso,
 Calındab caş cürögü nege cansın.
 Ötkön kün uqkağa bir, körgöngö bir.
 Saqtalmaq, ardaqtalmaq cuğuzbay kir.
 Zarduu söz, dolu komuz maqtay bermek:
 “Sağındım, sargardım” deb cetişse til.
 Kündör çok al kün menen qatardeşkan.

Cañıl Mirza

Güzel bir gün olmuştur bizden önceki günde.
 Gerçekten en güzel gün olabilir o gün;
 Yaşlı alçak sesle kopuz çalıp türkü söylese,
 Çaresizlik et parçası yüreği zehirlendiriyor.
 Kopuzun üç kulağını nağmeye ayarlayıp,
 Cehennem gibi zehirli, dertli nağme çaldı.
 Sesi ile göz yaşı karışıp döküldüğünde,
 Geçmiş hatırladığında nefesi kesiliyor;
 Beş parmak ağaç sopayla dövse,
 Göz yaşım süzülüp sakalımdan yere damlasa;
 Genç yürek onu gördüğünde zehirlenmez mi?
 Kalbi ne kadar taş kalpli olsa da.
 Fakat o gün, hangi gün olsa da, idrak etti mi?
 Bilirlerse eğer, hürmet gösteriyor muymuş?
 Yoksa sıradan bir gün gelip giden birisi görüp,

Aklı kıt yurdun halkı, gaffet mi davrandı?
 Eğer öyle yaptıysa, yaşlının göz yaşı niye dökülsün.
 Arzu emelleri üç telli kopuzla niye çalsın.
 Geçmiş günlerin kadir kıymeti kalmadıysa,
 Genç yürek alevlenip niye yansın?!
 Geçmiş gün dinleyene de aynı, görene de,
 Korunmak, saygı görmek için kirlenme
 Gamlı söz, hırçın kopuz övüvermek içindir:
 “Özledim, sarardım” demeye yeter ise dil.
 Günler yoktur o gün ile yan yana dizilen,

Al kün – çok, bizden ketken, munardaşkan.
Tek kana men colooçu kuş kaçırğan,
Ir ırdab, köktü qarab köñülün başkan.

I

Quuşurub cetse, quuşu küzdün künü;
Kan kaçıb, ösümdükdün öçsö öñü;
Çıkıldab temir ayaz biyleb alıb,
Bir caqtan iç pışırta, uzun tünü;
Beliñden hıyal taşı başkan kezde
Uğulsa, kulağıña komuz ünü;
Elöörüp, et cürögün izderbi ele.
İraqta, alda kayda tartқан küünü?

Küü uksam küñgüröngön küügö salğan.
Uğulsun meyli iraqdan, alda kaydan;
Ötköndün birin koyboy terib aytıb,
Dalildeb dolulansa komuz cazğan;

Elirbey et cürögüm catmağı çok,
Erte – keç ötkön künün oyloy azğan.
Deniñe kan cürögön soñ, köktürögün
Erkindeb dem albaybı caralangan.

Moynu uzun közdün tünü, uyqum kaçdı.
Çuvalcıb uçsuz, tübsüz hıyal basdı...
Kısılıb köktürögüm alım qurub;
Oodardı tübsüz hıyal berbey başdı,

O gün yok, bizden uzaklaşan, sise gömülen,
Sade benimdir göçmen kuşu elden kaçırın,
Şarkı söyleyip, göğe bakıp teselli olan...

I

Sıkıştırarak gelir ise, kuuçugüz günü;
Solgunlaşıp bitkilerin uçar ise benzi.
Uğuldayan keskin ayaz sahiplenebilir,
Bir yandan dertlendirir ise, uzun geceyi;
Beline fikir taşı doldurduğu zamanda
Duyulur ise, kulağında kopuzun sesi;
Meyleterek yüreğin sürüklenir miydi ki,
Uzaklarda, bilmem nerede çalan nağmeye?

Nağme dinlersem; böğüren, ahenge dökülen,
Duyulsun yeter ki uzaktan, bilmem nereden;
Mazinin istisnasız hepsini derleyip söyler,
Tespit eder, kopuz inat eder ise, yazan.

Heyacanlanan yüreğimin durgunluğu yok,
Sabah ve akşam mazarını yâd edip azan,
Sen bedeninden kan akıtırsın, yüreğin
Heves ile soluklanmaz mı, yaralanan?

Boynu uzun olan güz gecesi, uyqum kaçtı.
Sürüklenerek uçsuz bucaksız hayal bastı...
Daralarak göğsüm, dermanım kesilir;
Yıktı sonsuz hayale sürüklemeyen başı.

Talaada temir ayaz dooran sürüb,
 Çıgarbay kündün közün, tañ da atbadı.
 Uğulub çalğan komuz alda kaydan,
 Umaçday tün ortodo közümdü açdı.

Men turdum, tışka çıkdım..., Ay arası —
 Bolğondoy tumandanğan toonun başı.
 İçinen ala bulut şileb ötüb,
 Aq aydın uvayımduu köz qarışı.
 Kırooğo üstü başın cılık oronub,
 Kiygendey kümüş kımkab saydın taşı.
 Koroloy iz tüşürüb tülkü, börü,
 Ençileş cazılığanday şıbağası.

Men ketdim komuz ünün uqқан caqқа.
 İzüüldöb muñduu tabış çıqқан caqқа.
 Kez boldum uzabastan bir bazarğa,
 İlikteb çalğan kütigö cetken caqқа.
 (Surasañ körgön bazar maani, cayın
 Ançeyin mayda — çüydö alıb, satma.)
 Abışka komuz çalğan döñgö çığıb,
 Közümö elestedi oñ qol caqқа.

Abışka başın salğan, komuz çalğan.
 İylağan, küñgüröngön çalğanı arman.
 Çoñ kise belindegi, ottuk, maylık,
 Belgisi bizden murunqu elden qalğan.
 Uqmuştuu kebetesi tañ qalardıq,
 Qabağı kere qarış salañdağan.

Kırlarda şiddetli ayaz hüküm sürer,
 Göstermeden günün ilk nurunu tan atmadı.
 İşitilir çalan kopuz bilmem ki nereden,
 Faltaşı gibi gece yarısı gözümü açtı.

Ben kalktım ve dışarıya çıktım... Ay ortası
 Olmuş gibi duman oldu dağın başı.
 İçinden ala bulut süratle geçiyor.
 Ak ayın evhamlı bakışı,
 Ağarmak için üstü başını bürünür.
 İpekli brokar giymiş gibi say taşı.
 Tilki ve kurtlar izlerini bırakmış,
 Kaderinde hissedar yazılmış gibi.

Ben kopuz sesini duyduğum tarafa gittim.
 Bunlu sesin çıktığı tarafı ararken,
 Bir vakit bir pazara rast geldim,
 Kopuzun ezgisi çıktığı yere geldiğimde,
 (Gördüğüm pazarı sorarsan eğer, lüzumsuz
 Ufak tefek şeyleri alıp satma yer)
 Yaşlı Ata'nın kopuz çaldığı tepeye çıktığımda,
 Sağ tarafta göz önümde canlandı.

Yaşlı Ata başını eğmiş halde kopuz çalıyor.
 Çaldığı ezgi derin keder ve göz yaşı.
 Belinde büyük kemeri, çakmakve yağlığı var,
 İzi bizden evvelki halktan kalan.
 Şaşırtıcı acayip eşkâli var,
 Kaşlarını germiş bir karış kadar.

Bir turub, dumana deb hayal kılsam
 Aldında belgisi çok cooluk caygan.
 Komuzun abışkabız köb kaçşatdı.
 Bir ese, kabkaktarın tağıldatdı.
 Bir ese qarğıldanğan ünün koşub
 Tozoqtun uulu, zarduu küüsün tartdı.
 Ezelden aldamçılık kılğan bazar.
 Kelgendin künün boyob aldab catdı.
 Bardıqqa – koyulbağan teñ taraza,
 Biri aldab payda körüb, biri aldatdı.
 Abışka turub ketdi komuzdu alıb,
 İçinen çalğan bolub kınkıldatıb.

Artınan közömöldöb men da tüşüm.
 Turdum da bir azırağ tañğa kalıb.
 Abışka bir döböödö urdu mandaş.
 Toğundum men da mandaş birge barıb.
 Cayımdı suramçılub oturdu da,
 Ciberdi uzun sabak küügö salıb...
 Maqsatım emes menin sıykırdamağ.
 Ir ırdab köbçülükton mal cıynamağ.
 Qur cerden kalptı, çındı koyğulatıb,
 Maqsatım emes cana eldi aldamağ
 Tübündö çın maqsatım komuz çalmağ.
 Ketkendi unutulub eske salmağ.
 Mağnası ötkön kündün bul ele deb.
 Bolğondu uğuçuğa bayandamağ.

Bir bakışta divane mi diye hayal ettim.
 Önünde işareti olmayan başörtüsü yaymış.
 Yaşlı Ata'mız kopuzunu bir hayli çaldı.
 Kopuzunun kapaklarını bir derecetakırdattı.
 Hırılıtlı sesini bir derece yükseltti.
 Cehennem azabı gibi acılı ezgisini çaldı,
 Ezelden beri dolandırıcılık kılan pazar.
 Gelenlerin gözünü boyayıp dolandırıyor.
 Eşit terazi her kes için kullanılmıyor,
 Biri dolandırdı, biri aldattı.
 Yaşlı Ata kalktı kopuzu alarak gitti.
 Kendi içinden çalmış gibimırıldandı.

Arkasından gözleyerek takip ettim.
 Birazcık durdum hayret içinde kalarak.
 Yaşlı Ata bir tepede bağdaş kurup oturdu.
 Bağdaş kurup beraber ben de oturdum.
 Hali hatırımı sorduktan sonra oturdu ve
 Uzun uzun çaldı kopuzunu...
 Maksatım büyülemek, göz boyamak değil,
 Şarkımı alet edip halktan mülk yığmak değil.
 Beyhüde, yalan ve gerçeği rast gele söylemek,
 Bununla halkı aldatmak maksatım değil.
 Çendan asıl maksatım kopuz çalmaktır ki.
 Unutulanları hatırlatmak.
 Mazinin ma'nası bu idi diye,
 Hakikatı kendisini dinleyiciye beyan etmek.

Ötkön kün deb aytqanda eki magna;
Eköönün biri çaştık, bul go daana.

Çaştıkdın güldüü künün söz kılışat,
Köbünçö urgaaçı erkek öz – öz ara.
Cırgalduu ötkön zaman eske tüşsö,
Cürögü tüşüngöndün tegis cara.
Özgöçö köñül qurgur köb çaypalat;
Körgön soñ basbağanın teñ taraza....

Ötköndün maqsat emes aytuu barın.
Aytuuğa terib barın, cetbes da alım.
Komuzdun üç kılı özü – aldeylesin;
Baskanda sarı uvayım, sanaa carım.
Tereñge qumardangan kişi bolso,
Tıñşasın tereñirek komuz zarın.
Col tozgot erme çöldö sayatçığa.
Süylösün dolu komuz Cañıl cayın....

Tartdı da nasıbayın qonçdon alıb,
Kaqsatdı kerib, tolgub, küüsün çalıb;
Betinen Isık Köldün tolkun toqtob,
Karaşdı aq balıqtar közün salıb,
Coğotub uvayımduu köz qaraşın,
Aq ayda küü tıñşadı nurun çaçıb.
Boorunda Alatoonun altın bulaq,
Cıdabay ada ırdadı ün alışıb....

Geçmiş gün demenin iki ma'nası var:
İkisinden birisi gençliktir, bu açık.
Gençliğin mutlu gününden söz ederler,
Çoğunlukla kadın, erkek kendi aralarında.
Sevinçli geçmiş günler hatırlasa,
Anlayanınyüreğinde aynı yara.
Ayrıcagönül aciz cefa çeker;
Teraze taşı (adalet) denk olmadığını gördü.

Mâzinin hepsini anlatmak amacım değil.
Derleyip anlatmaya halim yetmez.
Kopuzun üç kılı kendisi söylesin.
Evham, derin endişe kuşatırsa.
Emelleri derinde olan kişi ise,
Kopuz ezgisini derinden dinlesin.
Tozlu yol, ıssız çölde bir sayatçı¹
Kopuz Cañıl Mirza'nındurumun söylesin..."

Koncundan enfiyesini alıp ağzına attı,
Kopuzuyla ezgi çalarak coştı:
Isık-Köl'tün yüzünde dalgalar durdu,
Ak balıklar gözüyle baktı,
Evham dolu nazarını yitirdi,
Ak ay da ışığın saçarak ezgi dinledi.
Bağrındaki Tanrı Dağı'n altın pınarı,
Dayanamadı, eşlik edip o da şarkı söyledi...

¹ Sayatçı: kuşları ağlarla yakalayan insana denir.

II

Boorunda Alatoonun kimder bolğon?
 Erkindeb kimder köçkön kimder kongon?
 Balpayıb bay, baybiçe ırıs kütüb,
 Cayılıb etek - ceñi kimder oñgon?
 Beypilde, berekede catқан eldi,
 Baş bolub, başın qarmab kim qoldogon.
 Ceri qur, eli tügöl catқан bolso,
 Aq muzdan, nege Alatoo selde orongon?..

Boorunda Alatoonun cel oynogon.
 Cel menen erkin Kırgız el oynogon;
 Balpayıb bay, baybiçe ırıs kütüb.
 Cayılıb etek, ceñi qunab oñgon.
 Beypilde, berekede catқан eldi
 Bütümgö cıbıq kırqқан biy qoldogon.
 Biyleri berekelütü qoruğan soñ,
 Başına Alatoonun aq boyolğon.

Qalıñ curt misalğa alsa, biydin birin,
 Birinçi kezekke alat Tağay biyin,

Zamanın Tağay biydin aytıb-aytıb,
 Ketiret oşo menen köñül kirin.
 Özgöçö uzun sabaq sözdü aytışat:
 "Aqılı bolubtur" deb "candan irim".
 Tağaydın urpaktarı: Tülkü, Üçükö.
 Süylönöt bulardan soñ Cañıl kiyin...

II

Bağrında Tanrı Dağı'n kimler yaşadı?
 Serbestçe kimler göçtü, kimler edindi?
 Huzurla karı ve koca rızık bekleyerek,
 Kimlerin sofraları bereketle doldu?
 Sıhhat ve bereket içinde hayatını süren halkı,
 Başına geçip, başında durup kimler kolladı?
 Yeri güzel, sayısı tam yaşayan halkı,
 Ak kardan kalpak neden örttü Tanrı Dağı?..

Bağrında Tanrı Dağı'n rüzgâr dolaşır.
 Rüzgârla birlikte özgür Kırgız halkı da ;
 Huzur içinde karı ve koca rızık kazanır.
 Bereketli sofraları dolu hayat sürerdi.
 Sıhhat ve bereket içinde yaşayan halkı
 Birlik ve beraberliği için biy¹ yönetirdi.
 Biyleri başarılı bir şekilde korudu,
 Tanrı Dağı'nın başınahak örtüldü.

Halk biyelerin birisini örnek gösterecekse,
 Birinci sıraya Tağay biyini alır.

Tagay biyin dönemini anlata anlata,
 Gönlündeki kirleri giderir.
 Özellikle uzun vakit dillerinde zikreder:
 "Akıllı idi" diye "candan girdap"
 Tagay'ın kuşakları: Tülkü ve Üçükö.
 Cañıl Mırza bunlardan sonra beyan edilir.

¹ Biy:esk. Bey, bir toplum, boy veya bölge yöneticisi (KTS).

Kündördün Tülkü Üçükö kimder bolğon —
Kündörgö salıstırıp bolcoldoğon.

Al kündör teñeştirbes tizginsiz kün.
Kur cürgön kulan menen birge oynoğon.
Erikken er tilegi al kündördö
Özünö maqsat kılıb colgo koyğon:
Serpışmek, baq ceñişmek, baatır menen
Men-mensib çığıb turğan oñdon, soldon.

Bir tuuğan Tülkü, Üçükö iri cürök,
Sürdöböy sürdütölörgö sungan bilek:
Maqsatdı erdik menen aqtab aluu,
Muruntan alarda da etken tilek.
Biraq da bardıq tilek öz ordunan
Eç kaçan çıkmak emes cürgön tileb.
Biröönün zobolosu kötörölsö.
Biröönün taşın ketmek çetke şileb.

Caz küni. El cayloogo köçüb catdı.
El menen Tülkü üyü da cügün artdı.
Al küni atqa mingen. Tülkü üydö coq.
Cük artdı kelinçegi, toqudu atdı.
Biraq da ce, unuttu, ce, atayı,
Aldanıb iştegen coq bir kızmatdı,

O dönemde Tülkü ve Üçükö yaşardı,
Güneşe kıyaslayarak anlatılırdı.

O günler kıyaslanmaz huzur günlerdi.
Boş gezen yaban eşekle oynayan.
O günlerdeki canı sıkılan gencin dileği,
Kendisine amaç edinip yola koyuldu:
Bahadır yiğidle kapışmak için,
Sağdan soldan övünerek karşısına çıktı.

Kardeş Tülkü¹ ile Üçükö kocaman yürekli.
Heybetlilere karşı ciddiyetle bilek uzatır,
Maksatına kahramanca ulaşmaktı,
Eskiden onlar da dilek söyledi,
Fakat tüm dilekler durduğu yerden
Hiç bir zaman dilemekle gerçekleşmez.
Birisinin itibarı göklere kadar yükselirse,
Diğeriniki taş gibi sert olup yerde kalır.

Yaz mevsimi. Halk yaylaya göçüyorlardı.
Halkla birlikte Tülkü ailesi yüklerini arttı.
Atına binecek Tülkü o gün evinde yok.
Eşi atı hazırladı ve eşyaları yükledi.
Fakat o, ya unuttu veyahut bilerek,
Aldanarak bir hizmeti yapmadı.

¹ Tülkü: Tagay Biy'in soyu (<http://ruhesh.kg> 'den 21.02.2021 tarihinde erişilmiştir). Tagay biy ise Tinçtik'in sağ kanadı aşiretlerin atasıdır. Adigine'in kardeşi. Şecereye göre Dolon biyden Ak uul, tarihçi Belek Soltonoyev'e göre Tagay Biy, Hokand, Margalañ yakınlarındaki İyri-Suu-Bılıldak'ta, yine bir habere göre Sarı-Bel'de (Çüy bölgesine bağlı Karabalta, Bişkek, Kemin) yaklaşık 1460-70'te doğmuştur (KUE:816).

Ozunub kayın – enesin atkarbastan,
Beşigin eñdi dağı colgo tartdı.
Turmuşda çoñ masele qarı barkı.
Sıylamaq caş qarısın eldin saltı.

Özgöçö ata enesin köb sıylasa,
Cayılmaq oşo menen bala dañkı
Birak da uul törösö muruñkudan,
Turmuşta salmaqтанmaq қатın narқı.
Durus aq, caş sıylasın, urmattasın,
Bolbosun қарının da buzuk alқı!

Қалың көч қубалқыған тоого қараб,
Suluu көч, қızıl– tazıl salған caraқ.
Aldı, artı, oñu, solu, cıbir – cıbir,
Baratқан cıлқы қубаб, қoy қurқurab,
Keñ talaa uққuluktu küügö tolub,
Botosun bozdoy, bozdoy töö burқura;
Can toyğus suluuluktu қоşomattab,
Baylangan köökör, күntik şaraқ – şaraқ.

Bolğondu Tülkü keldi beşin vaқ.
Қақşандı көч üstүнөн kempir ker caaқ:
“Қолunan balanı al da, balam bolsoñ,
Coğotқon, көч üstүнөн ketsin beybaқ.”

İlk olarak kaynanasını ata bindirmedi.
Beşigini eñdi¹ ve yoluna koyuldu.
Hayatta büyük mesele yaşlıların değeri,
Gençlerin yaşlılara saygı göstermesi halkın adeti.

Özellikle baba ve annesine hakkıyla saygı gösterse,
Çocuğun ünü bununla yayılacak.
Fakat oğul doğursa onceden de
Hayatta kadının değeri ağırbaşlı olmasıdır.
Dürüst olsun, insanlar saygı gösterecek,
Olmasın yaşının da bozuk niyeti.

Yoğun göç dağa doğru silsile şeklinde gidiyorlar,
Çeşit çeşit araç gereçlerle görkemli göç,
Önü, arkası, sağı, solu pütürlü-pürüzlü,
Peş peşe koşar, koyun ve yarıllar.
Geniş Tanrı Dağı kopuz ezgisine dönüştü.
Deve yavrusuyla birlikte bozlayıp ağlıyor.
Cana sığmaz görkemliği överek.
Bağlanmış köökör² ve könök³ den çıkan ses.

Öğle vakti olduğunda Tülkü geldi.
Annesi göç üstünden zevzeklendi:
“Yavrum isen, çocuğu elinden tut,
Uzaklaşıp giden göçün ardından takip etsin”.

¹ Eñ- at üstünden eğilerek yerde duran eşyayı almak (KTTS:1429).

² Köökör-yıllı veyahut devenin derisinden yapılmış sıvı içecek koyacak boyun kısmı uzun ve altı geniş kap (KTTS:786).

³ könök-at veyahut inek sağarken, su taşıırken deve derisinden yapılan kap (KTTS:781).

Cubayın at, töö menen colgo saldı.
Almağka enesinin sütün aqtab.
Tüyünün bolğon çataq surağan çok,
Kaldı da qapalıgım içke saqtab.

Oşondo cetim qalğan uşu Tinay¹,
Çoñoyğon emçek embey, ıylay, sıqtay.
Calınday car ortosu – muz turbaybı,
İştese zulum taqdır taq uşunday!
Alğan çok. Tülkü Kabil üylönüntü.
Aytsa da teñtuştarı neçe qurday.
Caş cürök küyüb, canıb aza kütüdi;
Sır aytbay, tartıb uvay eki cılday...

Maselen: Qanday caqşısı cazğı uçuru,
Tüşköndö caşıl külgö kündün nuru.
Coğotub cazdın çöbü, caşıl gülün.
Bağınat küz kelgende uçub sürü.
Baykasak, aqıl cetkis tañ qalardıq.
Eken go tabiyatda miñ qubuluu.
Barına qocosunğan adam uulu,
Turbaybı adağı erksiz turmuş qulu.

Oturub Tülkü uzaqqa aza kütüdi,
Üzüksüz oylor oyloy kündör ötdü.
Cañılab qatın albay qayğı menen
Ömürdü ozdurmaqqa oylor keçdi.
Tülkünü ahırında turmuş ceñib,

¹ Tinay eli : Pişbek öyüzünde (Pişpek'te)

Eşini at ve deveyle yola çıkardı.
Anne sütünün hakkını vermek için,
Düğümünü bile sormadı,
Kaygı ve kederini içine gizleyerek kaldı.

O zaman yetim kalan bu Tinay
Meme emmeden ağlayıp, sızlayıp büyüdü.
Ateş gibi dilberin yüreği buz tutmaz mı?
Çalışırsa zulmetmeye takdir tam böylece!
Tülkü evlenme meselesini kabul etmedi.
Çok defa söyledi arkadaşları.
Genç yürek yandı ve yas tuttu.
İki yıl kadar üzüntü çekse de sır söylemedi.

Misal: Bahar mevsimi ne kadar güzel,
Güneş nuru yeşil çiçekte yansıdığına.
Baharın yeli otu, yeşil çiçeği kaybolur,
Güz geldiğinde hepsi inkiyat eder.
Farkına varsan, akıl aciz hayret olur,
Tabiyata bakıldığında her şey eksiksiz.
Hepsine sahip çıkmaya çalışan insanoğlu,
O da çaresiz hayat kuluymuş.

Oturup Tülkü uzun uzun yas tuttu.
Bitmeyen eftar ve günler geçti.
Yeniden kadın almadı; evlenmedi.
Ömründen düşünceler öne geçti.
En sonunda Tülkü'yü hayat yendi.
Muğlak bilmeceyi Cañıl çözdü.

Sargartkan tabışmağdı Cañıl çeçdi.
 Kaqşaalda¹ qandıq qurğan kız Cañıldı
 Aluuğa qatındıqqa oygo ketdi.
 Alğanda kız Cañıldı qudalamak —
 Oyu coq at çabtırıp, toy casamak,
 Cañıldı alar bolso, qudalabay,
 Maydanda bağın basıb, ceñib almak.
 Bolboso eki qulun teñ basınıb,
 Maydanda Cañıl kızğa baq aldırmaq.
 Basinsa, bul maydanda túbölük coq;
 Oğunan on saamaydın qazalanmaq...

Bir künü Tülkü erlerge aqıl saldı.
 Üçükö, Atakožu, Çabakdı aldı.
 Sınçısı Şırdakbektin² aqıq közdüü.
 Keñeşke qaltırılбай ada bardı,
 El körböy eki cılday catқан Tülkü,
 Erlerge saymedireb aytdı armandı.
 Erlerden sınçı caqqa söz köçkön soñ,
 Keb urdu tüş körgöndöy, açbay baldı.

– Cañıldı eç bir adam ceñe albas da.
 Cañıl kız eç bir candan ceñilbes da,
 Taqalıb, calğız Cañıl sanaşardıq,
 Elde bar, men bilgenden bir caş bala.
 Çoñoyso oşo bala – Cañıl qoldo;

¹ Kakşaal – toonun atı. Kıtaydın Kaşkar cağı menen çekteş (Çev: Kakşaal-dağın adıdır; Çin'in Kaşkar tarafı ile sınırlıdır).

² Şırdak Bek: Uşu kezdegi Kırgız kanı (Çev: Şu dönemdeki Kırgızların hanıdır).

Kakşaal'da hanlık kuran Cañıl kızı
 Hatun olarak almak için düşündü.
 Cañıl kızla evlendiğinde dünür olarak
 Toy yaptırıp saga sola at koştururdu,
 Cañıl ile evlenirse, dünür yapmadan,
 Meydanda bahçelerini ele geçirir yenerdi.
 Gerçekleşmez ise iki eli de boş kalır,
 Meydanda Cañıl kıza yenilecek olursa.
 Güçsüz kalırsa, bu meydanda sonsuz yok olacak;
 Oku ile şakağındaki saçını kesecek.

Bir gün Tülkü yiğitlerle akıl danıştı.
 Üçükö, Atakožu ve Çabak'ı topladı.
 Şırdakbek'in sınçısı¹ gözü açıktır.
 Unutulmadan işareyeo da geldi.
 Halkla görüşmeden iki yıl yatan Tülkü,
 Er, yiğitlere sırasıyla içini döktü.
 Erlerden sonra sınçıya söz verildiğinde,
 Düş görmüş gibi falı açmadan beyan etti.

Cañıl kızı hiçbir adam yenemez.
 Cañıl kız da hiç bir candan yenilmez.
 Fakat Cañıl'ın dikkatle yanaşacak tek kimse,
 Halk içinde benim bildiğim bir genç bala.
 Büyürse eğer o bala, Cañıl elimizde demektir.

¹ Sınçı – sınçı, kâhin, danışman, insanların ve hayvanların kalitesini tayin eden, hakikati araştıran bilge kişi (<http://sozduk.manas.edu.kg/>).

Tabılbas mindan başka eç bir ayla”
Oozuna kısır uydun can kütörbü?
Baatırlar barabız deb kıldı uvada..

Baatırlar aşığıçtab işin çamdab,
Mıktılab kiyinişib, caraç kamdab;
Baylanıb azıq – keçe can canına,
Cılkıdan at caratıb minib tandab.
Tört baatır colgo tüşüb ayañdadı:
Üçükö, Atakožu, Tülkü, Çabaç;
Kakşaaldan karga uçurbay dirildetken,
Kim ele oşo kezde Cañıl beybaç?...
Cañıl kız – erdin eri, şerdin şeri,
Cañıldan dalay erdin singan beli;
Kir cuuğan, kindik kesken kiçineden,
Kakşaal too kız Cañıldın tuuğan ceri.
Kakşaalda kaygısı çok, köçüb konub,
Erkindeb mal ösdürgön Oygut eli!
Oygutdun canı – Cañıl, kanı – Cañıl,
Çıtırab taç oşondo tolğon kezi.

Cañıl da kandıq kurgan taç bolboğon.
Andayğa özü dağı kol sozboğon:
Caralğan candan özgö bir münözdüü.
Beş kündük ömür colun başqa oyloğon.

¹ Oygut eli :Kırgızdın bir uruğu. Bul kündö Kıtay kol adında (Oygut halkı: Kırgızların bir boyudur. Günümüzde Çinli'lerin topraklarında).

Bundan başka hiçbir care bulunmaz.
Kısır ineğin uuzuna¹ can dayanır mı?
Bahadırlar gideriz diye söz verdiler.

Bahadırlar apar topar harekete geçti,
Güzelce giyinip silahlarını hazırladılar.
Erzak ve silahlarını bağlayıp yanına aldılar,
Yılıkdan at yaratıp istediklerini seçti.
Dört bahadır yola koyuldular:
Üçükö, Atakožu, Tülkü ve Çabak;
Kakşaal' da karga i uçmasına izin vermeyen,
Kimmiş o zamanda bahtsız Cañıl kız?

Cañıl kız yiğidin yiğidi, şerrin şeri.
Cañıl'ın elinden nice erin beli kırıldı;
Küçüklüğünden kendi göbek bağı kesen.
Kakşaal Dağı Cañıl kız'ın doğum yeri.
Kakşaal' da kaygısı yok, konargöçerdi,
Serbestçe hayvan gütmüş Oygut halkı.
Oygut'un canı, Cañıl kanı, Cañıl'dır.
Parlayıp tam o zamanda yaşına erdi.

Cañıl'ın hanlık kuracak tahtı olmadı.
Buna kendisi de el uzatmadı.
Bir huylu, bir başka olarak yaratılmıştır,
Beş günlük ömrü hayatını farklı düşünür.

¹ Uuz-ağız sütü. doğumdan hemen önce veyahut hemen sonra çıkan koyu süt (KTS:1263).

Kiyinib er kiyimin, çaçın tüyüb
Cürgön soñ, "Mırza" degen el at koyğon.
Kesibi: bürküt salıb, it ağıtıb,
Caa tartıb, oyun oynob, toy toyloğon.

Cañıldı alabız deb çandan kelgen,
Damaluu dalay baatır qol sermegen.
Kelgenden biri cetbey maqsatına,
Cebeden kuş tilindey canın bergen:
Azuulu at, baştuu azamat armanı zor.
Qaytuuğa tüz buyurbay tuuğan elden.
Cañıl kız – celke sırdaş erk balası,
Caa tartıb, it ağıtıb cürö bergen..

Çınında can tilegi erkeke çabmak;
Can – erkin, qayda bolso, erkin catmaq.
Biyik too, tunuq avacan cemişi,
Caa tartmaq kiyik közdöb, it ağıtmaq.
Köksögön can tilegi orundalsa,
Bolğonu emesbi – eken qıbla tört caq!

Caa tartқан, can cırğatқан Cañıl qayda?
Barğan kün bizdin tört er cañı talab...
Al künü adatınça Cañıl aña,
Erçitib aytağanın alıb canğa.
Köbünçö caş ömürün tooda östürgön¹,
Turbasa el içinde anda, sanda.

¹ Yayından kaynaklanan hatadır. "Östürgön" yazılması gereken "döstürgön" olarak yazılmıştır.

Er gibi giyinir, saçını bağlayarak
Dolaşınca "Mırza" diye halk ad verir.
Mesleği: Kartal uçurup, köpeği yakalatmak,
Yay gerip, oyun oynayıp, toy toy dolaşırđı.

Zamanında Cañıl'ı alırız diye çoğu gelmişti,
Çoğu bahadır umut edip el uzatmıştı.
Gelenlerin hiçbiri maksatına ulaşamadı.
Cañıl için canını feda edecekler bile.
Bay, zengin bahadırlar bile üzüntü içinde
Kısmetsiz kardeş yerden döndüler.
Cañıl kız ise yaramaz çocukla sırdaş gibi,
Yay gerip, it ağıtıp¹ zaman geçirirdi.

Çendan can dileği hürriyete vurulmaktır;
Can, nerede olursa olsun hür olmaktır.
Büyük dağ, temiz hava ruhun gıdasıdır,
Yay gerip, geyik yakalayıp, it ağıtmaktır.
Özleyen can dileği yerine getirilse,
Dört tarafı Kible olmuş gibi sevinmez mi!?

Yay gerip zevk alan Cañıl nerede?
Geldiği gün bizim halk atıldı...
O gün olduğu gibi Cañıl kız av için
Kertaygan'ını yanına alıp gitmiş idi.
Çoğunlukla genç ömrünü dağda geçirmiş.
Duruyor halk içinde arada sırada

¹ İt ağıtmak-eski Türk halkların erzak getirmek için beslediği avcı köpek; taygan (KTTS:561).

Bolğondu beşin mezigil cılkı tiygen,
 Karabay baatırlar da keler tañğa.
 Coo keldi, cılkı alındı degen qabar
 Cañılğa kelib tiygen kün batqanda.

Tün kirdi. Cıldız toldu. Cañıl coldo.
 Atuğa dayardağan cebe qoldo,
 Eligib mingen azoo kele catdı,
 Burulbay, dır – dır qağib oñgo, solgo.
 Bir uqmuş baştaçuday ars – ars urub,
 Kertayğan birge çıqқан sapar colgo.
 Qol talib, tizgin boşob qalğan kezde,
 Cangan ot car aldınan kördü oşondo.

Toqtodu. Cañıl tüşdü, atın baylab.
 Qaradı, car başınan ötdü abaylab:
 Cambaştab öñçöñ baatır catkan eken,
 Ortodo taş kordo¹ su bor – bor qaynab.
 Olcolob alıb qaytқан köb cılqını,
 İyirtib tuyuq carğa salğan qamab.
 Ekenin Tülkü, Üçükö tañığan soñ,
 Cañıl qız car başında turdu sinab.

Sındadı erdin barın birden sinab,
 Üçükö, Atakožu, ötdü Çabak.

¹ Taş kordo deb cookerçilik zamanında kazan orduna et pişirilgan cılqının kövdösünö aytilat (Çev: Taş kordo: askerlik dönemde kazan yerine et pişirilen yılmın gövdesine denir).

Ögle vakti civarında yılmaları kaçırır,
 O sırada bahadırlar şavağa kadar gelecekler.
 Düşman geldi, yılmaları kaçırdı haberi,
 Cañıl'a güneş batınca ancak ulaşmıştı.

Gece vakti. Yıldız doldu. Cañıl yolda.
 Yayı çekip atmaya oku hazır elinde.
 Bindiği azoo¹ öne atılarak geliyor.
 Sağa sola boynun çevirmeden dümdüz,
 Acayip bir şey yapacak tipi var,
 Kertayganla birlikte çıktı sefer yola.
 Eli uyuşup dizgini gevşediği anda,
 Uçurum altında yanan ateşi gördü.

Durdu. Cañıl indi ve atını bağladı.
 Uçurumun başından ateşe dikkatlice baktı:
 Uzanıp yan yatmış bir bahadır,
 Ortada taş kordosu² hokararak kaynıyor.
 Ganimet olarak kapıp döndüğü çok yılmayı.
 İterek çıkmaz uçuruma sıkıştırmış.
 Tülkü ve Üçükö olduğunu öğrendiğinde,
 Cañıl kız uçurumun başında sinayıp durdu.

Erlerin hepsini birer birer sinadı.
 Üçükö ve Atakožu geçti Çabak.

¹ Azoo- evcil olmayan hayvan, yabani hayvan (KTTS:38).

² Taş kordo-esk. Savaş zamanında üzerine ısıtılmış taşları koyup et pişirmek için atın derisinden yapılan kap (KTTS:1154).

Tülkü'dön sın taygılıb, kemtik tabbay,
Tolқundab tüşkön kezde çın mağabbat;
Ker tayğan ilgerteden қанға colduu,
Şimşileb kirib bardı, ot caқalab.
"Қаңçıқтın Ker tayғанı!..." dedi Tülkü,
Möndürdöy tartқан cebe tiydi шақ- шақ.

Mağabbat – tozoқ otu balbıldağan,
Kim kızıb, lebine albırbağan.
Mağabbat – қıрдан қаққан қızıl түлкү,
Bürküdü таşқа соғуб aldırбаған.
Mağabbat – turağı coқ соққон шамал,
Moynuna түргөн çalma saldırбаған,
Mağabbat – çırға tartқан күлүк зақım,
Қол soзғон talabkerge қарmatбаған.
Tört baatır қолomtodo қанға tolub,
Catışdı can bere albay alek bolub..
Mitedey mizildetib sorub catdı,
Ezelden körbөгön cer қанға түyіb.
Caңıl қız bir azdan soñ tüşüb keldi,
Turdu da car başında oy oylonub.
Tülkügө can talaşқан söz süylөdü,
Señseltib saamay çaçın cayıb қoyub.

Tülkü şer... men қаңçıқмın, moynuma alam.
Sözün aқ, aytқанıñ cön, çın deb tabam.
Biroқ da қаңçıқ, döböt kim ekenin,
Ençileb bolboytbu – eken mındaу maydan.

Tülkü'den kusur bulamadı, tenkidi kırıldı.
Heyecandan ötürü gerçek sevgi peyda oldu.
Ker tayğan eskiden beri kanlı yola alışık,
Yalanarak ateşin yakıldığı yere doğru vardı.
"Kertaygan kancık!" dedi, Tülkü,
Yay oku sağanak gibi yağdı ve battı.

SEVGİ, cehennem ateşi gibidir parlayan,
Kim yanmadı, kimlerin dudakları alevlenmedi
SEVGİ, tepeden kaçan kırmızı tilki gibi,
Kartalın taş çarpmasına izin vermeyen,
SEVGİ, duracak yeri yok esen rüzgâr gibi,
Boynuna kemendiyi bağlatmaz.
SEVGİ, kavgaya sürükleyen hızlı esen rüzgar gibi,
Elini uzatan adaya yakalatmaz.
Dört bahadır, ocak başında kanlar içinde,
Can çekişip yatıyorlar.
Kan emici asalak gibi emdi.
Ezelden beri yer kana boyanmamıştı.
Caңıl kız, az vakit sonra aşağıya indi.
Durdu uçurumun başında düşünceye daldı.
Tülkü'yü kızdıracak söz söyledi.
Uzun saçlarını yaymış ve Tülkü'ye sesleniyor.

Cesur Tülkü ... Ben kancığım itiraf ediyorum.
Sözün hak, dediğin doğru, gerçek buluyorum.
Fakat kimin kancık, kimin erkek olduğunu,
Halisane tayin etsin böyle bir meydan.

Sen emes calgız, kelib ençi ülöşkön,
Ençisin bölö ketken dalay adam.
Calınduu maħabbatım seni tabdı,
Seni oyloy, eki süyböy çıksın bir can...!"

Tülkünün bolot kezdik çeçib alıb,
Ciberib atın otqo, taşka barıb.
Olturdu, aqқан қандı, çıққан candı
Közünö elestetib, hıyaldamıb.
Üstünön ton körpösün sıyırıp taştıb
Cer cüzü carıq boldu tañ aғarıb.
Kim süyüb, cetişe albay kim ölgönün,
Tañ celi comoqıtodu kütigö salıb...

Kün çıgıb cer cüzünö nurun çaçdı.
Tıyıldı comoqçu cel, ünün basdı.
Cañıl da tübsüz oygo başın berbey
Attanıb, elge қарay colun tartdı.
Çatışdı car aldında tört azamat,
Coğotub comoqçular coqtoor batdı.
Erte – keç er tarihin cel bayandab,
Muñduulab uғuuçuға süylöy catdı...

III

– Ötkön kün celdey soqқon erki çeksiz.
Ötkön kün – kök teñizdey tübsüz, çeksiz-
Ötkön kün – köb kündördün bir ayt күnü,
Beb-belen, telegeyi teñ, teb-tegiz.

Sen değılsin yalnız, gelip pay biçip giden,
Çokları kendi payını alıp gittiler.
Fakat hararetili sevgim seni buldu,
Seni düşüntip, sevmeyenin çıksın canı!..."

Tülkü polat bıçağını çıkardı,
Atını otlağa, taşlara bıraktı.
Oturdu, akan kana, çıkan cana
Gözünde, hayal dünyasına dalarak.
Üstünden kürküsünü, körpösünü¹ sıyırıp atar
Yeryüzü tan aғarıp nura büründü.
Kim sevip kavuşamadı, kim öldü, kaldı,
Şafak rüzgârı güzel ahenkle masal döktürdü..

Güneş çıktı. Yeryüzüne nurunu saçtı.
Masalcı rüzgâr durdu, sesini kıstı.
Cañıl da dipsiz düşüncülere aldırış etmeden
Ata atlayıp, halka doğru yola koyuldu.
Yattılar uçurum altında dört kahraman.
Masalcı rüzgar sızlayarak battı.
Er geç er tarihini rüzgar söyler,
Bunlu dinleyiciye beyan ediyordu...

III

Geçmiş gün yel gibi esen erki sonsuz.
Geçmiş gün, deniz gibi uçsuz bucaksız,
Geçmiş gün, birçok günden üstün olan Kurban günü,
Mevcudat, çevredeki her şey noksansız.

¹Körpö- kuzu veyahut oğlağın kıvırcık yünlerinden yapılmış örtecek deri (KTTS:792).

Ötkön kün – suluu süröt oylogongö,
Teñdikdi, erkindikdi, elestetkiç.
Er bahtı, el bahtına kelib ketken,
Ötkön kün – kün eken gö akıl cetkis.

Ötkön kün cerin çoqtob añduu, malduu
Ötkön kün erin çoqtob iri, danduu;
Cel menen birge köçüb, birge oynogon.
Ötkön kün elin çoqtob erkin canduu;
Bütümgö çıbık kırkıb, nuska kılğan,
Ötkön kün biyin çoqtob adalattuu
İçinde boz kabtağan tumanduu kün,
Tırmağan qomuz betin men armanduu.

Mahabbat, caş cürögün kömgön carda,
Cıynalıb, qan çoquşub, quzgun qarğa

Öz ara mayekteşib söz kılışat:
“Erdigin sinasin da er maydanda”
Tülkünün nayzasının sabın çoqtob,
Qalıñ el qayğılanat qamalğanda.
Cebesın kız Cañıldın comoq kılıb,
Cel taşıb ańgemeleyt saydan – sayğa...

Qalıñ el tolqub, qalkıb kılıb dama,
Eçe ret kol atqardı qun aluuga.
Qoşulub qun üstünö qun köböytib,
Qalayıq qaitıldadı, tabbadı arga
Boyunda keñ Talastın Kırgız, Kazak,

Geçmiş gün, düşünene güzel bir betimleme,
Eşitliği ve hürriyeti akla getiricidir.
Er bahtı, halkın bahtına gelip geçti.
Geçmiş gün, akıl almaz kederli günlermiş.

Geçmiş gün, varlıklı toprağına hasrettir
Geçmiş gün kocasına hasret kalmaktır:
Yel ile birlikte göçüp birlikte oynayan,
Geçmiş gün halkını arayan hür adam;
Hükme karar vererek tavsiyede bulunan,
Geçmiş gün adaletlibeyine hasret duymaktır
İçini toz kaplayan dumanlı gün,
Dertli dertli kopuzu ovan benim.

Sevgi genç yüreği gömdü uçurumda,
Toplanıp kuzgun karga kan içerler

Aralarında sohbet ederek beyan eder:
“Kahramanlığını sinasin er meydanında.”
Tülkü'nün mızrağının sabını yoklayıp,
Yoğun halk kaygılanır kuşatıldığında.
Cañıl kız'ın yayınımasal gibi dökerek,
Yel saydan saya dolaşıp beyan eder..

Halk heyecanlanır, coşar, umut bağlar,
Kaç kez el cesaret etti intikam almaya.
Intikam günden güne ziyadeleşti;
Halk etkisiz kaldı, bulamadı çare.
Talas'ın geniş boyunda Kırgız ve Kazak

Ötkön kün – suluu süröt oylogongo,
Teñdikdi, erkindikdi, elestetkiç.
Er baqtı, el baqtına kelib ketken,
Ötkön kün – kün eken go aqıl cetkis.

Ötkön kün cerin çoqtob añduu, malduu
Ötkön kün erin çoqtob iri, danduu;
Cel menen birge köçüb, birge oynogon.
Ötkön kün elin çoqtob erkin canduu;
Bütümgö çıbık kırkıb, nuska kılğan.
Ötkön kün biyin çoqtob adalattuu
İçinde boz kabtağan tumanduu kün,
Tırmağan komuz betin men armanduu.

Mahabbat, caş cürögün kömgön carda,
Cıynalıb, kan çoquşub, kuzgun karga

Öz ara mayekteşib söz kılışat:
“Erdigin sinasin da er maydanda”
Tülkünün nayzasının sabın çoqtob,
Kalın el kaygılanat kamalganda.
Cebesin kız Cañıldın comok kılıb,
Cel taşib añgemeleyt saydan – sayga...

Kalın el tolqub, kalkıb kılıb dama,
Eçe ret kol atkardı kün aluuga.
Koşulub kün üstünö kün köböyüb,
Kalayık kaltıldadı, tabbadı arga
Boyunda keñ Talastın Kırgız, Kazak,

Geçmiş gün, düşünene güzel bir betimleme,
Eşitliği ve hürriyeti akla getiricidir.
Er bahtı, halkın bahtına gelip geçti.
Geçmiş gün, akıl almaz kederli günlermiş.

Geçmiş gün, varlıklı toprağına hasrettir
Geçmiş gün kocasına hasret kalmaktır;
Yel ile birlikte göçüp birlikte oynayan,
Geçmiş gün halkını arayan hür adam;
Hükme karar vererek tavsiyede bulunan,
Geçmiş gün adaletlibeyine hasret duymaktır
İçini toz kaplayan dumanlı gün,
Dertli dertli kopuzu ovan benim.

Sevgi genç yüreği gömdü uçurumda,
Toplanıp kuzgun karga kan içerler

Aralarında sohbet ederek beyan eder:
“Kahramanlığını sinasin er meydanında.”
Tülkü'nün mızrağının sabını yoklayıp,
Yoğun halk kaygılanır kuşatıldığında.
Cañıl kız'ın yayınımasal gibi dökerek,
Yel saydan saya dolaşıp beyan eder..

Halk heyecanlanır, coşar, umut bağlar,
Kaç kez el cesaret etti intikam almaya.
Intikam günden güne ziyadeleşti,
Halk etkisiz kaldı, bulamadı çare.
Talas'ın geniş boyunda Kırgız ve Kazak

Alaşdın birikkende uranına;
 Kaytadan cañırtılıb sözgö alındı.
 Tolğondo erler kunu üç – tört cılğa.
 Bul cerde Kazak, Kırgız elin cıynab,
 Alaşdın tuusu aldına başın kurnak;
 Şırdakbek, er Tauke¹ kan tob başılar,
 Oy kılıb çeb duşmanğa karşı turmak.
 Kısınduu söz içinde eske alındı,
 Üçügö, Atakozu, Tülkü Çabak.
 Tülküdon bolğondon soñ bardık tüyün,
 At boldu: "Tülkü kunun kbalamak!"

Cañıldan kın kuuganda alamandab,
 Cañıl deb nayza sayar er bütkön soñ.
 Calğandan Cañıl atın tazalamak.
 Sındırıp şağın koyboy, bağın basıb,
 Cañıldı tutkunduğda ızalamak.
 Barbı ele kekenerdik kıysın cönü,
 Ele go a dağı Alaş Cañıl beybak!?
 El içi alay dülöy añtarılıb.
 Tınçıbay tolkub catdı kınka darıb,
 Dürbööngö elöörügön eçen caşdar,
 Cürüşdü tün uktabay at kaytarıb;
 Muruntan coo cobosun tüşüngöndör,
 Cebesin kız Cañıldın esine alıb;
 Başına bir döböönün tob kuruşdu.
 Cön bilgi qarılarga akıl salıb.

¹Tauke:Kazak kanı (Kazak hanı).

Alaştekrardan teşkilatlandığında sloganına:
 Bir daha yankılandı; konuşuldu, söz edildi.
 Er, yiğitlerin intikamı üç dört yılda toparlandığında
 Bu yerde Kazak, Kırgız halkını toplayıp.
 Alaş tuğu altında birleşecekti;
 Şırdakbek, Er Tauke han ve önderleri ile,
 İstişare edip kermenli düşmana karşı duracaktı.
 Anahtar kelime içinde dikkate alındı,
 Üçügö, Atakozu, Tülkü ve Çabak,
 Tülkü tarafından sır düğüm çözümlendi.
 Bunun adı:"Tülkü intikam peşinde olacak!"

Cañıl'dan intikam almak için düzensizce.
 Cañıl diyerek mızrak atacak er olsa.
 Yalan yere Cañıl atını temizleyecek,
 Kalbini kırıp, bahtını basar.
 Cañıl'ı esarete alıp işkence eder.
 Var mı idi düşmanlık güden kıyacak,
 O da Alaş Cañıl vakitsiz bir yere!
 Halk ne yapacağını bilemedi,
 Durmadan heyecanlan içindeydi halk.
 Kavga, gürültüye hazır birkaç genç,
 Gece boyu uyumadan atlara baktı.
 Önceden düşmanın yolunu anlayanlar
 Cañıl'ın okunu aklında tutarak:
 Tepeye geldiğinde hepsi bir araya geldi.
 Danışman ak sakallarla danıştı.

Ezelden el içinde emçi kıarı,
 Kıaltarıb Cañıl için tabbay laacı
 Teñselse, el aklın emdey albay,
 Kıun kıuudan aşı keçet kıaysıları:
 İlgerki sınçı sözün maķul körüb,
 Kıuvattayt cıyılıştın kıay bir daarı.
 Kıöbçülük ahırında deb taraşdı:
 "Sınçının aytķanında bolsun barı..."

İlgerten eldi kezib cürgön sınçı:
 Kıöb elden dalay uķmuş körgön sınçı.
 Cer kıoyboy el aralab, erdi sınab,
 Dalaydın kim ekenin bilgen sınçı.
 Añtarıb dalay eldi, dalay cerdi,
 Ayılına Şırdakbektin kelgen sınçı.
 Sınçını kerek kıılıb atķardı,
 Cañıldan cay bilmekke kıılıb tıñçı.

Az kündö sınçı keldi kıayra tartıb,
 Beypilde catķandığın anık aytıb.
 Kıalın el kıogalañdab tolķundadı,
 Muruntan kütüb catķan caraķtanıb.
 Mingizib Şırdakbektin boz corgogo,
 Aytılmış candarına balanı alıb;
 Kıalkıldab tüştük caķķa cürüb kıaldı.
 Talas, Çüy Köl borunan kıol attanıb...

Kol cürdü dürkün-dürkün, kıaķa-kılķa,
 Kol cürdü türkün-türkün, kıırķa-kırķa.

Ezelden beri halkın içindeki tabipler,
 Cañıl için bulamaz ilacı.
 Halkın aklı bir araya geldi fakat
 İntikam almaktan vazgeçer bazıları.
 Önceki sınçının sözünü makul görüp,
 Bir araya gelen halk ittifak edip,
 "Sınçının söylediği gibi olsun" diyerek
 Tamamı sonunda dağıldı.

Ezelden beri halk içinde dolaşan sınçı:
 Birçok halktan tecrübe kazanan sınçı:
 Her halkı dolaşarak, yiğitleri sınar.
 Çoğu insanın kim olduğunu bilen sınçı:
 Birçok halkı yakından tanıdı.
 Şırdakbek'in köyüne geldi sınçı.
 Sınçının ne kadar lüzum olduğunu bilen casus.
 Cañıl'ın yerini öğrenmek için sorar casus .

Birkaç günde sınçı tekrar geri döner,
 Huzur içinde yaşadığını söyler.
 Tüm halk heyecanlanmaya başlar.
 Çoktan beklemişti silahlarını hazırlayıp.
 Şırdakbek'i yılķıya bindirerek.
 Önceden söylenen çocuğu yanına alarak.
 Güney tarafa doğru yola çıktı,
 Talas, Çüy, Isık-Göl'e asker arkadaşlarını gönderdi.

Ordu yürüdü sırasıyla, saf saf dizilmiş halde,
 Ordu yürüdü türlü türlü, aynı hiza halinde.

Nayzaker, balta çabar, ca tartkıçtar,
 Qatardab tizilişib sıyra-sıyra.
 Cañıldan ümüt kılğan tattuu kıyal,
 Caş başın biyley keldi, bir sıpira!
 Keb kılıb algın cayın, çalgın cayın,
 Baştıktar kele catdı ir aldında.

Köñülsüz küzdün küñü. Sırt sarğarıb,
 "Öldüm!..." do (deb) ösümdüğü qanı qaçıb.
 Azayıb tilsiz suular ebke kelgen,
 Murunqu dolulanğan cardan aşıb.
 Ayrılıb cıluu cazdın töşögünön,
 Turğan kez tabiyğatdı qayğı basıb.
 Kirgin suu bolboğon soñ colto kılar.
 Qalıñ qol kirib keldi qatardaşıb.

Bolcolduu cerge kelib qol toktodu.
 Oyloşub keler, keter, oñdu, soldu,
 Bölünüp aqılmandar oolaq çığıb,
 Qandayça qol saluuga keñeş boldu,
 Keñeşde sınçı caqqa söz oodarat:
 "Bolco" deb "Körör közüm barar coldu.
 Köbçülük ubalina qalbaylı" deyt,
 "Qapılda beker kırıb qalıñ qoldu."
 Sınçı aytat: "Üç bölümgö qol bölünstün:
 Birisi tün camınıb cılkı tiysin.

Ekinçi tiygen malğa alaqsıbay,
 Aldıman keler coonu toroy cürsün.

Mızrakçılar, eline balta alanlar ve nişancılar.
 Aynı sırada dizilip yürüyorlar.
 Cañıl'ı yakalamanın hayaliyle yürüyorlar,
 Her gencin aklında aynı hayal,
 Cañıl'ın yerine doğru yürüyorlar.
 Ordunun rehberleri safın ilk başında.

Gönülsüz güzün bir günü... Yer yüzü sapsarı,
 "Öldüm" diyerek bahçelerin kanı qaçıp,
 İrmakların dilsiz suları kurudu.
 Önceki yem yeşil bahçeler emaresiz,
 Adeta sıcak yazın yatağından ayrılıp,
 Tabiat kaygılanıp, çaresizce bize bakar.
 Engel olacak taşkın su olmayınca,
 Büyük ordu sırasıyla geliverdi.

Tahmin ettiği yere ordu gelip durdu.
 Teneffüs eder, sağa sola bakarlar.
 Danışman ak sakallar ayrı toplanırlar.
 Saldırmanın taktiğini ortaya koyarlar.
 İstişarede sınçıya söz verilir:
 "Tahmin edin." diye "Gözümüz gören gidecek yolu.
 Çoğunluğun vebaline kalmayalım." der.
 "Büyük ordu boş sağa sola dağılmasın."
 Sınçı söyler: "Ordu üç parçaya ayrılınsın:
 Birisi gece yarısı atlara saldırınsın.

İki kere yakalanan hayvanda oyalanmadan,
 Önümüzden gelecek düşmanın yolunu keselim.

Kutulub bizdin caŋka cılkı ötkön soñ,
Üçüncü kısık cerden col böğösün.
Kısıkka kelgen kezde Cañıl kirib,
Çuquldan Abıl bala tizgindesin.”

Keñeşde sınçı sözü maquldandı.
Bölünüb beşin çende qol attandı.
Qatarğa tizilişib kırka – kırka,
Mal tiyer ir aldında cürüb qaldı.
Artınan ekinçi tob tizilişib,
Şılğanğan öñçöñ batır colgo tartdı.
Aqılman üçünçü tob bir kısıkka,
Eş kılib caş balanı kelib catdı.

Çınında eş tutqanday Abıl bir can:
Közünön candan özgö ot caynağan.
İlgeri – el caylooloş cürgönündö,
Bir toydo Cañıl körgön köb cıynalğan.
Abıldı erkeletib, aldına alıb:
“Kıyar oo! Seni dağı ölüm cazğan...
Bolğondoy elge tutqacan ekensiñ..”
Degende mañdayınan bir sıylağan...

Arkı tob kütüb cattı kısıkdı alıb,
Qaraşib kün çığışdı köb zarıqıb;
Moynu uzun küzdün tünü ebke könböy
Can – caqdı basıb catdı qararıq;
Qoqtuday ırğay başın cel qozgoltub,
Köbtön soñ belgilendi tañ aqarıb.

Yılıkları kendi tarafımıza geçirir geçirmez,
Üçüncü ordu dar geçitten yolu kapatsın.
Cañıl dar geçitten geçtiği sırada,
Abıl çocuk derhal orada yakalasın.”

İstişarede sınçının sözü onaylandı.
Öğle zamanı ordu yola koyuldu.
Aynı safa dizilerek hep birlikte,
Hayvanları yakalayanlar en öndeler.
Ardından ikinci grup dizilerek,
Hançerin eline alan kahramanlar sefere çıktı.
Danışman üçüncü bölük dar geçide geldiğinde,
Yanlarında genç yiğit de geliyor.

Hakikaten yanındaki Abıl bir yar oldu,
Gözünde alev gibi ateş yandı.
Geçmiş zamanda halk yaylaya göç ettiği sırada,
Bir düğünde Cañıl gördü halkın arasından.
Abıl’ı okşayıp, huzuruna alarak:
“Kıyamam! Sana dahi kader ölüm yazar...
Halkın neşesi ve nazlı dostu imişsin”
Diyerek alnından okşadı.

Diğer grup dar geçidi ele geçirip bekledi,
Gece uzun güz mevisimi vakit geçmez;
Boynu uzun güzün gecesi dinlenmeksizin
Yan tarafı gece karanlığına büründü.
Yüksek yaylalarda esen rüzgarlar,
Uzu gecenin ardından şafak oldu.

Kabtağan tün tumanın ötkön qarmab,
 Kün çığış balıldadı küyüb, canıb...
 Qaqşaldın aq çiyinde qalıñ maydan:
 Burqurab kötörülğön asmanga qañ.
 Batırlar bölüb alğan köb cıllqını,
 Uzatıb elden oolaq, colgo salğan;
 Tireşib eki caqtan qol betteşib,
 Qayrılib salğılaşqan alban – alban.
 Köründü köb içinde Cañıl Mırza,
 Caa tartıb kele catqan, caydaq atqan...

Qısıqqa dağdırılıb qoldon aldı
 Ceñilib ketençikteb kelib qaldı.
 Möndürdöy caa caadırıb ıldamdatıb,
 Qısıqtan Cañıl Mırza ötö saldı.
 Añdoosuz çuqul cerden qamçılanıb,
 Cañıldı, Abıl cetib çılbırdadı.
 Abıldı at üstünön soymoqqo oylob,
 Qancarin suurub Cañıl dayardandı.

Qamıntbay qarmamaqqa el Cañıldı,
 Qıyqırıb, uran salıb, köb cabıldı.
 Abıldı Cañıl Mırza köb taany salıb:
 "Attiñ ay!... Bolbos... Bolbos" dedi dağı
 Qancarin qoldon taştıb caası menen,
 Talaşqan çılbır erkin atın tartdı.
 Bolğonun añgemenin körgöndön soñ,
 Dırdıgıb Cañıl qolu qayra qaçdı.

Gece sis, karanlık içinde muhit,
 Birden güneş doğdu aydınlattı....
 Kakşaal'ın geniş bozkır, tarlasında.
 Gökyüzüne savrulup toz uçtuğunda.
 Kahraman yiğitler, yıldı atları bölüp aldı.
 Halktan uzağa salıverir.
 Çift taraftan ordu savaşırılar,
 Tekrar tekrar bir birlerine girerler.
 O anda kalabalık içinde Cañıl Mırza göründü.
 Cañıl Mırza yay gererek at üstünde geliyor..

Dar geçide sıkıştık kaldık,
 Yenilgiyi hissedek geliyorlar.
 Yay okunu yağmur gibi yağdırarak,
 Dar geçitten Cañıl Mırza geçiverdi.
 Kamçısını atına vurarak çabucak,
 Cañıl'a Abıl yetişip yakaladı.
 Abıl'ı at üstünden bıçaklamayı düşündü
 Cañıl hançerini çıkarmaya hazırlandı.

O sırada Cañıl'ı yakalamak için halk,
 Haykırdı, bağırıp çağırdı ses çıkarıp,
 Cañıl Abıl'ı hemen o sırada tanıdı:
 "Eyvah!... Olmaz... Olmaz." dedi ve
 Hançerini bırakıp yayını eline alarak
 Mücadele eden atını kamçılardı.
 Bu müacadeleyi gördükten sonra
 Cañıl'ın ordusu geri çekilip qaçtı.

Kakşaalın kız kabılanı tüşdüü kolgo,
 Cayılğan atak, dañkı oñgo, solgo.
 Qordukda Cañıl ömürü çirisin deb,
 Berişdi bir qarığa kılıb olco.
 Köksösü köbtön berki basılğan soñ,
 Kalñ kol kayra qaray tartdı colgo.
 Tarihin añgemeni bayan kılıb,
 Soğuldu comoqçu cel zoodon zooogo...

IV

Kızıqtın kuçağında oynob, külgön,
 Ömürdön, al qaparsız ötkön kündön.
 Qabılandı qamap qoysoñ qanter ele,
 Keñdikde – too toqoydo erkin cürgön?...
 Ömürdön bir münötü cıday bolub,
 Küü menen ötbösbü ele küñgüröngön?

Qapasda qabılan canın qıynabaybı,
 Çakırıp too, toqoyu ösüb öngön...

Emesbi qapasdağı Cañıl qabılan,
 Cürögü erkin tooço baylanışkan.
 Münötü cıday bolub, muñ, zar menen,
 Kün çirkin ötüb catdı alban – alban...!
 Unutbay, içden catab Cañıl cürdü,
 Mağabbat çındıq sözün Tülküğe aytқан.
 Bir tob cıl sansız kündör aylar ötdü;
 Muruntan kezekteşib kele catқан...

Kakşaal'ın kız kaplanı yakalandı,
 Cañıl'ın şöhreti, şerefi her tarafa yayılmıştı.
 Cañıl'ın ömrü hor olup çürüsün diye
 Ganimet tarzında ihtiyara teslim edilir.
 Çoktan istedikleri yerine getirdikten sonra
 Büyük ordu tekrar geri yola çıktılar.
 Tarihin hikâyesini beyan edip,
 Dağdan kayadan geçerken hikayeler anlatıldı.

IV

Huzurlu hayatın kuçağında oynayıp, gülen,
 Huzurlu geçen günden alıkoyup,
 Kaplan Cañıl'ı dar hapise atmak care mi?
 Koca dağ, ormanlarda hür hayat süren,
 Hayatının bir dakikası bir asır gibi olup,
 Şiirsiz, nağmesiz kederli günlere bırakıldı.

Kafesteki Cañıl'ın ızdıraplı günler geçirmez mi?
 Çağırıyor dağ ve orman Cañıl'ı...

Bu kız kafesteki Cañıl kaplan.
 Kalbi hür dağa bağlanan.
 Kefesteki kederli bir dakika, bir yıla çevrildi.
 Hüzünlü günler geçiyordu....!
 Unutmadan içinde tulsım gibi Cañıl hayat sürdü,
 Sevda hakikatını Tülkü'ye söyleyemedi.
 Sayısız günler geçti, aylar geçti;
 Eskiden beri sırayla gelen zamanlar...

Kapasda biri zarday kün ötkörgön,
 Birisi kıızıktıkda oynob, külgön.
 Düynö caralgandan, bul küngöçö,
 Teñ basbay tarazağa negizdelgen.
 Bir künü qarı, caşı keb kılışat.
 Esirib kur cayloodo kıımız içken,
 "Erikken elge Cañıl körsötsün" deb,
 "Önörün kıız kezinde kıılıb körgön..."
 El sözün Abıl kelib bayan kılat:
 Ceñeke. sizden bir iş el suranat;

Baatırdık önöründü körsötsün deyt.
 At minip, şaymandanıp alıp caraş.
 Tartınbay bar önörün ortogo sal.
 Ülgü alsın caş öspürüm cañı talap.
 Birisi ceti adamdın Kıızır degen,
 Er başı köbçülökkö kul bolgon şart,"
 Eç canğa kul bolbodum, bolboy keldim.
 Tabtadım, tireşkendi bastım, ceñdim;
 Kısqıta, sen çılbırdan alganıñda,
 Ayadım, el tutkasız çalar, dedim.
 Toqtotboy, el qoluna tüşkönümdö,
 Tülkügö atab kurban çalar, dedim.
 Ne çara oylogonum orundalbay
 ... Qabilanday kapasdağı kayğı cedim...

Qoy deb ayt, minday qolqo el salbasın.
 Elirtib bolbos cerden kıstabasın.

Kafeste sıkıntılı günler geçti,
 Bu şahıs zamanında huzurlu gün geçiren.
 Dünya yaratıldığından bu güne kadar,
 Eşitsiz, adaletsiz zaman oldu.
 Bir gün genç ve ihtiyarlar söz ederler.
 Yaylada toplanıp kıımız içerken,
 "Usanan halka, Cañıl hünerini göstereyin."
 "Genç dönemindeki hünerini göstereyin." dediler.
 Halkın sözünü Abıl iletir:
 -Yengeciğim, sizden halk rica eder;

Kahramanlık hünerini göstereyin der.
 Ata binip, savaş elbise ve silah alarak,
 Çekinmeden tüm hünerini ortaya koy.
 Genç nesil senden örnek alsın.
 Eskiden yedi adamdan Hızır adında
 Er başı çoğunluğa kul olmak şart."
 Kimseye kul olmadım, olmayacağım.
 Karşı çıkana da bastım ve yendim.
 Dar geçitte kalın iple yakaladığımda,
 Asıl ben acıdım, halk adil davranır dedim.
 O anda halkın eline yakalandığımda
 Tülkü için beni kurban eder, dedim.
 Beyhude, zannım yanlış çıktı
 Kaplan gibi kafeste ızdıraplı güne kaldım....

İstemiyor de, böyle hüneri halk beklemesin.
 Çoşturup beni zorlamasın.

Çapasda "erk" sağıngan men bir tutkun,
At minsem, keterimdi esine alsın.
Ketüügö bet tüzösöm, sendey erler
Maydanda salmaqtaşib, çan aqbasın.
Mağabbat küüsün küülöy andan körö,
Çapazda Cañıl küysün, cansın..."

Cañıl şer, Cañıl colbors, Cañıl qabilan,
Cön emes urqaçılıq sözün qılğan.
Çalpaqtay qancığaña böktörö ket,
Er bolso belgilegen qanduu maydan.
Er başı er qolunan kesilgen cön,
Ölgönçö üydö catıb tim acaldan.
Ay, aydın otu bölök, eri bölök,
Biraq da çabqan sayın köz çiqbağan!"

Caralıb calgız canğa baş iybegen
Mına bul aldındağı Cañıl ceñeñ.
Zamana miñ cañırıp, miñ türdönsün.
Ali da Cañıl ceñet, ceñe cürgön.
Corgosun Şırdakbektin aldıma tart.
Caa menen kiyimimdi murun kiygen.

Maydanda köb cıynalğan sınaşalığ,
"Erkektik" "urqaçılıq" emne eken"

V

- Ötkön kün caşıl cayloo ceri qanday,
Cayloonu calpaq esken celi qanday;

Kafeste "hür" hayatı özleyen mahkum,
Ata binersem derhal kaçacağı mı unutmasın.
Gitmek için hazırlansam, senin gibi erler,
Meydanda savaşıp, kan akmasın.
Sevda türküsünü söylesin Cañıl Mirza,
Kafeste Cañıl'ın canı aşktan yansın..."

Cañıl kahraman, Cañıl pars, Cañıl kaplan...
Kadınlık sözünde durmak kolay olmaz.
Kalpak gibi kayışı bağlayıp git,
Er olsa, ortada kanlı meydan,
Er başı, er elinden ölmek daha doğru
Evde yatıp ölmektense, sessiz ecelden.
Ay, ayın alevi başka, erliğı başka,
Fakat her vurduğunda da göz çıkmaz.

Yaratıldı ama kimseye baş eğmez,
İşte bu senin önündeki Cañıl yengen.
Zaman, bin defa yaratılsın, muhtelif olsun.
Yin de Cañıl yenecek, yenip gelen.
Şırdakbek'in savaş atını önüme çeke.
Önceden giydiğim savaş elbisemi ve yayımı getir.

Meydane gelsin kalabalık, savaşalım,
"Erkeklik ne", "kadınlık ne" gösterelim."

V

-Geçmiş günler, yeşil yayla nasıl da güzeldi.
Yaylanın serin esen yeli nasıl da güzeldi.

Cel menen sır sırdaşkan, ır ırdaşkan,
Ötkön kün erkin öskön eli қандай;
Oқ atar, қılıч çabar cer bar dese,
Degdegen ötkön күндön eri қандай?
Cañıldın аңгemesin көrmök bolub,
Cıynalğan degdegendin biri қалбай.

El için ebaқ imiş aralağan,
Cañıldı қаçат қо deb oy coruğan.
Maydanda bir serpişmek һıyal menen,
Kün murun caştın köbü dayardанған.
Қан menen sabırsızdıқ күтüb catdı:
Dekildeb cıynalğan caş caraқтанған.
Köründü beşin çende arañ Cañıl,
Ebkendep boz corғodo kele catқан.

Қадимки murunқудay қалпы – saltı:
Oқşotub şaymandанған mingen atdı.
Üstündө er kiyimi, caraқ, cabdıқ
Tob elge kele sala Abılға aytdı:
– Sarkıtı ilgerkinin қaldıbı – eken,
Қayın inim, tebeteyiñ asmanға atçı.”
Irgıtқан tebeteydi түşүrbүstön,
Caa menen Cañıl uda on beş tartdı.

Yel ile sır paylaşıp, şiir söyleyen,
Geçmiş günde hür yaşayan halkı da güzeldi.
Ok atacak, kılıçla çarpışacak yer var derse,
Geçmiş zamanın kahramanı da cevval?
Cañıl'ın hünerini izlemek için.
Cañıl'ı görmek için herkes toplandı.

Halkın arasında her türlü sözler dolaşmıştı.
Cañıl'ı kaçacak diye halk düşünmüştü.
Meydanda merdane kapışmanın hayali var,
Günler önce hazırlanmıştı gençler.
Kan ile sabırsızlık bekliyordu:
Birden savaş elbiseleri giyen gençler,
Göründü öğle zamanında Cañıl,
Kahramanlarca geliyordu atın üzerinde.

Geçmişte nasılsa aynı Cañıl geliyor:
Bindiği atı bile koruma elbiselerle örtünmüş,
Üstünde er giyimi, silah ve koruma elbisesi var,
Kalabalık halkın arasından Abıl'a dedi:
– “Evvel zamandan kalan sarkıt¹ ı kaldı mı?
Kayın kardeş, tebetey² i gökyüzüne fırlat!”
Fırlattığın tebetey yere düşürmeden
Yay ile Cañıl peş peşe on beş kez attı.

¹ Sarkıt: Kırgızların en eski geleneklerinden bir ritüeldir. Saygıdeğer konukların yediklerinden, içtiklerinden kalan artık.

² Tebetey: Kırgız geleneksel şapkası. Erkekler için tilki, kunduz ve diğer hayvanların derisinden yapılan başlık.

Tüşürböy tebeteydi kağıb alıb,
 Abılğa berdi, "kiy" deb alıb barıb.
 Karasa: tebeteyde tük töbö çok,
 Tegerek tüküküç bolğon qurbu qalıb.
 "Bağındım, barakelde..." dedi da Abıl
 Moynuna qulduq kıldı, çılбір salıb,
 "Qoş qayın-inim, bizge ruqsat bolğon çığar"
 Deb Cañıl colgo tüşdü qamçılanıb...

Kelgen el, ekes menen quraldanıp
 Kıymılsız, ünsüz, sözsüz qaldı añqayıb:
 Caralğan cumru baştın aldı eken" deb
 Söz kıldı köbçülükkö maqtoogo alıb.
 "Qap seni..." bir serpişmey" degen bolub,
 Ökündü qur demdütölör sanın salıb.
 "Beybaqtan tuqum albay, beker kıldıq"
 Deb bir tob el taradı armandanıb...

Can menen kim süybösün tuuğan eldi.
 Kir çayqab, kindik kesken tuuğan cerdi.
 Tuuğan el, tuulğan cer emdebeybi
 Qapasda payda bolğon qayğı çerdi.
 Kün, tündöb uçqan quştay qanat irmeb.
 Tuuğan cer – Qaqşaal Toogo Cañıl keldi.
 Qaqşaalda qara tuman, qalıñ qayğı,
 Qızıqtuu, cırğalduu kün çok ilgerki!...
 San – san miñ, tümön – tümön mal aydağan,
 Sanaasız kıımız içken, bee baylağan;

Yay okuyla yere düşürmeden tebeteyi alıp,
 Abıl'a verdi, "giy" dedi gelip.
 Baktı ki: tebeteyin hiç tepesi yok,
 Etrafında herkes şaşırıp kalır.
 "Yenildim, tebrik ederim..." dedi de Abıl,
 Cañıl'ın hünerine teslim oldu.
 "Hoşça kal kayın kadreş, bize şimdi müsaade ver"
 Deyip Cañıl kamçısının atına vurarak yola koyuldu...

Gelen halk Cañıl'a yaptıklarından bin pişman oldu,
 Hareketsiz, sessiz, sözsüz, kaldı şaşırıp:
 "Özel hünerli olarak yaratılmış" deyip
 Söz söyledi halk överek.
 "Keşke seni..." "Bir savaşsaydım" diyerek
 Pişman oldu güçlüler dizine vurup.
 "Cañıl'dan çocuk alamadık, elimizden kaçırdık."
 Diye toplanan hak içindeki arzusuyla dağıldı .

Kim sevmesin canıyla doğduğu toprağı,
 Kir yıkayıp, göbek bağının kesilip doğduğu yeri.
 Doğduğu toprak, doğduğu yer şifa olmaz mı?
 Kafeste geçen günler kaygı yeri.
 Gece gündüz uçan kuşun kanatın germesi gibi.
 Doğduğu toprak, Kakşaal Dağı'na Cañıl geldi.
 Kakşaal'da kara günler, derin kaygı,
 Geçmişteki huzurlu ve neşeli günler yok!..
 Sayısız, binlerce, hayvan güten,
 Endişesiz kıımız içen, kısrak bağlayan;

Cañıldı tiriçilikten catırkatıb...
Ebkindüü, azoo cürök alsızdanat,
Ömürdün eñ aqırkı kütüsün tartıb.

Qolgo alıb car kezdigin saqtab qalğan:
- Cañıl oo! Calgız candan bet baqbağan.
Qul bolğun, moynuñdu sun maqabbatqa,
Qol sozğun talabkerge qarabatbağan.
Mina bul çömölögön baş aldında
Aqtab al, çındıq sözüñ Tülkügö aytqan...

Cañıl'ı günlük hayattan alıkoyan,
Güç veren, keskin yürek aciz kalıyor.
Ömrün en son ezgisini çalar.

Muhafaza eden hancerini eline alarak
-Ah, Cañıl! Çendan sevda yüzüne bakmadın.
Sevda deryasına kul ol, muhabbete itaat et,
El uzatan kahraman adaya sun elini.
İşte buradaki kuruyan başların öntünde,
İtiraf et, hakikat sözünü Tülkü'ye anlat...

Кынакча:

Артыкбаев К. (1994). Магжан, Мукай, Касым, "Талант сыры", Бишкек, Кыргыз энциклопедиясынын башкы редакциясы, 87-б.

Артыкбаев, К. (2004). XX-кылымдагы кыргыз адабиятынын тарыхы, Бишкек, 112-133-бб.

Бектенов, З. (1991). Адабий чыгармалар, Бишкек: Адабият, 5-14-бб.

Жигитов, С. (1991). Төл башы, "Ала-Тоо", No. 9-10, 257-б.

Demir, Ç. (2016). Kasım Tınıstanov'un Okuu Kitebi (Metin-Aktarma-İnceleme), (Yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış, Ankara.

Эркебаев, А. (1991). Адабий чыгармалар, Бишкек: Адабият, 177-191-бб.

Göz, K. (2020). Kasım Tınıstanov, Hayatının Son Yılları ve İdam Edilmesi, Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Yıl: 13, Sayı: 36, Aralık 2020, ss. 40-72

Чынтемирова, А. (2020). Кыргыз тилиндеги араб ариби менен жазылган эмгектер (1924-1928), (Магистрдик диссертация). Кыргыз-Түрк Манас университети, Коомдук илимдер институту, Түркология багыты. Бишкек.

Hayit, B. (1971). Türkistan'da öldürülen Türk şairleri, Ankara: Kardeş Matbaası, 49-50.

Kuzan, E. (2016). Kırgız Şair Kasım Tınıstanov'un Şiirlerinin Dil ve Üslup Bakımından İncelenmesi, (Yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış, Ankara.

Kongaytiyeva, S. (2012). Kasım Tınıstanov'un Hayatı. Tahsili ve Eserleri (1901-1938), Ala Too Edebiyatı (Üç Aylık Kültür ve Edebiyat Dergisi), (Çev. Mayramgül Dıykanbayeva), 4.Sayı, Ocak/Şubat/Mart 2015. ss. 4-8

Осмонов, О. (2012). История Кыргызстана (С древнейших времен до наших дней), Бишкек, 363-364-бб.

Плоцкий, В. (1991). Тагдырдагы белгисиз барактар, Ала-Тоо, No. 9-10, 268-273-бб.

Рыспаев, В. (1989). Писатели советского Кыргызстана, Фрунзе, Адабият. 557-б.

Yorulmaz, O. (2016). Alaş Orda Hareketi. Belleten. Cilt 80, Sayı 289, ss. 939 – 976.

Kısaltmalar:

KTTS: Kırgız Tilinin Tüşündürmө Sөzdüğü (Açıklamalı Kırgızca Sөzlük)

<http://sozduk.manas.edu.kg/index.php>

+ 5

Касым Тенистанов "Касым арларинин
джиынаги".

Сборник стихотворений.

На киргизском языке.

Отпечатано в Москве в 1925 году.

Типографская печать.

Конец утрачен.

Из наследия Казы Молдо Бегмата
из с. Уч-Дебе, Баткенского района,
получено от внука Сыдыка Исманова
в августе 1976 года.

بۇتۇن دۇنيو اھمك كىتاپلىرى، يېزىكىدا

قاسم تينستان اوۇلۇ.

قاسم ايرلارينين جييناغى

س.س.س.ر. قالقئارينين بور بور باسما ماھكاملين
ماسكو 1925 جىل

Книга набрана и отпечатана
 1-й типографии Централь-
 ного Издательства Народов
 С. С. С. Р. Москва, Николь-
 ская, 10
 в количестве 10,000 экземпля.
 Главлит № 31677

«سوز باشى»

«قاسم ايردارينن جييناغى» - قرغز تىلىدە ادك بىرىنچى
 چىغىب اوتۇرغان كىتەب. آدابىياتسىز، مادانىياتسىز قرغز
 ادلىنە قاسم سىياقتۇۇ جاش آقۇنداردن مىنداي كىتاب
 سىيلاغانى اوگوى اولجۇ ادمەس.

بۇل كىتەبدەگى ايردار 21 - 24 جىل آراسىنداغى
 جازالغاندار. آدەبىكى جىلدارداغى جازالغاندارى ادل
 اىچىنە توگكورۇش جاكى باشالغان كەزدەگى آگىتاسىيالار
 آل كەزدە قالدى اوگوتتوو جولۇ اوشۇنداي اەلە.
 آندان كىيىنكى جازالغاندارى جاش آقۇندۇن آقىل-
 اويۇ اوزگورگون ساين، «تۇردۇۇ تىلەككە اورتىغاندىغىن
 كورسوتتۇ. «آدام آيلاناسىنن تۇلۇ» دەگەن آقىقات.
 قاسمدىن ايردارى «تۇردۇۇ واقىدا جازالغان» اوچۇن،
 «تۇردۇۇچو ماغناسى بار».

قاسم ايردارينن باشچاقتارى قازاق تىلىندە چازالغان.
 بۇغان اوقۇۇچىلارىبىز ناگر قابدا قالار. بىراق
 بىز بىلە تۇرۇبدا اوشوندىوى جىيەردكە، مۇنۇن «تۇردۇۇ
 جاققان سەبەبتەرى بار: قاسمدىن قازاقچا جازالغان

تاك. 16

جار قيراب كۈن چيغىدىن آغاردى تاك.
اوياندى اويغىسىنان آر نۇرلى جان.
بۇرۇنقى قاراتۇندىن قۇتلانغانا
سۇيىب جان - جانىۋار سالادى آن.

آغاردى كۈن چيغىدىن ادرك تاكى.
اومتۇلار بىدنه تقۇردك كىلدى چاغى.
آغارب آتقان تاكغا سالدم بىرپ،
چۇۋلايدى تايبغاتدك نۇرلى جانى.

آتقان تاك دۇنيەنى نۇرمىن كومدى.
قۇوراغان آر نۇرلى گۈل بارى دا اوندى.
سۇۋقدى ناۋ باسىنان زرقىپراتقان،
قالانسان بارى كەتدى، قارمىن موڭكى.

ايردارينىن بارى دا «اورس» دەگەن قازاق گەزەتندە
باسانغان. آل گەزەدە قالقدىن كەتب بارا جاتقان باغيتى
اوشول اەلە، قازاقچا جازلانغان ايردارينىن بىزگە «تارىخى
جاغىنان» اوتو كەرەگى بار. اوشوندۇقتان قازاقچا
جيپەردك، جانا بۇل ايرداردى قرغز چاغنا تارجيما
قىلشتى ماغنا جاغىنان دا «ئەل جاغىنان دا، تارىخى جاغىنان دا
كەرەك تابقانمىز جوق. قاسمىن كىيىنكى جىلدارداى
جازغانى اوڭكوى قرغز تىلندە آبدان سۇلۇۋ جازلانغان
بۇلارى «ئەل جاغىنان قادىرى آرتق. كىيىنكى ايردارندا
«بىزدىن آدابىياتقا مويۇن سۇنا اەلەك اولدوقسون
تېلىپىزدىن. بولوچوق آدابىياتقا قانچالاق چەبەردىگى
بار اەكەندىگى آبدان جاقشى كورۇنكون. قاسم
جاش آقۇن. جاشى جييرمادان جاگى آشىدى. 21 نچى جىل
قازاق، قرغز اينستىتۇتۇن جاگى «بۇتۇردۇ.
قاسمىن بولوچوق آدابىياتقا «تۇب سالۇۋچۇنۇن «بىرى
بولۇشۇنا «ھام بۇل كىتەبتەى اەچەن كىتەب جازب
چىقاريشىنا «بىزدىن ايشەنچىمىز چوك.

قرغز «يىم كە، سىياسىينىن «مۇچوسۇ:
ب. دانيار اۋۇلۇ.

سالدم بدر آتقان تاڭغا نۇر اەر آلاچ!
 نۇر يينا آتقان تاڭنىڭ كر، آراس!!
 آغار ب آتقان تاڭدى قۇتقناۋغا،
 ساير ايدى مۇ قۇبلىتب بېر. ساندۇۋغاچ...

20-جىل

بۇكۇنگى كۇن. 16

ساۋاسى جارقيراغان كۇننىڭ بۇكۇن.
 «ئومىتى چورت كەسلىگەن تۇننىڭ بۇكۇن.
 قان تولغان دىيىس چىقىباي، آۋا كرمى،
 كىزى اوسى، آيغايلايتىن. «ئۇنىڭ بۇكۇن.

تيلەگەن ماقسات قولغا ئېيىگەن بۇكۇن.
 آر آدم «اوز ادنچىس كىيىگەن بۇكۇن.
 قۇۋانب قانغا باتقان بېيىدە تۇرغاه.
 تاييىغات باس جىرگە ايىگەن بۇكۇن.

«اوسۇمدۇك، جان-جانىۋار كۇلگەن بۇكۇن.
 ادزىلب قازا جۇرەك اولگەن بۇكۇن.
 ندچە جل قان ايچىدە قايناغاندار
 ادسەن-ساۋ ئىيرن ئىيرى كورگەن بۇكۇن.

قاپاننان بېيىدە تقورلر چىققان بۇكۇن.
 بالغامىن دۇسپان تۇن چىققان بۇكۇن.
 بارى دە قول اوستاسب اۋران سالب،
 تۇيىنە قىزل تۇۋدۇك ايققان بۇكۇن.

اويانسا آر-بېر آدم آيران بۇكۇن.
 «تۇسدى» دېب «بىزگە ساۋلە قايدان بۇكۇن»
 قىزل تۇۋ سالدم بېر جارقيرايدى.
 «بېيىدە تقور، مايرام بۇكۇن، مايرام بۇكۇن...»

جولدا سدار، تۇۋ كوتەرب تۇر، آغا باس!
 تىك جاتباي بەكەر اۋيدە، جۇرت بىن جاناس.
 ماقال بار قارىيالار آيتىب كەتسەن:
 «چەت بولغان كو بچىلىكتەن آسلا اۋ ئباس!»

20-جىل

آلاچقا. ۱۶

بىر ۋاقىت كۈچۈك آلاچ اەتەب سايران.
ساپىرىب سارى قىمىز، سۈبىرەتەدە آيران؛
كەك جاپىلاۋ، ئۆيىدى تىگىب جاتقان چاقدا
بارمە - اەدى ادر آلاچم سەندە آرمان!

مالك كۈب، اەچ فايغۇك جوق تورت تۇنك ساي،
چالغىدى مايسادا جاتۇۋچى اەك جاي.
«سەنى آلاچ، سەنىمە!» دەب تورتىكەن جاجوق،
جۇرۇۋچى اەك اۋى اۋىلامى آسرت، وای.

باتىرك جاجوفا قارىس نايزا اۋستاغان.
كوسەمك جۇرتىن جىيىب جول باستاغان.
چەچەنك سوز سويلەيتىن بۇلۇلغا اوقساب،
آرتىنا اولگەننەن سوك ايز ناستاغان.

اول كەزدە ادر جۇرەككە جارالغان تاس.
آلدىنا بىلەرئىك جۇرت ايبگەن باس.
بارى دە سالتانانك تۈگەل چاقدا،
آرمانك سول كۇندەردە بارمە - اەدى آلاچ!

بىر ۋاقىت قارا تۇمان آلدى چۇلخاب،
اوتكەنگە جەتە آلامادق قولدى بۇلخاب.
كوزدەن جاس، جوننان تاياق آرلغان جوق،
ساغندى زامانانى اوتكەن جىرلاب.

اورنادى زامان كەلەب مىنداي باسقا،
دەيدى اول: «اوتكەن كۇنك اويدان تاستا،
سەن جامان، مەن جاقسىمەن. دەگەن سوز جوق!
بىب - بىردەي مېنى داۋرەن قارى، جاسانا.»

راس آق جاقسى زامان نىيەتى كەك؛
كارى، جاس، آيەل اەر كەك بارىنە تەك.
بىردەي دەب اوقۇ اوقىماي بەكەر جاتبا،
باسقاغا اوقىماساك بولارسك جەم.

آلاچم قانداي اەدى بۇرۇنقى چاق!
اول قانداي قارا تۇمان اورتاغى تاب؟
بۇل زامان - اوقۇ - مېلىم زاماناسى،
ايسكە كر، بەلكىدى بۇۋ بەكەم اۋستاب!

قارا جاسدار قارمان جاسدارا
 آتدی اهل بولسن.
 اهرک اوزیگه قولغا تیب،
 کەك ساری آرقا جەر بولسن.
 آق جول تۇسب، زاكۇن جۇرۇب،
 جامان، جاقسى تەك بولسا
 سىنغان بیلەك، قایتقان جۇرەك،
 سونىگەن كوئىل كەك بولسا!!

اویان جاسدار، اویلان جاسدار!!
 آل قولیکا تۇۇكدی.
 کەك اورسدى چۇۇاب آینال،
 ساقنا اهل مەن جۇرتىگى.
 تۇلپار مینب تۇۇدى اۇستاغان
 اوتكەن جوقبا اەرلەرک?
 سەن كەمسىگە اۇندە مەيسن?
 مینى كەلدى جەرلەرک!

اهلى - جۇرتك سەنب اوتر،
 ادر آزامات سەندەرگە.

جاسدارغا، 18

اویان جاسدار، اویلان جاسدار؛
 قاراب جاتبا، كوزىگى آچا
 سال آياقدى، ايرى آدمدا،
 اومتل اهندى، آغا باس،
 آرتدا قالغان سورلى جۇرتقا
 جول كورسەتب، ميلم چاچ!
 آچق جۇزبەن، سات كوئىل مەن
 قۇۋانچقا جانسن تاس!

اویلا جاسدار، اوینا جاسدار!
 آتقان تاك مەن چقىدى كۇن،
 جۇرەك دەگى دەرتدى جوغالت،
 قارا بۇلت، كەتدى تۇن!
 آلاچ اهللى آلا جور دەب
 قاتق - قالايق قلسن مەك.
 تۇلپار مینب، تۇۇدى اۇستاب،
 سال آيغایدی، چقىن اۇن!

سەندەر چىغىب بولساڭ قورغان،
 ۴۰۰ يىنى جەتەر كوكتەرگە.
 آرغىماغۇڭ قاتىرب آل
 چق اەزلمە، آياتتان
 قىلچ، مىلتق آسىنب آل،
 جاۋڭ قاچىن، قايراتتان!!

جاۋن جەڭب قايتقاي اەد، دەب
 قارىبا بىرەر باناسن.
 سەندەرگە سەنب اەل-جۇرتۇن،
 تىچتىق كۆى مەن جاساسن.
 جۇرت قورغانى اەرم دەب،
 جارڭ جۇرەر قۇۋانب.
 كەلگەنكە اەلىكە
 آلدۇنن چىغار بۇرالب...!

قز قارنداستارىيما. ۲۵

تۇر، اويان قارنداستار، جاتبا اۇيقتاب،
 قۇتىلب تۇتقندىن جولىڭدى تاب!
 قۇلچا اۇستاب تۇتقن قىلب، مالچا ساتقان،
 قورلىقى مناو تۇرمىس آينادان آزا

قالبان مەن تورغا ۴۰۰ يىلىنب بولدىك تۇتقن.
 بارا آلماي تەڭ قۇرىيىڭقا قايسى جۇندۇڭ.
 زار جىلاب كوزۇڭ جاسى بەتۇڭ جۇۋغان
 كەچەڭگى كۆب قورلىقى نەگە اۇمىندۇڭ!؟

ئۇل بولب اەكى اورتادا ۴۰۰ جۇردۇڭ مالچا،
 مایىسب سالىپرادۇڭ سىنغان تالچا،
 قايداغى قارت آيۇۋغا سەن جولىڭدىك،
 سالقنداب تاو باسندا پىسكەن آلچا.

تولغان دەرت كوكىرەڭگىن، ايچدە قاپاڭ
 ۴۰۰ آل دە كوز آلدۇدا چەككەن جاپاڭ.
 جۇڭ تارتقان مۇرنن تەسب تۇيەدەي-آن
 قاي چالغا جەتسەدەي آرداقتى آباڭ!؟

ئۈمتقان كەك ئورپىنى قايتا كەلب،
آلاچك قۇتېلب تۇر دۇسپان - جاودان.

ۋەمىنى كور آلاچكك كەك ئورپىن،
قايتادان جاب - جاڭا بوب اوزگەرىپن.
كەك ئورس قۇتتى بولب اهر آلاچقا،
تورت تۈلك تۇقم تاۋب ئاۋىب - ئاۋسپن...

20 - جىل.

آيغاه

جالغاندا جارقيراغان نۇرلى جۇزك،
آشق بوب كورەسالانۇسدى كوزم.
ئال تايىب قۇوات كەتب، ئولم جەتسە،
تېرلندەر جان كىرگىنەردر جالغىر،
نۇرىنكا كوز قۇوانسا، جۇرەك قاينى؛
مۇكئايىب ساغان مېناۋ ايتار سوزم؛
مەننى سۇي، نۇرئىدى چاچ جۇرەك تىسن،
ادركەلەت، قۇرچاب تۇرغان قاينى سىنن؛

جۇتقىچى تازا آوا نۇرمەن بىرگە،
مۇرنان ئايسى كەتسەن قۇۋ تۇرمىدك!
جلجىمە، كەتتە مەندەن آستامە،
آنە تۇر بەلگىلەردى قىسىلسك...
جلمايىچى نۇرك چاچب، قاچسەن بۇلت.
جوق قلغن، توقسانغا بول نۇرمەن ئورب.
اەگەردە تاسالانساك كوز آلدىمان،
اينتىماق قىلا آلمەيىن ئونمەن تۇرب،
«اۋچكەن اوت - قايتا جانباس» بولسا اوتىرك،
بىر قارا مەن سورلىغا جۇزك بۇرب.
كورەرسەن سوندا مەنم جاتانەدى؛
اەنتىگب دەم چىقباي، آلم قۇرب.
جارق آي... اۋۇ بىرسەك دە، سۇۋ بىرسەك دە،
جايم جوق سەنى مەندەن تۇرماس جۇۋۇق!...

20 - جىل.

..... غا. ۲۱۷

جاقتىنقان ايسق كۆلدى ۋېر كەو ھار تاس،
 مۇ ساناب جور يىغدى اينالدى باس.
 جۇرت ۋاۋچن آلس جىردە جۇرسەم داغى
 كوكىرەك سەنى اويلايدى كوزمدە جاس!
 آيتىغان سەرتك مەندىن قولك قانا؟
 قابارسىز نەگە جاتدىق قىيلىغان قاس؟
 مەن جاققا آت بەتكدى بۇرپ قويماي
 آلسقا مەن كەتكەنگە بولدىك ما ماز؟
 ۋتۇسندىم مەن دە ساغان اوسى كۇندە،
 دەگەنك: «اوزك اويلان!» بولدىما راس!..
 20. جىل

۲۱۷ ايسق كۆلگە.

قايداسن كەك ايسق كۆل تۇۇغان جەرم،
 كىدىگم كەسب، كىرم جۇۇغان جەرم!
 كورگەن جان ساۋلەتكىدى ساغىنادى،
 جايقالغان سەن قارا قول آلتىن كەنم؟!

۲۱۶ بايچە چەككە.

اوسەسن بايچە چەك قاراب كوككە.
 تۇسەدى قاينى - آسەرت كورسە كوككە.
 اوزگىدەى ۋېر بايچە چەك اۋستاي آلماي
 ۋېز ۋجۇرمىز جار اتقانغا قىلب اوكدە!

اوسەسن سەن بايچە چەك كەك اوزندا،
 آر كۇنى كورينەسن مۇ فورمدا.
 كۇنىندە مۇ قۇيىلب، مۇ بۇرىلب:
 تۇرمايسن، اوزگەرەسن ۋېر اوزندە.

اوسەسن كەك اوزندا كوتىرب بوى.
 باسقانى جەتەكتەپ ۋجۇر آسەرت بىن اوى!
 بايچە چەك، آسەرت - قاينى اويلامايسن،
 ادەسن اوين - كۆلكى، ساۋق بىن توى!

قاراچى ادى بايچە چەك، جۇرگەن آيدى.
 سەن سول آى، سەن سۇلۇز گۆل تۇرغان جايغى.
 جەتب كۆز، ۋجۇزب جۇرگەن آى دا باتا،
 باسنىكا سوندا تۇسەر آسان قاينى!...

ادىتىپ ھاۋى زاتتارى سرغا قانپ،
 عسوز قىلدى ھاۋى آراسى ابدىن نانپ؛
 «جاسىياس جاس تالابى قۇرچ آسل غوى
 مۇنك دا كۇن چققانداى چىغىۋى آق...»
 21. جىل

آرواق.

اۋچىب آرواق دۇنيىدىنى اينالپ،
 تىنچ تاۋىب ھېر جەردە تۇرماي جايلاپ؛
 اوتقا جانپ، سۇغا تۇسپ، تاۋا سېپ،
 داۋس سالىپ كۆگرەنپ، زارلاپ.

توگرەككى اينالدى كەزەدى.
 اول ايزدەيدى، ھېر نارسىنى سەزەدى.
 سېيىنۇدك جىيىستىرپ بارلىغىن،
 كۆيزەلەدى، تەربەلەدى، بەزەدى.

قاينغىرادى جەندەردك جولىدا.
 آزاب چەگىپ، بەينەت تارتىپ سوكىدا

ايزدەنيۋى دامل آلماي آرواقدك-
 سولر ھاۋچن، قالغان دۇسپان قولىدا.

جاسدار كۇنى ادر كندە اددى دۇسپاننك.
 كوتەرب اددى اەزب، باسب قسقان.
 اولار- آغاچ جاسدايندا جۇانخان؛
 نە ايتسەسە ايقىيارى اۋستانك...

ھېر كۇن آرواق آدەتتە ايزدەندى.
 ھېچۇرپ، ھېچۇرپ ھېر مەكەنگە كەزە كەلدى؛
 كوڭلى بالانپ، بويى جىيىپ، اوى كەتپ،
 بۇرىلۇدك تىيىستىن اەسكەردى.

بارسا كوردى، جاس بالانى اولنرغان.
 كىتاب، قاغاز قۇچاغىنا تولنرغان.
 تۇرلى آغىغا آيدى ھاۋى مەن تۇرمىسك،
 اول- قوزىباي، مەزگىل جەتپ قۇتاخان!

تۇۋىلۇمىن بىرگە تۇۋغان جىگەر اوت،
 جان چاچقان، اۋۇيالاغان بولب اورت.

بالامدان قابار ءاچدۇ - دەب.
سانايمن اىرتىك - كەچدى - دەب!
قاغلباغان جاش بالام
قانداي جولغو ءتۇشدۇ - دەب.
زارداپ ايىلاب ءۇن سالب،
باشىكا تۇشبوى كۇن چالب؛
ءدوگدون ءنۇشبوى اىرتە - كىچ
تۇرغاندىرسۇن آلانوو!

ايلار جىلدار ءاوتدۇ - دەب،
قابارسىز بولۇپ كەتتى - دەب!
قاتباغان بالتر بالامدى
كىمىسى مىرت اەتدى - دەب
بۇلۇتدان جوولۇق اورونۇپ،
اق چاچك مۇزغا بوپولۇپ؛
كوز جاشك مىندىن ساي - سايىدى
جۇۇغاندىرسۇن آلانوو!

بالاما زالل بولور - دەب،
كىمىسىز بولسو توگور - دەب!

كورگىن جانغا سىرىدەرب تور جورەكەن؛
«جالندايىن، جايىلام» دەب اەتب سەرت.

تولقب كوئل، قۇتلغان سوک جابردان،
جاسدار توگب آيانچتۇۇ نامردان؛
- قاز تۇرىدى، باۇرلارن تابار» دەب
تابدى تىچ... كەك جاي آلدى قابردان...
۱۲۰-جىل

آلاتوو.

كەچكەن سوک، زارىغىب؛
«اۇنۇتدۇ» دەب تاررىنب،
قورغورل مىندىن كۇن ساناب
جۇرگوندۇر سوک قامىغىب.
تۇندو جاتىب اۇقتا باي،
كۇندۇزۇندو توقتوبوى؛
جولووچۇدان جول سۇراب
قۇرغاندىرسۇن آلانوو!

جولدو بولسو جاش بالام
 جورۇۇگو بولسۇن اوڭوى-دەب
 قارشى تۇرۇب ايزغارغا،
 كۇچ كورسوتۇب مۇز قارغا
 تۇشتۇك، تۇندۇك قاتتاش
 بۇوغاندىسك آلاتووا

چىدر ساغنباس اەل بولبوس
 اەل ساغنباس اەر بولبوس!
 جاتقا مويۇن سۇنغانداي
 اەر جورۇگو كر بولبوس
 قاقباغان كرپك كوزۇڭدۇ،
 مۇڭغانب آيتقان سوزۇڭدۇ
 كم اۇنۇتۇب كەتمەكچى،
 زارقباغن آلاتووا

جار دامچى بولفۇن كەزدە آرباق
 اەر جىگت كىگە سايدىرماق
 قانجىضادان باش چەچبەي
 كىگە موروى آلدىرماق

اەرمەن دەب سەندەن مەن تۇۇلام،
 اەر دەب مەنى سەن تۇۇساك!
 مەنى كم مەرت اەتمەكچى،
 قامقباغن آلاتووا

جاڭى تەستەدر بولغوندى،
 اەل جايلوووغو فونغوندى!
 قوزۇ جايب اوندۇرگو،
 ايشقنغا چىرغاب اوڭقوندى!
 چاقىرىش توى بەرب،
 مارتىيىش بوى كەرب
 جۇورات قۇيغان جالپاق ناس
 آلى اەمدە آلاتووا

«اون آلى» دوستۇم جەتكەندە،
 جايلوووغو كوچۇب اوتكوندو؛
 كوچ اۇستۇنون سەلكىگە
 كوز اينداپ اوتو كەتكەندە،
 چىدا باي سەلكى: «اويت چوا آى...»
 دەگەن كەزدە قابچىغاي.

آق آي نۇرۇن سەبكەندە،
 سۇلۇغغا تولۇب چار تاراب،
 ۴بىز سەلىكىنچىك تەبىكەندە:
 كۈكۈگۈ زوودان چاقىرسا،
 بۇلبۇلۇ تالدىن ۴۱۷ن قوشۇب:
 كىيىگى توودان باقىرسا،
 اولگون تەنگە جان قوشۇب...
 جايا اوردۇنا جال بەرگەن،
 ماى اوردۇنا بال بەرگەن
 سەن قايدادا، مەن قايدا؟
 (آنداغى كورگون راحت-
 اەكەن غوئىزىدىن شاراپات!)

قىچايىستان قىر آشب،
 باق آلتاب قونخوندو:
 جۇروكدۇ قۇرچاب اۇۇ باسب،
 كو كۇروك چەردۇۇ، بولخوندو:
 «بىرگە چىن جان» دەگەن،
 «بىرگە جاتىن تەن» دەگەن
 مەن قايدادا، سەن قايدا؟

(اول تالاب، باق كەتكەن غو،
 مينا كۇندور جەتكەن غو.)

۴تۇن كۇزوتۇب، تاك توزۇب
 سايردوچۇ بۇلبۇل تابى جوق،
 تۇوراسىنان ۴۱۷ن قوشۇب،
 آيدا چۇۇ كۇكۈك چاغى جوق،
 آرالاشب ۴سان قوشۇب،
 جايناچۇۇ تورغوى داغى جوق،
 يىچىلداپ ۴۱۷نۇ جان كوشۇب
 قايناچۇۇ كوپ قوش بارى جوق...
 كەتكەن سوڭ باشدان باق اوزۇب،
 سۇلۇۇنۇن سۇلۇۇنامى جوق،
 سۇيىگونۇك بەكەر جۇر بوسۇب،
 اوبىلوغون اويدۇن دائىمى جوق...

بۇل تۇرمۇشۇدىن كۇچۇبۇ؟
 ۴بىر وونۇ اەكى بولگونۇ.
 بۇل قىلغانى- ۴اۇشۇبۇ؟
 جالغىزاق ۴بىردى كورگونۇ.

— آل تالابدان كەتەسەن
اون قاتار باق قونودا
بەرگەنن قاپل اەتەسەن
پەرىنن قىزى بولسودا.
تەلەككە قانتىب جەتەسەن
جاش گۈلدۈى جانم سولسودا...

آرتىكدان ايزدەب تابارمەن،
قش آشۇسۇن آشامدا.
قورقبوسۇن قىلچ چابارمەن،
زامبىرەك اوغۇن آتادا.
«اۈچبۇسۇن، «اۈرچۇب جانارمەن،
آلەمدا سان قول جاتسادا.

سارف اەتەب «اومۇر «بولمۇشقا»
«مەيلى» دەپ سوزوم «قول باسا»
بولگۇسۇ كەلب تۇش— تۇشقا
تەرس جاغبنا كوز قسا،
ايلاچم بارىس تۇرمۇشقا
جەكەلەب بىزدەن «اۈچ آلسا.....

ايردا با سۇلۇۋ، قىيىنا با.

ايردا با سۇلۇۋ قىيىنا با
آلدانبا سەن، سۇيوسەۋن
سايرابا سۇلۇۋ، جاينا با،
اەككىچى اوتتو كۇيوسەۋن.

بىر كەزدە مەن دا جۇرگون مۇن،
جان مەنەن سۇيگون جار مەنەن
آيرغاندا تاقدر كۇيگون مۇن،
كۇندوردۇ ساناب زار مەنەن.

«سۇيۇگۇ» تۇرمۇش كۇۋۋاۋك—
جۇروككو كىرگەن تەيكەنەك.
سۇيگون سوك تۇبولۇك،
«سۇيۇب «سۇيىۋى نە كەرەك

بۇكۇن سەنى «سۇيورمۇن،
قۇۋانارمەن، كۇلورمۇن،
اەرتەككىگى كۇنۇ كۇيورمۇن،
اۋۇ جۇنارمەن، «اولورمۇن،

قوی کۆيدۇرېو، جاندرېا،
 سۇيو آلبايمىن قالم قاش!
 ايشەندېمىن تاقدرغا،
 جۇروگۇمۇز، بوورۇ تاش!

سۇيور ادلەم تىل آلسا،
 تاقدر مەندىن كەلىشىپ:
 اەكوونون جاندى بىر آلسا
 تۇرغاندا اوزدون اۇبۇشۇپ.

بىراقدا مۇنۇ جارانتقان
 بولتۇر باغان جالغانغا.
 بولسو بولور بۇل آيتقان،
 ايلە چۇيىگو قۇيغاندا.

باتباغان سوڭ اۇبايغا،
 جاتباغان سوڭ بىر جايغا.
 قۇبۇلۇب اوتۇز — بىر آيدا،
 كۇنۇمدۇك سۇيۇنە پايدا!؟

ايردا با سۇلۇۋ، قىينا با،
 آلدانبا سمن، سۇيوسمۇن.
 سايرابا سۇلۇۋ، جايىنا با،
 اەكنچى اوتقو كۇيوسمۇن.....

22 جىل

سۇيىقا يىغانغا. 31

«سۇلۇۋ، سۇلۇۋا» - اەل آيتار.
 «آنىق سۇلۇۋا» دەپ آيتار.
 كوروز، آبدان تەكشەرىبەس،
 نەدەن بۇتكون جۇزۇڭدۇ.
 «سۇلۇۋمۇن» دەپ قۇۋانب،
 قۇرۇ سوزگۇ جۇۋانب!
 قول ايشەنگەن كۇزگۇدون
 كوروسۇڭدا اوزۇڭدۇ.
 آن ادتەك پارقل كەتەر دەپ،
 اەل تۇبۇڭو جەتەر دەپ؛
 كوب سۇلۇۋونون بىر سۇلۇۋ —
 آغان تەككەش ادرتە دەپ:

آلكدى آياب، كورۇب ادب،
 آر مۇچوڭدۇ ارەتتەب؛
 تال چاچك نەدەن تۇرغانن
 كورسوتويۇن سۇرۇتتوب،
 مېراقدا، سۇلۇز ادسە تۇۇ؛
 «بولسۇن ادلەن ادس كەتۇۇ»
 دەب اوبلويۇب آنچالاق،
 «ايش بولۇچۇ تەرس كەتۇۇ!»
 آگەردە «اوتو بويوسوم،
 نازكتەب قىسب اوروسوم؛
 آقۇن — بولوت، بەلك — قل.
 اوروسوڭدا قۇلاساك.
 آندا سيرا ايش اوڭبوس.
 چاقشېلقنۇۇ «سوز قونبوس!»
 «دۇرۇسدۇ — بۇرۇش قلدى» دەب
 قالق اوسوڭو كەم بولبوس!!...

آيريلۇۇ

جاز مەزگىلى... «اوز كەزەگن تۇن باسغان
 آى اون بەشە، قات جازغانداي نۇر چاچقان
 مېر تابش جوق... جالغزغانا جار تاشدان —
 آتقان بۇلاق اومۇردۇكو «اۇن سالغان...»

آى شولاسى جەردى، كوكدۇ قابتاغان،
 مېر «اوڭ بەرگن، كېيىندىرگن آقتاغان.
 كورور كوزگو كۇنچۇلۇكدون ادلەستەب،
 جالغز «قارا» تاييىغى «اوڭۇن ساقتاغان...»

كەك اۇقۇقتۇۇ، ادركن اويدون چىقباغان،
 مەكدى سۇيگون، بىردن زارن اۇقباغان،
 كۇمۇش تۇسكو جار قوينۇندا بولونۇب
 كوپولوكدا گۇل قۇچاقتاب اۇقتاغان...

سالقن جەل بار. آلدا سوقبوس تابشتاب
 تەرمە تەكەندەي: «دەم، آلىش قل، تېنچ تاب!»
 تولقۇنۇ جوق كولدو سۇزگون كەمەدەي،
 مەمبەرەگەن جالنى اورنوتقون تام — قشتاق...

اوشۇ تۇندۇ جالغز بوزوی كۆزوتكون
 بەلگىلۇۇ جول: «بالان كەز...» دەپ شەرت اتكەن؛
 «تۇن - كۇندۇزدوی، نازك ايشكە جول بەرىس
 دەم آلۇ كەم، سەلکى جاققا كوز تىكەن...

بۇ گۇنسۇ «تۇن - آقرغى تۇن سۇيگوندۇن،
 سۇيۇۇ جولۇو آزاب چەگب كۇيگوندۇن؛
 جل اوينوغون، آى اوينوغون ايسقتق،
 جاشتق سىرن جاش جۇروكو تۇيگوندۇن.

اەزەسندە اەكى جۇروك آيرىلاق،
 تازا جۇروك دارتقا چالماق، قاينماق؛
 سەلکى كەتمەك آيلىق جولغۇ، جات اەلگە،
 سويگون دوسۇن اومۇرلۇكو فالدرماق...

بۇلاق «اۇندۇ... بوزوی اويدو، چۇوالغان،
 مەزگىل «اۇندۇ، كۇتكون «اۇمۇن ۇزارغان -
 دەگەن كەزدە سەلکى چقىدى قوروودون،
 «تۇس اوزگورتكون، آق كىيىگە چۇلغانغان.

قاس قلغانداى آى شولاسن آشردى.
 قورققوندورغو قوش كورۇندۇ، جاشندى؛

اەبتەب سەلکى بوزويۇنا جەتكەندە
 «اۇن اۇغۇلدۇ... «اۇى اەشىگى آچلدى.

قوان بىردى «قوش بول جايم مينا» دەپ.
 قوان آلدى «قوش بول جانم... كوروم دەپ»
 آيرىلدى، قول سەلکىدى اومۇرلۇك...
 اوبۇشۇگو اورتودوتام بەرىدەدى اەرك...

سەلکى كەتدى، اۇرۇ آمداب قايرىلب،
 بوزوی قالدى اۇجماغىنان آيرىلب؛
 آيدى ايچىندىن سر بەرىدەستەى جەك كورۇب،
 ايسق جاشقا بەتن جۇۇدۇ قاينىرب...

كۇلگون كۇلبوس، «اومۇرلۇكو قاينىرباى،
 سۇيگون سۇيبوس، اومۇرلۇكو آيرىباى،
 كۇلۇۇ، «سۇيۇۇ - كۇچ آيداغان جازقسز؛
 تافىر چىركن بوورۇ آچىباس اوشۇنداى!...

جازداى بىزدە سايراغان،
اوتور كەتدى كەلگن قۇش

تەگىز كەپن اوروندۇ
توقىدا آيپاق، توودا آيپاق.
سۇۋى بەتتە مۇز توكۇدۇ،
تەرەك كەتدى آق چاباق.

قاردان بۇتاق قايشىب،
قاچىرادى، ايىلادى.
كۈچ بەرە آلباى مايىشىب،
ءاولۇم ايرىن ايرىدادى.

مايماق آيۇۋ، دارداقتاب
جازدى جازداى توپلوغون،
سوغولچو غۇن قۇچاقتاب،
آدا قاچان سويلو غون.

جالغىز آيلىغا قارالاب،
جۇتاب كەلدى مال قولغون،
اۋۇرۇ، ءبورۇ ساغلاب،
كېرىب كەلدى قورووغون.

توودا ءتۇن. 33

كەك قولىت ساي، زوو - قابىجىغاي آى نۇرۇندا، جارتى اۋىقۇدا كوشۇلۇشكۇ چتر جى، ماكتىق ءارۇب، بىرە ءجۇرۇب، جالقولو تۇب، اير قومىلوتۇب، اەلەس - بۇلاس شاك كورۇب، سەلكى دەگەدەب، بەكە كەلەب، چىرن كورۇب شىيش بەرەب، بىلەر - بىلەس	سوز سۇيۇلۇب، قز، چىكتدا بىر ءاۋمۇتدو بولۇب بىرى - بىرن بەرى دەب بىلشكەن مۇنوتدو، اوز بووزۇندا، اوز قومۇتۇندا، آى سۇغىلاق تارتار قاراب، اورور، بولورور تۇرۇندا، اۋنۇن اۋلاى امرچىب تۇرۇاى، بوزوى سۇيە، سەلكى كۇلە،	چووب قايتۇرلار قابىجىغاي تازا بۇلاق سالب قۇلاق، تۇش - تۇش جىقدان - توودان تۇقان، بىرن تىكشال بىر ۇاق، كەك قولىت ساي، زوو - قابىجىغاي آى نۇرۇندا، جارتى اۋىقۇدا كوشۇلۇشكۇ چتر جى، 1922 جىل
--	---	---

قش. 34

ايزغارمەنەن اۋشكۇرۇب،
جەتتە كەلدى قارى قش،
چاندىقدان قان بوكسورۇب،
قالتىلدادى، كەتدى كۈچ.

بايىچە چەكەى جايىناغان
ءاولدۇ، سولدۇ؛ آيتدى «قوش!»

قاچان كەتت قارى قش؟
قاچان كۆلدور جايناشات؟
اوتور كەتكەن آقۇن قۇش،
قاچان كەلب سايراشات؟

كۆلسۈز - بۆلبۆل كۈنۈ چوق.

بورون سوغۇب، قار بوروب
مەزگىلىز، تۇشۇب زالم قش.
تايىغاتدان قان قورغاب،
مۇشكۈلدو، قالب كەتب اەس؛
تېرىلكەن جان سۇراب،
آيوولۇ جەرگە سالب، تىش.
قاسابا قار جيىلب،
اوڭدۇ، سولدۇۇ چاقداردا،
تورداي تارىدار، اۇبۇلۇب،
قۇوانغان قۇزغۇن چاقداردا،
اوتۇردۇ بۆلبۆل بۇتاقدا،
جالغزدان - جالغز اوبلونۇب.

اوتكورگون كۈندۈ بىر تابدا،
ادلەستەب، اويغو آلب:
جاشل - آلا جايناغان.
اوتكون جازدۇۇ كۈندۈ اويلوب،
سۇبگون، تىلن قايراغان
قىزىل - تازىل گۈلدۈ اويلوب؛
قۇبۇلجۇ تۇب سايراغان،
مەك - مەك تۈركۈن، اۈندۈ اويلوب.
بەرمەتتىدى تىزىب بايلاغان،
جلدىزى قاتار، تۇندۈ اويلوب،
باركىلتىدى قارماغان
قۇۋاتى زور جەردى اويلوب.
قوشۇلۇشۇب، اۈن سالغان
تاك آلدىدا جەلدى اويلوب.
اوتۇب كەتكەن نۇسقادان
بىرتە - بىرتە كەلدى اويلوب...

قۇلاتا جازدى بىر تابدا
بۆلبۆلدۈ، جانغان آسەت.
قام قىلىب جاقن بۇتاقدا
جيغلتياسقا اەتدى شەرت.

«ايش بۇرۇلۇپ چاتاققا
 اوتۇرغاندا بولۇپ مەرت،
 جولووچۇ كوردۇ بۇلبۇلدۇ.
 اير اۇغۇغا اوى كەتت،
 قاشينا جاقن بۇرۇلدۇ
 سالۇغا قولغو اوى اەتت:
 — سالام بىدرب، قول قىسب
 كەلدىم بۇلبۇل آلديكا.»

جۇرۇك «جىيىب، بوى قىزىب،
 جەتت ايرك پار قىنا؛
 «بىرىن قويىوى، جات «تىزىب
 جەتگىزەين قالقىما.
 قاناسايرا، «اۋن «تۇزوب،
 سالب آتا نارقىنا.»

كەتكەن اەسى تەزدەن كىرە آلباى،
 «تۇشبوى جارق كوزۇنو.
 «اوزۇن «تىرى بىلە آلباى
 تۇرسادا «اولۇم «جۇزۇندۇ.

جورۇب قايتاردى «تل آلباى
 بۇتكون «مۇنوز «اوزۇنو؛
 — سان قۇبۇلتۇب ساىرووغو،
 مۇرۇنقۇ بۇلبۇل «اۋنۇ جوق.
 آدەتچە «تېلىن قاىرووغو،
 كويكولگون كوك «چوب كۇلۇ جوق.
 كۇچكو سالب آيدووغو،
 كۇلۇز بۇلبۇل كۇنۇ جوق...»

1923 جىل

— كۇيو مۇن.

سۇلۇق جاتۇۇغا جۇرۇك جانب قويىوى تۇر.
 بۇرا قىسب زامان چىركن بولبوى تۇر.
 جاش داچەتدى، «ايش داچەتدى اىشتوگو،
 قول قورقۇنچاق. كوودو تاينز اوڭبوى تۇر.
 تۇبكۇ ماقسات چن چىغارن بىلەن.
 ايشەندەن، قات — قات قاسام بىدەرەن.
 مەزگىل جەتت، قۇلاج اۇرباى مۇختىكە،
 «اون سەگىر جاش!» بىدكەر كەتدك. «كۇيو مۇن!...»

1923 جىل

اوينوبو! ۶۶

دوستۇق قىلام، اۇشۇ باشتان اەسكەردەم.
 تۇشۇندۇرۇم، تۇيۇندۇرۇم، اەستەنەم.
 آگەر كۈنبۈي آدەتكى ايشتەسەك،
 مەن دا كۈنبۈي بۇرۇلامن، تەرس كەتەم.
 يىلەسكى؟ بەرگە زەدەدە قويبودۇك،
 سالب تىرماق، اۇرۇب - سباب بولبودۇك.
 آكا، چاكە، جالینۇنۇ نۇنگشا باي،
 توپ سىياقتۇ توغۇلوتتۇك، اوینودۇك.
 آلى ويلوبو آلسزداغى ناچار، دەب.
 آيقايلاسام، آیتقانیم، باسار، دەب.
 آیتقانمدى آیتقانمدای اورۇنداب،
 ايشتەگنچە دىرلەدەر، دەب، شاشار، دەب.
 چوق، آل ارباك تانتۇ قىيال تۇبۇندو.
 جە تۇش چىنار، كورگون بورون تۇنۇندو.
 قاي بەت مەندەن ادمى ساغان قۇل بولوم.
 بالتر، اوسۇب، باش كوتورگون كۇنۇمدو.
 باش ايىبەيم، باش ايىگىزەم، كوندۇرۇم.
 آیتقانمدى آیتقانمدای اوندۇرۇم.

قولۇم - بولوت قايرلباغان، كوزۇم - اوت،
 آچۇلانسام، بىرتكەندىم، اولتۇرۇم.
 چاردام بەردەم، سەندەن چاردام آلبايم.
 چارچابايم، اورچۇم، اوسوم، تالبايم.
 اوزۇم يىلەم نە ايشتەسەم، ادرك مەندە،
 جان آلدینا باش سالتىب بار بايم.
 جالغزغانا سىينارم كورۇنوو -
 اوتىكون بابام باسب كەتكەن، موورۇنو.
 آبدان باسب، اوچۇرگۇ ستوى نى قىلغان.
 جاش جۇروكلۇن جان بار باستاي، اورۇنو،
 آل - قۇواتم، جان جەتگىز بەدى اوزۇۇچۇ.
 آل - قۇرالم، تەمر قورغون بۇزۇۇچۇ.
 كۇچۇك جەنە، ايرغىت تۇبۇسۇز مۇختەسكە!
 آل - قاناتم سۇۇغا چوكبۈي اۇچۇۇچۇ.
 آل جوغولبۇيت، جوغولۇۇچۇ مەن اەمدەس.
 جوغوتۇۇچۇ آل ك جەتتە سەن اەمدەس.
 سەن بىلگەندى مەن دا جاقشى يىلەم،
 قۇرغاق آقل مەندەدا كۈب، كەم اەمدەس.

كەيدە ارىيلىپ، كەيدە جانان آشا كەچىپ
زاردانى كەيدە ادر كندك تىلەگەن.

چارچاقتى، چالغان قومۇز تولقۇندى،
بەر تومون، بەر جوغورۇ كۆزۈلۈر چال.
بەر قاقشاب، بىردە ئاقشەب كەيدە تاق - تاز،
اەمىزىب، اەندەم آيتقان اۇنگو سالب.

تۇغان كۇزۇ قارغىلانتىب سايما لۇزۇ اۇنۇن،
اورو كۇب، توقتوتو آلبى مۇنۇزۇ - جۇنۇن،
سرتۇگوت جازا جايقان كو كۇرۇگۇنۇن،
تامشانب ساغىنانن اوتكون كۇنۇن...

قىر، قومۇز زارداپ آيتقان اۇنۇن اوغۇب:
اەلىرىب، ادت جۇرۇگۇم قاتۇزۇ بۇلقۇب
سەكىرەت، نايزا تىيىپ، تۇز قۇيغانداى،
قايىنان چىنۇنۇچۇداى اۇزۇب، جوقۇب...

چىقلاپ تەمر آياز تۇندۇ بىيلىب:
ناق قۇرۇب، اتار تاڭغا او كۇم. سۇيلىب:
بۇق قىلات، اىچ بىشيرات، اوتقو سالات،
بەر اەستىچ جۇرۇكۇ مچىب سۇيىروب...

1922 جىل

دوستۇق مەنەن داغى آيتام، اوينوبو!
چىقاس اورغوجىغىلارسىك، بويلوبو!
دوستۇق سوزدۇدۇشان سوزدوى تۇشۇنوك،
آچق آيتام، اولبويمۇن دەب اويلوبو!!

1921 جىل

قىشقى تۇندۇ.

چىقلاپ تەمر آياز تۇندۇ بىيلىب:
ناق قۇرۇب، اتار تاڭغا قارشى سۇيلىب:
بۇق قىلات، اىچ بىشيرات، اوتقو سالات،
بەر اەستىچ جۇرۇكۇ مچىب سۇيىروب.

شام جانان جالقوولونۇب بۇلبۇلدو گون،
تۇشۇرۇب ناچار شوولا اۇلبۇرو گون
قزايىردايت قۇبۇلجۇ تۇب آچۇز، تاتتۇز
اۇن مەنەن آق جىيەكەدى اۇلبۇلدو گون.

آيتقان ايرتۇبكو سىرن جۇرۇگۇنۇن،
كورسوتوت نەدە اەكەنن تىلەگىنن.

49

1 نەسىم ايرلارنىن جىيىناغى.

قۇربۇما 39

جەل سوقۇق جەدر آيلانماق. داريا تاشماق؛
كۇن دا تۇن آلا سالماق آلاماق.
جاش آقماق. جار آينىماق. جان اوچمك.
ادىكى اوتموك؛ جاڭى جەتمەك، اورۇن باسماق.

الشقان بىر جىخماق، بىردە چىماق.

جارشقان بىردە فالماق، بىردە چىماق.

دونيو - مەينەتتىكى، بەلدەن باتماق.

مۇرۇنتان بولۇپ كەلگەن، بولو جاتماق.....

بولۇقدۇ ادىل مويۇنا زامان سالماق.

ادىل جۇگۇن ادىر آرقالاب مويۇنا آلاماق.

زامانا - جەل قوتۇرتقان جەندى تولقۇن.

قالاقسز، قايق سۇزموك، ادىرك تالاشماق.

چىققانچا بىرورو چەتكە، جۇزۇن ساتماق.

بىرورولور قول قۇشۇرماق، كوزۇ آلاقتاب.

آتقان اوق الشقان جوو قانسز تىنباس؛

بىرورونۇ قۇربان قىلماق، تولقۇن تابتاب.

بىرورولور دۇوا قىلماق ايچدەن جاتتاب.

بىرورولور سانالانماق، آزبە دارتتاب.

قالەمگە 38

تاقدردان بۇيرۇق بولبوى چىرىق سىنباس.
بىردە بىر-اەكى اەمەس-بىر، آرتق قىلباس.
آركەدن ءاوز مويۇندا ادەنچىلۇۇ ءجب؛
كوزۇگدون مەن ءولبوسوم، قان تىيىلباس.

تۇرغاندا تاقدر بىلەب، بارغا قىيىباس،

بارىدا كوكۇرۇگۇمدودارتىم سىيىباس؛

تۇبولۇك ايىلانغانك تىنم تايىباي.

آق قاغاز آماندا جانك تىنباس!

چارئۇيسۇن، بىرورو كۇلسۇن، جايىب قۇچاق.

ادەنچى ءجب آركەدە بار ءاوزۇنو چاق.

تاقدىرك آق قاغازغا بايلانغان،

بىرمەت چاچ قان آزالاش بۇرچاق بۇرچاق.

ادەلەك كۇنۇك تۇمان. ادىركن جاندا.

بورۇ ادىر بىرلەيدىس آيتقان داتقا.

جايك بار قايق مىنگەن، قالىداغان.

قانك توك، قاينىز قالەم، تىرمەل، جاتبا!!

قۇتقۇزغۇچى خاللىق لەنسىز سىزىڭ مەيىرىڭ
 قاجىبا، چىدا قۇربۇم، سىرك ساقتابا
 آيرلنباي ماقساتىڭدىن قولۇن قارماپ
 ادەرچىسەك، آداشتىرباي نۇزۇ آپارماق.
 جەل - كەزەك، بىردە قىردان، بىردە سايدان -
 نوقتوب تولقۇن، تەڭدىكىن شامى جانماق.
 تۇبولۇك ادەركىدىكىن آق تاغى آتماق،
 تەب - تەڭىز تەلەگىگە نۇرۇن چاچماق.
 قارىدان ادەر قار جالب قانغا باتسا،
 قالغان ادەل قابتاينان مايغا باتماق.

1929-يىل

بۈبۈك تەرمەتكەندە. 40

آلدى، آلدى بۈبۈگۈم،
 آچۇلانىبا، ايىلابا.
 آرقا ئۇيۇر جولو گۈم،
 آباكەڭدى قىيىنابا

ادەم بايقۇش ادەڭدە
 ادەكى ادەمچەڭگى زىقىراب!
 ادەڭن تۇشۇپوس تەڭىگە،
 ادەمگە كىزىگە جوق ناماق!

آلدى، آلدى بۈبۈكجان،
 آچۇلانىبا قۇرايىلاب.
 ادەم كەلەر قىزماقتان،
 ادەمچەڭگىنە سۇت جىناب.

آچقالدى اۇنۇتۇب،
 آق ماماڭا تويور سۇك،
 آيداي كۇلۇب، جۇلقۇنۇب،
 آچۇلۇقۇدۇ تويورسۇك.

ادەم اۇيۇر كەلگىچە
 ادەكە سالب كەردەڭن،
 آق ماماسن بەرگىچە
 جوموق آيتىب بەردەين.

آل، «جوموغۇم، جوموغۇم»
 آق بوبوگۇم اۇغۇب تۇرا
 «جورغو قارا توربوغۇم»
 جوموق باشى، يىلىب تۇرا

قويچۇ، جوموق تۇرۇسۇن،
 آنى «سۇيىلوب تۇربايلى»
 جوموق چىن بى، كىم بىلىن؟
 «ئۇمۇت» ايرىن ايردايلى.

«جاشىباس جاش تىلدىكى
 آسل بولوت» دىگەن بار.
 چىنداب سۇراب تىلدىلى.
 سوررون بوبۇم قۇلاق سال!

سەندە بوبۇي كوتورسوك،
 جاشك تولۇب، تورولۇب؛
 ماكتىب قاراي «جونولسوك»،
 اوق جىلانداي تولغونۇب.

جان چققانچا جالقباي،
 «ايلىم جولون آكدىساق»
 آتقاب جاتقان چاباقناي
 اهل سۇسۇنۇن قاندرساق.

آي، جلدزداي تىزلىگەن
 آلس، چوگنو قول سوز سوز.
 آزاب چدىكەن، ادزلىگەن
 اهلينزگە قۇل بولسوق!...

آلدى، آلدى بوبوگۇم،
 آلدى، آلدى قرغىيى اداك.
 اۇقتاي قويچۇ اوبوگۇم،
 «جارق «ئۇمۇت» «جاش تىلداك!»

1924 جىل

182
—
ايينەلك مەنەن قۇمۇرسقا.

(كريلوف.)

ايرچى ايينەلك چيرلداپ،
جازدى جازداى مېرتىباي
بوشقو جوردۇايرابرداب؛
كەلەر قشقا قام قىباي.

جاشل تالا سولۇدۇ؛
جاپىراق دا جوق، كۇلدا جوق.
جرغالدۇ كۇن قۇرۇدۇ؛
ناماقتا جوق، ءاۋى دا جوق.

بارى كەتدى!... قش مەنەن
برگە كەلدى آچچىلىق.
آچقا بولسو، كۇچ مەنەن
قايدان چەنەن ايرچىلىق.

ايينەلكدەن كۇچ قايتدى،
آچقالقا قايبلىب.
قۇمۇرسقاغا مۇك آيتدى،
تېلەك قىلىپ جالينب.

«جاشى قۇربۇم، مەنى آياب،
جىلتە، تويغۇز، بەرتاماق.
جىلۇۇ ءاۋىۇكدو آسىراب،
جازغا چەين باغب قات»

قىنق ءايش قوبۇل قۇربۇم؟
جازدان باشتاب جۇمۇشقا
كىردك بىى اەلە، نەقلىك؟
دەدى بۇغان قۇمۇرسقا.

«جۇمۇشۇئا كەلدىبىى اوى؟
بارى دا يار، ايردام.
دايار تاماق، دايار ءاۋى،
ايردام دا جرغادم.»

— داعی قوربۇم... — « ايراييرداب
مجوردۇم جازداي، يييلدم،
— بار ادمهسه، قلچلداي،
زركلدهدا يييلهگن. »

جاز ۷۷

اق كەپندەن قۇتۇلۇپ،
جەر كۇلدودۇ، جاينادى.
اورغۇب، موڭكۇب، قۇتۇرۇپ،
سۇۇ قابنادى ساي — سايدى.

كەلگن قۇشتار كۇمىدەن
جاز سالمن سايراشدى.
تۇركۇن سونۇن «اۋن مەندىن
سزغىرلىت بىداشدى.

چيىن چىركەي چەندەگى،
اۋچۇب چقىدى ايزلداي،
بارندا جاز اەمگەگى.
ايشكە كوردى ييجلداي.

آرق — تۇرۇق، قىلداي
آراك چققان قىشاغى،
داك سالىش، جىلداي
دافى، جۇنۇن تاشتادى.

جان — جانى بار كوبيۇب،
جالپى جايق تۇلدودۇ،
ادەلن بەيلى كەڭەيب،
آيران جۇورات كولدودۇ.

بارينادا دەم كىرگەن،
بارى مايران، بارى ماز!
جالپىستا جان بەرگەن —
جار قىراغان سۇلۇۋ جازا...

جايلوو ۷۲

كۆزگۈدۈى مولتۇروگون تۇنۇق بۇلاق،
ساي-سايدان، اون آليش تۇشكون تۇيلاپ،
ايرايرداب توقسون، تۇردۇۇ گۇۇگۇ سالسا،
اۇنۇنون تاناسكىبى تۇرساك تىكشاپ.

تۇقتوبوى، جۇرۇب تۇرغان جەلى قانداي،
تاب-تازا قاشتاي تۇنۇق، جىتتۇۇ آترداي؛
بەتسكەن سيلاپ سىياپ ادر كەلەتسە،
كوكلۇكۇدو قايدان قالسن چەر جازلباي!

كىلەمدەي، تۇردۇۇ، چۇبدۇن گۈل آراش،
اۇستۇندو مالى جانسا آداسب باش؛
سارغارب سان جلدارداي كۇتكون جىرغال
كوزۇكو كورۇنبويۇ اەلەس، بۇلاس.

مىداغى آيران، قىمىز كەك اەمدىسى،
بۇلاقتاي آغىب جانقان كەن اەمدىسى،
دۇر كۇروب، تورت تۇلۇگۇك، اوسۇب تۇرسا،
كەك جايلو جانغا جىرغال جىر اەمدىسى!

ماناس كۇمبوزۇ ۷۳

ساي سايدان چىپىر قانب قۇلاتب تاش،
اومقورۇب كەدەرگىنى، قلغان تالاش،
باشتالب آلتودان چۇبگۇ قاراي،
كۆزگۈدۈى سۇسۇ تۇنۇق آغات تالاس.
تالاسدن تاق بوپۇنداچوك كۇمبوز بار،
كور كونگو اوى تۇشۇرگون قايسى آراش.
اۇرمانتۇۇ كوز جاش مەنەن آل كۇمبوزكو
قوبۇلغان اونكون كۇندو با اترماناس.

كۇمبوزدۇن سالمانن قاندايچالاب،
بولغونۇن نەچچەن، جۇز جىل مۇرۇن اەباق،
ماناسدن اەل باقانن، اەل چاپقانن،
كەدىگن، قاندايلىغىن چىن آقتاب،
مۇرۇندا اوتۇۇچۇغا، سۇيلوب بەرگىن
آيلانادۇۇالينا جازلان قات.
بۇل كۇندو رايخسىز جات قولونان
مۇرۇنغۇ جازۇۇ - سىزۇۇ تۇشكون اۇراب.

آلى دا تۇرغان گۇمبوز تاڭرى قاتب
 كورگوندۇ اوياوندۇرات، كوڭولون تارتب.
 آلىدا كور بوگوندۇ، داڭقى مەندەن
 «اوزۇنو قۇسا قىلات، قۇماردانتب.
 ەرتە-كەچ توونۇن جەلى جوموق قىلب،
 گۇمبوزگو بولۇب جاتقان سىرلار آيتب؛
 بۇل كۇنىكو اۆرپاغىنىن جاين سۇيلوبت،
 اۇيقۇدا جاتقان ادردى قايراتتانتب.

آلتوو آسمان مەندەن دەڭگەلدەشب،
 كوتورۇب كوگۇرۇگۇن، بوى تىرەشب؛
 ماناسم «ەر ايچىندە ەكى ايلتك» دەپ
 تالاشات، آيتىغ كۇنىگو تەڭدەشتىرب.
 قابچىغى، يىيىك زووقا، چەر قاراغاي
 گۇمبوزدۇ كۇزو تۇشوت كەزە كدەشب.
 جىلغادان تويلاپ آتقان تۇنۇق بۇلاق
 ماناسدن «سوزۇن قىلات مايبە كەدەشب.

ەلىنىن ەت جۇرۇگۇ جارالانپ،
 ەلباقى اوتكون كۇندۇن «اينىن چالب؛
 ايرچىسى ايرغا قوشۇپ، آن جانتابت.

قومۇزچۇ كۇڭگۇروتتۇب كۇڭگو سالب.
 اۇۇلۇ زار بولغون كۇنۇن «سۇروتتوسو،
 جاشىنىن قانى قىزىت ايچى جانىب.
 قاقشانغان قومۇز مەندەن مۇڭدۇو ايرمەندەن
 جوقتوشوت. ەرماناسن ەسىنە الپ.

ساي سايدان چىمىر قانپ قۇلاتب تاش،
 اومقورۇب كدەرگىنى، قلغان تالاش؛
 باشتالب آلا توودان چۇيگو قاراي.
 كۇزگۇدوى سۇسۇ نۇنۇق آغات تالاس.
 تالاسدن تاق بوپۇنداچوك كۇمبوز بار،
 كورگونىگو اوى تۇشۇرگون قاينى آرالاش.
 اۆرمانتۇر كوز جاش مەندەن آل گۇمبوزگو
 قويۇلغان اوتكون كۇندوباتر ماناس...

1924 جىل

سۇراچى دوستۇم ، سۇراچى!

ساغزغان قونۇب چاقلدايت،
 جاشداردان قايار بلبەسن؟
 آل - جانى قالباي قاقلدايت،
 سۇيۇنچۇ سۇراب ءجۇر بوسۇن؟
 بلسە بىلەت ساغزغان،
 كويىدۇ كۇرگون آنت اوزغان.
 قايدا اەكەن كور بوسۇن؟
 سۇراچى دوستۇم، سۇراچى!
 بىلەت بى اەكەن ساغزغان؟
 - بىلەيت اەكەن آنت اوزغان.
 اەلبەتتەر، كور بۇبتەر،
 قابار - آتار بلبەبتەر.

جوموغۇن آيتب جەل اەسەت
 ءچوب باشن قويوى تەكشەلتەت.
 اينزىلدايت، اينلايت، كۇۇچەرتەت؛
 باقىنن بارن تەرمەتەت.
 جاش دايىنن تايىاسن،

قاسم ايرلارنىن چىشامى.

جۇمۇق قىلب آنباسن
 اۇقىمۇشتۇۇجەل كەرمەت
 سۇراچى دوستۇم، سۇراچى!...
 بىلەت بى اەكەن جەل جوموق
 بىلەيت اەكەن آل چوناق
 جاش دايىنن تايىايت دا،
 جوموق قىلب آيتبايت دا.»

قاتاردا قاتار تىزىلىپ،
 جول تارتقان كەروەن اوكدونوت.
 ءۇن قوشۇب، برە ءۇزۇلۇب،
 قوڭغۇرور سوغوت، كۇڭگۇرورونوت.
 ادل قىدرغان كەروەندەر،
 كوب جەر باسب كەلگەندەر،
 كوزگوجىلۇۇ كورۇنوت،
 سۇراچى دوستۇم، سۇراچى!...
 بىلەت بى اەكەن كەروەنچى؟
 - كەروەن بلسن اەمنەنى.
 كۇنىو جاننۇۇ، تۇكونگور
 بىلەبتەردا كور بۇبتور.»

اینغاردۇرۇقشدا آشۇ آشب،
 چۇواشقان قاچقن كەلە - آتات،
 جیلا كاج، آچقا تايماشب،
 سەندەلەت بايقۇش، جول تارتات،
 تەككۇ كىشى قراشات،
 تەك تەكینە سر آچات،
 سرداشات دا مۇكداشات،
 سۇراچی دوستۇم سۇراچی!
 بیلەت بی اه كەن قاچقندار؟
 - بیلەت اه كەن بايقۇشدار،
 جاشدن ءاوزۇن كورۇبتۇر،
 جاب - جاناشا ءجۇرۇبتۇر.

اووزۇكدان قۇربۇم، ایراسیبی؟!
 جازقسز جاشدار قايدا دەیت؟
 اۇقباغان بزدەر آلتی
 «ءاۇرۇمچۇ» دەگەن شاردادەیت»
 بیلەت بی اه كەن جاشداردن
 كورگون كۇنۇن، آل - جابن؟
 - قورسۇن... جۇرۇك دیرادەیت.

آیتباين دوستۇم، اۇقباچی!...
 آیتچی، آیتچی اۇغاین،
 ءبر جولۇ اۇغۇب تیناین،
 جە، جۇروگۇم قۇوانسن،
 جە، ءاورتونسۇن، اۇۇلانسن.

جاشداردن كۇنۇ قاران كۇن:
 اهزیلەت بایدا، قۇۇرایت دەیت،
 بۇل جافدی كوكسوب سالب ءاۇن،
 سارغارب، كۇتوب اییلایت دەیت،
 بوزوی - قۇلدا سەلكی - كۇك!
 كورگوندورۇ قۇرۇسۇن!
 زاردانات دەیت، سقنایت دەیت،
 اۇقباچی دوستۇم، اۇقباچی!
 كورۇب تۇرغان جاش ءاۇنۇن
 ادام آیتب تۇگوتسكۇس،
 آیتساداغی ءتل جەتسكس...

قانداي كۇن بۇل، قانۇ كۇن؟
 قۇلاغم اۇقان تیتنبەدی
 مۇزدادی مۇزدای جۇروگۇم

سولۇدۇ كۆلدۈى، جىيىبەى!
 كەلەچەككەن آناسى،
 بولۇچوق ادل آناسى -
 قرچن جاشدار بىلنبدى
 قالابى اەكەن، سۇراچى!
 او كۆموت جاقدان نە قابار؟
 قاندايچا ادەر چارابار؟
 بارچى دوستۇم سۇراچى!
 سۇراچى دۇستۇم. سۇراچى!!

1924 جىل

تەگىز - آقۇن، جۇرۇك تولىقۇن، شامال - شق.

كۈن بۇرۇندا سۇلۇلۇقتۇ قۇچاقتاب
 جاش بالاداي تەگىز كۆلوت، تىچ جانان.
 جان بولجوغۇس تەرەككەندە تەگىزدىن
 اەمدەسەر بار، تەلمەسەدا بىلەس جات.

جەل تەرمەتسە، جاتقان تەگىز سولقۇلداپ،
 كوتورۇلۇپ، كوو كوردونۇپ تولقۇنداپ،

بايلودوغۇ اەرك ساغىغان آرستانداى
 چامىر قانات، اولۇپ - او كۆشۈپ كۆچ جىناب.

قاتار، قاتار اور كۆچ تولقۇن چىمىلداپ،
 جاردى اۇرانات، اەبەن مەندەن قوبىغۇلاب.
 قايتىشىندا سىرن آينات آلامغا،
 اير آرالاش، او كۆشۈپ، او كۆشۈپ ايسى ايدلاب.

ايرچى تولقۇن، ايرچى تولىقۇن سىرن اوق:
 اەرك، ماخاببات، تابۇۇ اوچۇن - چىدامدىق.
 تەشەتكتەپ، تەرەك تەكشەپ قاراساك،
 تەگىز - آقۇن، جۇرۇك - تولقۇن، شامال - شق.

1924 جىل

آلدانغان سۇلۇۋ.

جىبەك دەدى جەلى جەلىبىرەب،
 ادرىنىب، قالغى تاك آتقان.
 كوزگۇدوى بەدى مەلمىرەب،
 ادركەلب تاڭغا كول جاتقان...
 باقتىسىز سۇلۇۋ آلدانغان،
 كۇۋلورۇن تارتىب آرماندىن
 كوز تىگىب كولگۇ زاردانغان؛
 تۇيۇنۇن سۇراب جالغاندىن.
 قارارغان تۇمان مۇك مەندىن،
 سۇلۇۋۇنۇن كوڭلۇ بۇرۇلات.
 كوز تويغۇس كوركوم نۇرمەندىن،
 كول بەدى تومون قۇبۇلات.
 تىدىس آيداب باقتى كەمدەسەن.
 ادزەلدەن تەتتەك جەل اوينويىت.
 جۇرۇك-كۆز-جانسىز تەندەسەن
 تاشتووغو سۇۋغا سۇلۇۋ اويلويىت.
 - ساپردىن تۇيۇ-سارى آلىن.
 ساپىر قل. توقتو جاش سۇلۇۋا

تۇيۇندۇن چەچبىدى جۇن سالتىن.
 جاقىنى ادمىس چانغا قاس قىلۇۋ.
 كوگورگون كولگۇ زاردانغان
 سر تايىياس سۇلۇۋ-جۇتاراۋۇ.
 جەل بىيىلەب قوزغوب، آيدانغان
 كول دەگەن-ادركسىز جەندى سۇۋ.
 تولقۇندۇۋ جۇرۇك، تاشتىن اوى،
 ادركى بار جالغىز-جاش آفۇن.
 جۇرۇككو جانم باشك قوى،
 چەچىلدىر تۇيۇن، كەل جاقىن...!

1924 جىل

ادسىز جۇرت، ادسىلەكتەك قلدېيىنى — ادكەن؟ . . .
 آنتىشە قارى جاشى نەگە تامىن.
 ءاۋچ ايچەك آرمان كۇۋگونەگە سالىن.
 اوتكون كۇن قادر دانباي قالغان بولسۇ،
 جالنداب جاش جۇروگو نەگە جانىن.
 اوتكون كۇن اوققانغا ءبر، كورگونگو ءبر.
 ساقتالماق، ارداقتالماق جۇغوز باي كر.
 زاردۇۇ ءسوز، دولو قوموز ماقتاي بەردەك:
 «ساغندىم، سارغاردىم» دەپ جەتتىشە تىل.
 كۇندور جوق آل كۇن مەندىن قانارداشقان.
 آل كۇن — جوق، بزدەن كەتكەن، مۇنارداشقان.
 تەك قانامدىن جولووچۇ قۇش قاچىغان،
 اير ايرداپ، كوكدۇ قاراب كوگۇلۇن بىلىقان. . .

1

قۇۋشۇرۇب جەتتە، قۇۋچۇ كۇزدۇن كۇنۇ؛
 قان قاچىب، اوسۇمدۇكدۇن ءاۋچىو اوگۇ؛
 چىقلىداب تەمر آياز بىيلىدب آلې،
 ءبر جاققان ءايچ پىشرسا، اوزون تۇنۇ؛

جاگل مرزا. كك

بولۇبتۇر ءبر سونۇن كۇن بزدەن مۇرۇن.
 چىيىندا ادك سونۇن كۇن بەلەم آل كۇن؛
 كۇۋتارتىب، كۇگگورونۇب آيتسا قارى،
 ادركىزدەن اۋۇلاندىرات. ادەر جۇروگوگۇن
 قومۇزدۇن ءاۋچ قۇلاغن تولغوى سالب،
 توزوقتۇن اۋۇلۇ، زاردۇۇ كۇۋسۇن چالب؛
 ءون مەندىن ايسى آرا لاش سولقۇلداسا،
 ادەنتىگىب، اوتكون كۇنۇن ادسىندە آلې؛
 بەش بارماق چىغاچ تىرماب آلامى اۋرسا،
 جاش بىيلىدب اق ساقلدان جەرگە تامسا؛
 جاش جۇروك انى كورگون اۋۇلانبايىيى
 نە قۇردۇۇ ادزلىگىسىز تاش بولسودا.
 مېىراقدا آل كۇن — قاي كۇن بىلدىيى — ادكەن؟
 بىلىشىدە، اۋرمانتاشىب ءجوردۇبۇ — ادكەن؟
 جە، جاي كۇن كەلب كەتكەن مېىرى كورۇب،

اوغۇلۇب چالغان قومۇز آدا قايدان،
اوماچداي تۇن اورتودو كوزۇمدۇ آچدى.

مەن تۇردۇم، تاشقا چىقىم. . . آي آراسى -

بولغوندى تۇماندانغان تونون باشى.

ايچىنەن آلا بۇلۇت شىلبە اوتۇب،

آق آيدىن ۇايمدۇ كوز قاراشى.

قىرووغو ۇستۇ باشى چاق اوروئۇب،

كېيىگەندەي كۇمۇش قىقاب سايدىن تاشى.

قورولوى ۇايز ۇشۇرۇب تۇلكۇ، ۇبورۇ،

ادىچىلدىش جازلغانداي شىباغاسى.

مەن كەتتىم قومۇز ۇنۇن اۇققان چاققا.

ۇايزۇلدوب مۇكدۇ تاش چققان چاققا.

كەز بولدۇم اوزاباستان ۇر بازارغا،

ايلكتەب چالغان كۇرگۇ جەتكەن چاققا.

(سۇراساڭ كورگون بازار مالى، جاين،

آنچىدىن مايدا - چۇيدو آلب، ساتىا.)

آشقا قومۇز چالغان دوڭگو چىغىب،

كوزۇمو ادلەستەدى اوڭ قول چاققا.

بەلىكەن خىيال تاشى باسغان كەزدە

اوغۇلسا، قۇلاغىڭا قومۇز ۇنۇ؛

ادلوورۇب ادت جۇرۇگۇڭ ازددىسى ادلە.

ايراقدا، آدا قايدا تارتقان كۇنۇنۇ؟

كۇۇ اۇقسام كۇڭگۇرونگون كۇرگۇ سالغان.

اوغۇلسۇن مەيلى ايراقدان، آدا قايدان؛

اوتكوندۇن ۇيىرن قوبىدى تەرب آيتىب،

داليلدەب دولۇلانا قومۇز جازغان؛

ادلەردى ادت جۇرۇگۇم جاتماغى جوق،

ادرتە - كەچ اوتكون كۇنۇن اوبلوى آزغان.

دەنىكە قان جۇرگونسوك، كوكۇرۇگۇڭ

ادركندەب دەم آلبايسى جارالانغان.

مويىنۇ اوزۇن كۇزدۇن تۇنۇ. . . اۇيۇم قىچدى.

چۇوالجب اۇچسۇز، تۇبسۇز خىيال باسدى. . .

قىسىلب كوكۇرۇگۇم آلم قۇرۇب؛

اووداردى تۇبسۇز خىيال بەردى باشدى،

تالادا تەمر آياز دووران سۇرۇب،

چىغاربای كۇندۇن كوزۇن تاڭدا آتبادى.

آبشقا باشن سالغان، قومۇز چالغان.
 ايىلاغان، كۆنگۈرۈنگۈن چالغانى آرمان.
 چوڭ كىسەبەلندەگى، اوتتۇق، مايلىق،
 بەلگىسى بىردىن مۇرۇنقىۋا دەلدەن قالغان.
 اۋقۇشتۇۋۇ كەبەتەسى تاڭ قالاردىق،
 قاباغى كەرە قارشى سالاڭداغان.
 بىر تۇرۇپ، دۇمانا دەپ خىيال قىلام،
 آلدندا بەلگىسى چوق جۈۈلۈق جايغان.

قومۇزۇن آبشقا بىر كۈپ قاتشاندى.
 بىر دەسە، قاباققارن نالقداندى.
 بىر دەسە قارغىلداغان اۋنۇن قوشۇپ
 تۈزۈقتۇن اۋۇلۇ، زاردۇۋۇ كۇۋۇسۇن تارتىدى،
 دەزەلدەن آلامچىلىق قىلغان بازار،
 كەلگەندىن كوزۇن بويوب آلداب جاتىدى.
 باردىققا - قويۇلباغان تەڭ تارازا،
 بىرى آلداب پايدا كورۇپ، بىرى آلداتىدى.

آبشقا تۇرۇپ كەتدى قومۇزدۇ آب.
 اېچىندىن چالغان بولۇپ قىڭقداندى.

آرتىنان كوزوموللوب مەن دا تۇشتۇم،
 تۇردۇم دا بىر آرزاق تاڭغا قالىپ.
 آبشقا بىر دەبوۋودو اۋردۇ مانداش.
 توقۇندۇم مەن دا مانداش بىرگە بارىپ.
 جايىدى سۇرامچىلاب اوتۇردۇدا،
 جىيەردى اۋزۇن ساباق كۆۋگۈ سالىپ.

- ماقساتىم دەمەس مەن سىيىقىرداماق.
 ابرارداب كويچۇلۇكتون مال جىيىنماق.
 قور جەردەن قالىپتى، چىندى قويغۇلاتىپ،
 ماقساتىم دەمەس جانا دەلدى آلاماق.
 تۇبۇندۇچىن ماقساتىم قومۇز چالماق.
 كەتكەندى اۋنۇتۇلۇپ دەسكە سالماق.
 ماغناسى اوتكۈن كۈندۈن بۇل دەل دەپ.
 بولغۇندۇ اۋغۇچۇغا بايانداماق.

اوتكۈن كۈن دەپ آيتقاندا دەكى ماغنا؛
 دەكۈنۈن بىرى چاشتق، بۇل غوداانا.
 چاشتقندى كۈلدۈۋۈكۈنۈن سوز قىلىشات،
 كويۇنچى اورغاچى دەركەك، اۋز - اۋز آرا.

آرتينان كوزومولدوب مەن دا تۆشتۈم،
تۆردۈم دا بىر آرزاق تاڭغا قالم.
آبشقا بىر دويوودو اوردۇ مانداش.
توقۇندۇم مەن دا مانداش بىر گە بارب.
جايمىدى سۇرامجىلاب اوتۇردۇدا،
جىبىردى اوزۇن ساباق كۆۈگو سالب...

— ماقساتم امدس مەن سىيقرداماق.
ايرارداب كويچۇلۇكتون مال جىيىنماق.
قور جەردەن قالمىق، چىدى قويغۇلاتب،
ماقساتم امدس جانا اەلدى آلاماق.
تۆيۈندۈچن ماقساتم قومۇز چالماق.
كەتكەندى اۇنۇتۇلۇپ اەسكە سالماق.
ماغناسى اوتكون كۈندۈن بۇل اەلە دەب.
بولغۇندۇ اۇغۇچۇغا بايانداماق.

اوتكون كۈن دەب آيتقاندا اەكى ماغنا؛
اەكۈونۇن بىرى جاشتق، بۇل غوداانا.
جاشتقن كۈلدۈۈكۈنۇن سوز قىلىشات،
كوبۇنچو اۇرغالچى ادركەك اوز — اوز آرا.

آبشقا باشن سالغان، قومۇز چالغان.
ايىلاغان، كۆڭگۈرونگون چالغانى آرمان.
چوك كىسە بەلندەگى، اوتتۇق، مايلىق،
بەلگىسى بىزدەن مۇرۇنقۇ اەلدەن قالغان.
اۇقمۇشتۇۇ كەبەتەسى تاك قالاردق،
قاباغى كەرە قارش سالاڭداغان.
بىر تۇرۇب، دۇمانا دەب خىيال قىسام،
آلدىدا بەلگىسى جوق جوولۇق جايغان.

قومۇزۇن آبشقا بىر كوب قاقشاندى.
بىر اەسە، قاباقتارن تاقلاداتى.
بىر اەسە قارغلانغان اۇنۇن قوشۇب
توزوقتۇن اۇۇلۇ، زاردۇۇ كۇۇسۇن تارتدى،
اەزەلدەن آلامچىلىق قلغان بازار،
كەلگەندىن كوزۇن بوپوب آلاب جاتدى.
باردققا — قويۇلباغان تەك تارازا،
بىرى آلاب پايدا كورۇب، بىرى آلاتدى.

آبشقا تۇرۇب كەندى قومۇزدۇ آلب.
بىچىندىن چالغان بولۇب قىڭقلاداتب.

جرغالدۇر اوتكون زامان ادسكە تۇشسو،
 جوروگو تۇشۇنگوندۇن تەگس جارا.
 اوزگوچو كوگۇل قۇرغۇر كوب چاپالات:
 كورگون سوڭ باسباغانن تەك نارازا. . .

اوتكوندۇن ماقسات ادمس آيتۇبارن.
 آيتۇغا تەرب بارن، جەتەدەس دا آلم.
 قومۇزدۇن ءۇچ قىلى ءاوزۇ-آلدەيلەسن؛
 باستاندا سارى ءايم، ساناا جارم.
 تەرەشكە قۇماردانغان كىشى بولسو،
 تىكشاسن تەرەشكەرەك قومۇززارن.
 چول توزغوت اەرمە ءچولدوساياتچىغا.
 سۇيولوسۇن دولۇ قومۇز جاڭل جابن. . .»

تارتىدا ناسىباين قونچدون آلب،
 قاقشاتىدى كەرب، تولغوب، كۇسۇن چالب:
 بەتىندىن ايتق كولدۇن تولقۇن توقتوب،
 قاراشدى آق بالقتار كوزۇن سالب؛
 چوغوتۇب وايدۇۇ كوز قاراشن،
 آق آيدا كۇۇتگشادى نۇرۇن چاچب.

بوورۇندا آلا تونۇن آلتن بۇلاق،
 چىداباى آدا ايردادى ءۇن آيشب. . .

II

— بوورۇندا آلانوتۇن كەدەر بولغون؟
 اەركندەب كەدەر كوچۇب كەدەر قونغون؟
 بالبايب باى، بايبيچە ايرس كۇتۇب،
 جايلىب اەتك — جەڭكى كەدەر اوڭغون؟
 بەيپلەدە بەرەكەدە جاتقان اەلدى،
 باش بولۇب، باشن قارماب كم قولدوغون؟
 جەدى كۇر اەلى تۇگول جاتقان بولسو،
 آق مۇزدان نەكە آلا تۈوسەلدە اورونغون؟ . .

بوورۇندا آلا تونۇن جەل اوينوغون.
 جەل مەندن اەركن قىرغز اەل اوينوغون؛
 بالبايب باى، بايبيچە ايرس كۇتۇب،
 جايلىب اەتك، جەڭكى قۇۇناب اوڭغون
 بەيپلەدە، بەرەكەدە جاتقان اەلدى
 بۇ تۈمگو چىپق قىرقتان ءيىس قولدوغون.

يىيلەرى بەردەكەلۇۇ قۇرۇغان سوك،
 باشىنا آلا توونۇن آق بوپولخون.
 قالڭ جۇرت مېسالغا آلسا، يىيدىن بىرن،
 يېرىنچى كەزەككە آلات تاغاي يىيىن،
 زامانن تاغاي يىيىدىن آيتب-آيتب،
 كەتيرەت اوشومەندىن كوئۇل كىرىن.
 اوزگوجو لۇزۇن سابان سوزدو آيتىشات:
 «آقپىلى بواۇبتۇر» دەپ «جاندىن ايرىم».
 تاغايدىن اوزپاقتارى: تۇلكۇ، اۇچۇكو،
 ئسۇيلونوت بۇلاردان سوك جاڭل كىيىن.
 كۇندورۇن تۇلكۇ اۇچۇكو كەدەر بولخون-
 كۇندورگو سالتىرىب بولجولدوغون.
 آل كۇندور تەكەشتىرىبىس ئىزگىنر كۇن،
 قۇر جۇرگون قۇلان مەنەن بىرگە اوينوغون،
 ادرىككىن ادرىلەگى آل كۇندوردو
 «اوزۇنو ماقنات قىلىپ جولغو قويغون»
 سدر پشمەك، باق جەكشەك، بانرەنەن
 مەن-مەن سىب چىغىب تۇرغان اوڭدون، سولدون.

۴
 مېر تۇزغان تۇلكۇ، اۇچۇكو ايرى جۇررك؛
 سۇردوبوى سۇردۇلورگو سۇنغان يىلەك:
 ماقساتدى ادرىك مەندىن آقتاب آلۇۇ،
 مۇرۇنتان آلاردا ادرىكەن تىلەك.
 بىرازدا باردق تىلەك «اوز اوردۇنان
 ادچ قانچان چىماق ادمەس جۇرگون تىلەپ.
 مېروونۇن زوبولو سۇكوتورۇلسو،
 مېروونۇن تاشن كەتمەك چەتكە شىلەپ.

جاز كۇنو. ادىل جايلووغو كوچۇب جاندى.
 ادىل مەندىن تۇلكۇ «اۇبۇدا جۇگون آرتدى»
 آل كۇنو اتقا مەنگىن. تۇلكۇ «اۇبۇدو جوق
 جۇك آرتدى كەلنچەگى، توقۇدۇ آتدى.
 بىراق داچە، اۇنۇندۇ، جە، آتابى،
 آندانب اشتەگەن جوق مېر قىزمايدى،
 اوزۇنۇب قاين-اەندىن آتقازباستان،
 بەشىگن اەلدى داغى جولغو تارتىدى.

تۇرمۇشدا چوك ماسەلە قارى بارقى.
 سىيلاماق چاش قارىس اەلدىن سالتى.

جۇباين آت، ترومدىن جولغو سالىدى،
الماقتا اندىسینن سۇتۇن آقتاب.
ئۇيۇنۇن بولغۇن چاناق سۇراغان جوق،
قانىدا قاپالىغىن ايچكە ساقتاب.

اوشوندىو جەتم قالغان اۇشۇ تىناي (1)
چوگويغون ادمچك ادمبىدى، ايىلاي، سقتاي.
جالنداي چار اورتوسۇ-موزتۇر بايىي،
اشتەدە زۇلۇم تاقدرتاق اۇشۇنداي
الغان جوق، تۇلكۇ قاپل، اۇيلونۇنۇ،
ايتسادا تەكتۇشئارى نەچە قۇرداي.
جاش جۇرۇك كۇيۇب، جانب آزا كۇندى!
سرايتباي، تارتب اۇۋاي اەكى جلدای...

ماسىلدىن: قانداي جاشى جازغى اۇتۇرۇ،
تۇشكۇندو جاشل كۇلگۇ كۇندۇن نۇرۇ.
چوغوتۇب جازدن چوبۇ جاشل كۇلۇن.
باغىنات كۇز كەلكەندە اۇچۇب سۇرۇ.
بايقاساق، آقل جەتەكس تاك قالاردق،
اەكەن غوتايىمىزدا مەن تۇبۇلۇۇ.

(1) تىناي ادىلى - پشەك - اوزۇندى

اوزكۇچو آتا. اندەسن كوب سىيلاس،
جايلماق اوشومدىن بالاداكتى.
«يىرايدا اۇۇل «نوروسو مۇرۇكقۇدان،
تۇرمۇشقا سالماقتانماق قاتن نارقى.
دۇرۇس آق، جاش سىيلاس، اۇرمانتاسن،
بولبوسۇن قارىنىدا بۇزۇق آلقي»

قانك كوچ چۇبالجىغان تووغو قاراب،
سۇلۇۇ كوچ، قىزل-تازل سالغان چاراق.
آلدى، آرتى، اوگۇ، سولۇ، جىبىر-جىبىر،
باراتقان جلقى چۇباب، قوى چۇرقۇراب،
كەك نالا اۋەتۇلۇقتۇ كۇزگۇ تولۇب،
بوتوسۇن بوزدوى، بوزدوى تود بۇرقۇراب!
جان توغۇس سۇلۇۇلۇقتۇ فوشومانتاب،
بايلانغان كووكور، كونوك شاراق-شۇراق.

بولغۇندو تۇلكۇ كەلدى بەشن واق.
قاشاندى كوچ اۋستۇنون كەمپىر كىرچالاق:
«قولۇنان بالانى آلد، بالام بولسوك،
چوغوتقۇن، كوچ اۋستۇنون كەتسەن بەدى باق»

بايلانب آرق- كەچە جان جانينا،
 جلقيدان ات جارانب ءمينب تانداپ.
 ءنورت باتر جولغو تۇشۇب آياڭدادى؛
 اوچۇكو. آنا قوزۇ، تۈلكۈ، چاباق؛
 قاشاللان قارغا اوچۇرباي دىرلەتەن،
 كەم ادەلە اوشو كەزدە جاڭل بەدبىياق؟ ...
 جاڭل قىز- ادرىن ادرى، شەردىن شەرى،
 جاڭلدىن دالاي ادرىن سىنغان بەلى؛
 كىر جۇۋغان، كىدك كەسكەن كىچىندەن،
 قاشالال تووقىر جاڭلدىن تۇۋغان جەرى.
 قاشالدا قايسى جوق، كوچۇب قونۇب،
 ادرىندەب مال اوسدۇرگۈن اۋىغۇت ادلى. (4)
 اۋىغۇتدۇن جانى- جاڭل، قانى- جاڭل،
 چىتىراب تاق اوشوندو تولغون كەزى.

جاڭلدا قاندىق قۇرغان تاق بولبوغون،
 آنداىغا اوزۇداغى قول سوزبوغون؛
 چارالغان جاندىن اوزگو بىر ءمۇنوزدۇۋ،
 بەش بۇندۇك اومۇر جولۇن باشقا اۋىلوغون.
 (1) اۋىغۇت- قىزىن بىر اۋرۇنۇق بۇل كۆندۈ قىتاي قول آندىدا.

كىيىنب ادر كىيىن، چاچن تۇيۇب
 چۆرگۈن سوك، «مرزا» دەگەن ادل ات قويغون.
 كەسىبى: بۇركۇت سالب، ءايت آغىتب،
 جالارتىب، اۋيۇن اۋىنوب، توى تۈيلوغون.

جاڭلدى اۋىزىدەب چاندىن كەلگەن،
 دامالۇدالاي باتر قول سەرمەگەن.
 كەلگەندەن ءيىرى جەتەدى ماقساتىنا،
 جەبەدەن قۇش تىلندەى جانن بەرگەن؛
 آرزۇلو ات، باشتۇۋ آزامات آرمانى زور.
 قايتۇۋغا تۈز بۇيۇرباي تۇۋغان ادلەن.
 جاڭل قىز- جەلگە سىرداش ادرك بالاسى،
 جالارتىب، ءايت آغىتب مجۇرو بەرگەن.

چىنىدا جان تىلەگى ادرككە چاباق؛
 جان- ادركن، قايدا بولسو، ادركن جاتماق.
 بىيك توو، تۇنۇق آواجان جەمىشى،
 جالارتماق كىيىك كوزدوب، ءايت آغىتماق.
 كوكۈگۈن جان تىلەگى اورۇندالسا،
 بولشۇنو ادمەسى- ادكەن قىلا ءنورت جاق!

توقمودۇ. جاڭل ۋەنۈشدۇ. آنن بايلاپ
 قارادى، جار باشىنان اوتدۇ آبايلاپ:
 جامباشتاب ۋاۋىچوڭ بااتر جانقان ادكەن،
 اورتودو تاش قوردوسۇ (ۋ) بور- بور قايناب،
 اولجواوب آلب قايتقان كوب جلقىنى،
 ۋايبىرتىب تۇيۇق جارغا سالغان قاماب،
 ادكەنن تۈلكۈ، اۋچۇكو تايىغان سوك،
 جاڭل. قىر جار باشندا تۇردۇ سىناب.

سندادى اردن بارن بىردەن ساناب،
 اۋچۇكو، آنا قوزۇ، اوتدۇ چاباق.
 تۈلكۈدون سن تايىغىلىپ. كەمتك تايىباي،
 تولقۇنداب تۈشكۈن كەزدە چن ماخايبات،
 كەرتايىغان ايلكەرتدەن قانغا چولتۇۇ،
 شەشىلەپ كىرىپ باردى، اوت جاقلاپ.
 «قانچىقتن كەرتايىغانى!...» دېدى تۈلكۈ،
 ۋەمۇندۇردى تارتقان جەدبە تىيدى شاق- شاق.

ماخايبات - توزوق اوتو بالبلداغان،
 كىم قىزىپ، لەيىنە آلبىر باغان.

(ۋ) تەك ۋەنۈ. دەپ، چوۋ كەچەكەنلەر امانداغى. قىزان اوردۇنا اوت بېشىرىغان چاينىن
 كوردوسۇ ۋەنۈ آرشلاپ.

جا تارتقان، جان جرغاتقان جاڭل قايدا؟
 بارغان كۈن ۋەزىدن تورت اەر جاڭى تالاب...
 آل كۈنۈ آدەتتە چاڭل آڭدا،
 اەر چىتت كەرتايىغانن آلب جانعا.
 كوبۇنچو جاش ۋومۇرۇن نوودا دوسترگون،
 تۇرباسا اهل ايچىندە آندا، ساندا.
 بولغوندى بەشن مەزگىل جلقى تىيىگەن،
 قارا باي بااترلاردا كەلەر تاڭغا.
 چوۋكەلدى، جلقى آندى دەگەن قىبار
 جاڭلغا كەلب تىيىگەن كۈن باتقاندا.

ۋەنۈن كەردى، جلدز تولدۇ. جاڭل چولتۇ.
 آتۇغا دايارداغان جەدبە چولتۇ،
 اەلىگىب مىنگەن آزوو كەلە جاتدى،
 بۇرۇلباي، ۋەر- ۋەر قاغىپ اوڭغۇ، سولغۇ.
 ۋەر اۋقۇشۇش باشتا چۇداي آرس- آرس ۋۇرۇپ،
 كەرتايىغان بىرگە چىققان ساپار چولغۇ.
 قول تالپ، تىرگىن بوشوب قالغان كەزدە،
 جانغان اوت جار آلدىنان كوردۇ اوشوندۇ.

سەن امدەس جالغىز، كەلب اەنچى اۋلوشكون،
 اەنچىسەن بولۇ كەتكەن دالاي آدم.
 جالندۇ ماخابىاتم سەنى تابدى،
 سەنى اويلاي، اەكى سۇيىۋى چەقسەن بىر جان..»

تۈلكۈنۈن بولوت كەزىك چەچىب آلب،
 جىبەرب آن اوتقو، تاشقا بارب
 اولتۇردۇ، آققان ناندى، چققان جاندى
 كوزۇنو اەلەستەتب، خىيالداىب.
 «اۋستۈنۈن «تۈن كورپوسۇن سىيىر تاشتاب
 جەر جۇزۇ جارق بولۇ تاك آغارب،
 كەم سۇيۇب، جەتتەشە آلباي كەم اولگۈنۈن،
 تاك جەلى جوموقتودۇ كۇزۇگو سالب...

كۈن چىضب جەر جۇزۇنو نۇرۇن چاچدى
 تىيىلدى جوموقچۇ جەل، «اۋنۈن باسدى.
 جاڭلدا تۇبۇز اويغۇ باشن بەربدى
 آتتاب، اەلكە قاراي جولۇن تارتدى
 جاتتىدى جار آلدندا «نورت آزامات،
 جوغوتۇب جوموقچۇلار جوقتوور باندى.

ماخابىات - قردان قاچقان قىزىل تۈلكۈ،
 بۇر كۇتدۇ تاشقا سوغۇب آلدرباغان.
 ماخابىات - تۇراغى جوق سوققون شامال،
 موينۇنا تۇرگۈن چالماسالدرباغان،
 ماخابىات - چىرغا تارتقان كۇلۈك زاتم،
 قول سوزغون تالاب كەرگە قارما تباغان.

«تورت باتر قولومتودو قانغا تولۇب،
 جاتتىدى جان بەرە آلباي آلك بولۇب..
 مېتەدەي مېزىلەتب سورۇب جاتتى،
 ائزەلدىن كور بوگون جەر قانغا تويۇب.
 جاڭل قىز بىر آزدان سوڭ تۇشۇب كەلدى،
 تۇردۇدا جار باشندا اويلونۇب.
 تۈلكۈگو جان تالاشقان «سوز سۇيلودۇ،
 سەكسەلتب سامامى چاچن جايىب قويۇب.

- تۈلكۈشەر... مەن قانچەمەن، موينۇما آلام.
 سوزۇك آق، آيتقانك «جون، چىندەب تابام.
 مېراتدا قانچى، «دوبوت كەم اەكەنن،
 اەنچىلەب «بولوبىتەبى - اەكەن مەنداي مايدان

اەرتە - كەچ اىر تارىيىن جەل بايانداپ،
مۇڭدۇۋۇلاب اۇغۇۋۇچۇرغا سۇيىلوى جاتدى...

III

— اوتكون كۇن جەلدى سوقون ادركى چەكسز.
اوتكون كۇن — كوك تەڭزىدى تۇبۇز، چەكسز -
اوتكون كۇن — كوك كۇندوردۇن بىر آيت كۇنۇ،
بىب - بەلەن، تەلەكەيسى تەك، تەب - تەكز.
اوتكون كۇن — ۇلۇۋ سۇرۇت اوبلوغونغو،
تەڭكەدى، ادر كەكەدى اەلەستەكەچ.
اەرباقى، اەل باقىنا كەلەب كەتكەن،
اوتكون كۇن — كۇن اەكەن غو اەل جەنكس
اوتكون كۇن جەن جوقنوب ائىدۇۋ، مالدۇۋ
اوتكون كۇن اەن جوقنوب اەبىرى، دانىدۇۋ؛
جەل مەنەن بىرگە كوچۇب، بىرگە اوبنوغون
اوتكون كۇن اەن جوقنوب اەركن جانىدۇۋ؛
بۇتۇمكوچىق قىق، نۇسقا قىغان،
اوتكون كۇن بىين جوقنوب اءالاقۇۋ
اىچىدە، بوز قاپتاغان تۇماندۇۋ كۇن
تۇرماغان قومۇز بەن مەن آرماندۇۋ

ماخايىات جاش جۇرۇگۇن كومگون جارد،
جىينالب، قان چوقۇشۇب، قوزغۇن قارغا
اۋز آرا مايدەكتەش ب سوز قىلىشات:
«اەردىگن سىناسن دا اەر مايداندا»
تۇلكۇنۇن نايىراسىن سابن جوقنوب،
قالن اەل قايغىلانات قامالغاندا.
جەبەس قىر جاڭلەن جوموق قىلىب،
جەل تاشب آڭگەمەلەيت سايدان - سايفان...

قالن اەل تولقۇب، قالقەب قىلىب دام،
اەچەرەت قول اتقاردى قۇن اۇۇغا.
قوشۇلۇب قۇن اۋستۇنوقۇن كو بوپۇب،
قالىق قاللىدادى، تاييادى آرغا
بوپۇندا كەك تالاستن قرغز، قازاق،
آلشەن بىر كەندە اۋرانىنا:
قايتادان جاڭرتىلىب سوزگو آلندى.
تولغوندى اەرلەر قۇنۇ اۋچ - تۇرت جاعا.

بۇل جەردە قازاق، قرغز اەن جىيناب،
آلشەن تۇسۇ آلدىنا باشن قۇرماق؛

جەبەسەن قىز جاڭلدىن ەسەنە ئالب؛
باشىنا ەبردو بوونۇن توب قۇرۇشۇ،
ەچون بىلگى قارىلارغا آقل سالب.

ەزەلدەن ەدل ەيچىندە ەمچى قارى،
قالتارب جاڭل ەۋچون تابباي لاجى
تەكەلسە، ەدل آقپىن ەمدەدى آلباي،
قۇن قۇۋدان آشا كەچەت قايسىلارى؛
ەيلگىر كىسنىچى ەسوزۇن ماقۇل كورۇپ،
قۇۋانتايىت جىيىلشتىن قاي ەبر دارى،
كوبچۇلۇك آخىرىندا دەب تاراشدى؛
«سنىچىنن آيتقانداي بولسۇن بارى...»

ەيلگىر تەن ەدلى كەزب جۇرگون سنىچى؛
كوب ەدلىدىن دالاي اوقمۇش كورگون سنىچى،
جەر قويىوى ەدل ئرالاپ، ەردى سىناب،
دالايدىن كىم ەكەنن بىلگەن سنىچى،
آڭتارب دالاي ەدلى، دالاي جەردى،
آيلىنا شىرداق بەكتەن كەلگەن سنىچى.

شىرداق بەك، ەرنەۋكە (1) قان نوب باشبار،
اوى قىلب چەب دۇشمانغا قارشى تۇرماق،
قىسندۇۋ ەسوز ەيچىندە ەسكە ەلدى،
اۋچۇكو، ەنا قوزۇ، تۇلكۇ چاباق،
تۇلكۇدەن بوغوندىن سوڭ باردى ەتۇن،
آت بوادۇ؛ «تۇلكۇ قۇنۇن قۇبالاماق!»

جاڭلدىن قۇن قۇۋغاندا آلامانداپ،
جاڭلدەب نايزا سايار ەربۇتكون سوڭ،
جالغاندىن جاڭل آتن تازالاماق،
سندىرب شاغن قويىوى، باغن بىسب،
جاڭلدى تۇتقۇندۇقدا ەززالاماق،
باربى ەلەكە كەندەردك قىيسن ەچونۇ،
ەلدەغو ەداغى آلاش جاڭل بەيىلق!؟
ەدل ەيچى آلى ەدۇنوى آڭتارىلب،
تەيچىباي تولقۇب چاندى قۇنقادارىپ،
دۇر بوونكو ەلورۇگون ەمچەن چاشدار،
ەجۇرۇشۇ ەقۇن اوقناباي آت قايتارب؛
مۇرۇنتان جووچو بووسۇن تۇشۇنكو نەدور،

(1) تۇلكۇ - تۇرپان قىزى

كوڭۇلۇز كۇزدۇن كۇنۇ. سرت سارغارب،
 «اولدۇم!...» دواۋسۇمدۇڭو قانى قاچب.
 آزايب «تلىز سۇۋلار ادبىكە كەلگەن،
 مۇرۇنقى دولۇلانغان جازدان آشب.
 آيرىلب جيلۇز جازدن توشوگۇنون،
 تۇرغان كىز تايغاندى قايسى باسب.
 كرگن سۇۇ بۇلبوغون سوڭ جولىقپلار،
 قالك قول كىرپ كەلدى قانارداشب.

بولجولدۇۇ جەرگە كەلب قول توقودۇ.
 اويلوشۇب كەلەر، كەتەر، اوڭدۇ، سولدۇ،
 «بولۇنۇب آقلىماندار اولاق چىغىب،
 قانداپچا قول سالۇۇغا كەڭەش بولدۇ،
 كەڭەش دەسنىچى جاققا. «سوز اوودارات:
 «بولجو» دەب «كورور كوزۇم بارار جولدۇ.
 كويچۇلۇك اوبالينا قالبايلى» دەيت،
 «قابىدا بەكەر قىرپ قالك قولدۇ».

سنىچى آينات: «لۇج بولۇمكو قول بولۇنۇن،
 «يىرسى نۇن جامىنىب جەلقى نىيسن.

سنىچىنى كەردك قىلب ادل آتقاردى،
 جاڭلدىن جاي بلەككە قىلب تىكچى.

آز كۇندوسنىچى كەلدى قايرا تارتب،
 بەيىلدە جاتقاندىغن آتق آيتب.
 قالك ادل قوغالاڭداب تولقۇندادى،
 مۇرۇنتان كۇنۇب جانقان جاراقنانب.
 مىنگىزب شرداق بەكتى بوزجورغوغو،
 آيتلىش جاندارىنا بالانى آلب:

قالقلىداب تۇشتۇك جاققا «چۇرۇب قالدى،
 تالاس، «چۇى كول بورۇنان قول آنتاناب..»

قول «چۇردۇ دۇركۇن - دۇركۇن، قاقا - قلقا
 قول «چۇردۇ تۇركۇن - تۇركۇن، قىرقا - قىرقا.
 نايىزاكەر، بالنا چابار، جا تارتقىچتار،
 قانارداب «تىزىلىشب سىيرا - سىيرا.
 جاڭلدىن اۇمۇت قلغان تانتۇۇ قىيال،
 جاش باشن بىيىلدى كەلدى «بىر سىيرا.
 كەب قىلب آلفن جايىن، چالغىن جايىن،
 باشتقتار كەلە جاتدى اير آلدندا.

آبلدی ادر کەلەتب، آلدینا آلب:
«قیاروۋ! سەنى داغى ءولوم جازغان...
بولغوندى اەلگە توتقا جان اە كەنىك...»
دەگەندا ماڭداينان ءبرسىلاغان...

آرتقى توب كۆتۈب جاندى قىسقىدى آلب،
قاراشب كۈن چىغشى كۈب زارىغىب؛
مويىنۇ اوزۇن كۆزدۈن ءتۈنۈ اەيكە كۈنبۈي
جان-جاقدى باسب جاندى قارانخىلق؛
قوختۇلاي ايرغاي باشن جدل قوزغولتۇب،
كۈبدۈن سوڭ بەلگىلەندى تاك آغارب.
قابتاغان ءتون تۇمانن اورتكو قارماپ،
كۈن چىغش بالبلدادي كۆيۈب، جانب...

قائشالدىن آق چىيىندە قالك مايدان:
بۇرقۇراب كوتورۇلگون آسمانغاچاك.
بانرلار ءبولۇب آلب كۈب جاقىيىنى،
اوزاتب اەلدىن اولان، جۇلغا سالغان:
تيرەشب اەكى جاققان قول بەتتەشب،
قايىلىب سالغىلاشقان آلبان - آلبان.

اە كىچى تىيىگىن مالغا آلاقييى،
آلدىنان كەلەر جۈرۈنۈ توروى ءجۈرسۈن.
قۇتۇلۇب ءبىزدن جاقنا جلقى اوتكون سوڭ،
اۋچۈنچۈ قىسق جەردەن جول بوگوسۈن.
قىسقا كەلگەن كەزدە جاڭل كىرىب،
جۇقۇلدىن آبل - بالا تىزگىندەسن.

كەكشەدەسنىچى ءسۈزۈ ماقۇلداندى.
ءبولۇنۇب بەشەن چەندە قول آتتاندى.
قانارغا تىزىلىشپ قرقا-قرقا،
مال تىيەر ءاير آلدندا ءجۇرۇب قالدى.
آرتىنان اە كىچى توب ءتىزىلىشپ،
شلغانغان ءاۋكچۈك باتر جولغو تارتدى.
آقلمان ءاۋچۈنچۈ توب ءبىر قىسقا،
اەش قىلىپ جاش بالانى كەلب جاندى.

چىيىندا اەش تۇتقانداي آبل ءبىر جان:
كوزۇنون جاندىن اوزگو اوت جانباغان.
ايسگەرى - اەل جايولووش جۇرگونۇندۇ،
ءبىر توبىدۇ جاڭل كورگون كۈب جىيىنالغان.

كورۇندۇ كوپ ايچىندە جاڭل مرزا،
جا انارتىب كەلە جاتقان، جايداق آتچان...

قىسقا دغدىرىلىپ قولدۇن آلدى
جە كىلىپ كەتەنچىكىتەپ كەلەپ قالدى.
موندۇردى جا ا جا ا دىرىپ ايلدامداتىپ،
قىسقتان جاڭل مرزا اوتو سالىدى.
آكدو سۇز چۇقۇل جىردەن قامچىلان،
جاڭلدى، آبل جەتەپ چلبردادى.
آبلدى آت اوستۇنون سويەوققو اويلوب،
قانجارن سۇزۇب جاڭل دايارداندى.

قامنتىباي قارماماققا اەل جاڭلدى،
قىيىقىرىپ، اۇران سالىپ، كوپ جا بلدى،
آبلدى جاڭل مرزا تانىسى سالىپ:
«آنتىك آى ا... بولبوس... بولبوس» دەدى داغى
قانجارن قولدون تاشتاب جاسى مەنەن،
تالاشقان چلبر اەركن آتن تارتدى.
بولغونۇن آنگە مەن كورگوندون سوك،
دىردىغىب جاڭل قولۇ قايرا قاچدى.

قائشالدىن قىز قابلانى تۇشدۇ قولىغۇ،
جا بلغان آناق، داڭقى اوڭغۇر. سولغۇ.
قوردۇندا جاڭل اومۇرۇ چىرىسىن دەپ،
بىرىدى ابر قارىغا قىلىپ اولجو.
كوكوسۇ كوتون بەركى باسلغان سوك،
قالك قول قايرا قاراي تارتدى جولغۇ.
تارىخن آنگە مەنن بايان قىلىپ،
سوغۇلۇ جوموقچۇ جەل زوودون زووغۇ...

۱۷

قىزىقتق قۇچاغندا اوينوب، كۇلگون،
اومۇردون، آل قاپارسىز اوتىكون كۇندون.
قابلاندى قاماب قويسوك قانتەر اەلە،
كەڭدكە - توو توقويدو اەركن جۇرگون؟ ...
اومۇردۇن ابرمۇنوتۇ جىلداي بولۇپ،
كۇمەنەن اوتبوسبو اەلە كۇڭگۇرونگون؟
قاپاسدا قابلان جانن قىينا بايىپ،
چاقىرىپ توو، توقويۇ اوسۇب اونگون...

اھمەسبى قاپاسداغى جاڭل قابلان،
 چۈرۈگۈ اھركن توغو بايلانشقان.
 «مۇنوتۇ جلدای بولۇب، مۇك، زارمەندەن،
 كۈن چركن «اوتۇب جاندى آلان - آلان..
 اۇنۇتباي، ايچدەن جاتتاب جاڭل «چۇردۇ،
 ماخايباب چندق «سوزۇن تۇلكۇگو آيتقان.
 «بەر توب جل سانسر كۇندور آيدار «اوندۇ؛
 مۇرۇنتان كەزەكتەشب كەلە جاتقان...

قاپاسدا «يىرى زاردای كۈن اوتكورگون،
 «يىرىسى قىزقتقا اوينوب، كۈلگون،
 «دۇنيو جارالغاندان، بۇل كۇنگوچو،
 تەك باسباس تارازاغا نەگز دەلگەن.
 «بەر كۇنۇ قارى، جاشى كەب قىليشات،
 اھسیرب كۇر جايلوودو قىنر ايچكەن،
 «اھرككەن اھلگە جاڭل كورسونسۇن «دەب،
 «اونورۇن قز كەزىدە قىلب كورگون...»

اھل «سوزۇن آبل كەلب بايان قىلات:
 — جەئەكە، سزىدەن «بەر «ايش اھل سۇرانات!

باتردق «اونورۇڭدۇ كورسونسۇن دەيت،
 آت «مىنىب، شايانداىب آلب جاراق.
 تارتىباي بار «اونورۇك اورتوغو سال،
 اۈلگۈ آلن جاش «اوسپۇرۇم جاشى تالاب.
 «يىرىسى جەتى آدمەن قىنر دەگەن،
 اھر باشى كويچۇلۇككو قۇل بولغون شارت،»

اھچ جانغا قۇل بولبۇدۇم، بولبۇى كەلدم.
 تابتام، تىزەشكەندى بايستم، جەئەدم؛
 قىسقتا، سەن چلبىردان آلمانگدا،
 آيادم، اھل تۇتقاسز قالار، دەدم.
 توقتوتبۇى، اھل قولۇنا تۇشكونۇمدو،
 تۇلكۇگو آتاب قۇربان چالار، دەدم.
 نەچارا اويلوغونۇم اورۇندالباي
 ... قابلانداى قاپاسداغى قايشى جەدم....

قوى دەب آيت، منداى قولفو اھل سالباسن.
 اھلرتب بولبوس جەردەن قىتاباسن.
 قاپاسدا «اھرك» ساغىغان مەن «بەر تۇتقۇن،
 آت منەم، كەتەردى اھسینە آلن.

كەتۈۋگۈدەت تۈزۈسۈم، سەندەدى ەەرلەر
مايداندا سالماقتاشب، قان آقباسن.
ماخاييات كۈسۈن كۈۋلۈى آندان كورو،
قاپازدا جاڭل جانى كۈيۈن، جانسن ...»

جاڭل شەر، جاڭل جولبورس، جاڭل قابلان،
ءجون ەمدەس اۋرغاچىلىق سوزۇن قىلغان.
قالپاقتاى قانجىغاڭا بوكتوروكەت،
ەر بولسو بەلگىلەگەن قاندۇۋمايدان.
ەر باشى ەر قولۇنان كەسلگەن ءجون،
اولگونچو ءاۋىدو جاتب ءتم آجالدان.
آى، آيدن اوتۇ بولوك، ەرى بولوك،
بىراقدا چابقان ساين كوز چىباغان!»

جارالب جالغز جانغا باش ايىبەگەن
مىنا بۇل آلدانغى جاڭل جەكەك.
زامانا ءمك جاكىرب، ءمك ءتۈردۈنسۈن،
آلىدا جاڭل جەكەت، جەكە جۇرگون.
جورغوسۇن شرداق بەكتن آلدىما تارت.
جاا مەندەن كىيىمدى مۇرۇن كىيىگەن.

مايداندا كۈب جىيىنالغان سىنا شالىق،
«ەر كەكەك» «اۋرغاچىلىق» ەمدە ەكەن»

V

— اوتكون كۈن جاشل جاپلور جەرى قانداى،
جاپلوونۇ جالپاق ەسكەن جەلى قانداى؛
جەل مەنەن سر سرداشقان، اير ايرداشقان،
اوتكون كۈن ەركەن اوسكون ەلى قانداى؛
اوق آتار، قىلىچ چابار جەر بار دەسە،
دەگەگەن اوتكون كۈندۈن ەرى قانداى.
جاڭلەن آڭگەمەسن كورموك بولۇپ،
جىيىنالغان دەگەگەندەن بىرى قالباى.

ەل ءايچەن ەباق ءايش آرالاغان،
جاڭلدى قاچات قو دەب اوى جورۇغان.
مايداندا ەبر سەرىشمەك خىيال مەندەن
كۈن مۇرۇن جاشتن كۈبۈ داياردانغان.
قان مەندەن سا برسزدق كۈتۈپ جاتدى؛
دەكلدەب جىيىنالغان جاش جاراققانغان.

كورۇندۇ بەش چەندە آراك جاڭلە
ادىكىندەب بوز جورغودو كەلە جاتقان.

قادمكى مۇرۇنقۇداي قالپى - سالتى:
اوشوتۇب شايمانداغان مىنگەن آندى.
«اۇستۇندو ادركىيىمى، جاراق، جابدق
توب ادلىگە كەلەسالا آبلغا آيتدى:

- سارقىتى ايلكەركىنن قالدىيى - اەكەن،

قاين «اينم، تەبەتەيك آسانغا آتچى.»

ايرىغقان تەبەتەيدى تۇشۇر بوستون،

جا مەندەن جاڭل اودا اون بەش تارتىدى.

«تۇشۇر بوى تەبەتەيدى قاغىب آلب

آبلغا بەردى، «كىيى» دەب آلب بارب.

قاراسا: تەبەتەيدە تۈك «توبو جوق،

تەگەرەك تۈبكۈچ بولغون قۇرۇق قالب.

«باغندم، باراكەلدى...» دەدى دا آبل

موينۇنا، قۇلدۇق قىلدى، چلبىر سالب،

«قوش قاين - «اينم، بىزگە رۇقات بولغون چىغار»

دەب جاڭل جولغۇ تۇشۇدۇ قامچىلانپ...

كەلگەن اەل، اەكەس مەندەن قۇرالدانب،

قىيىلسىز، «اۈنسۈز، سوز سوز، قالدى آڭقايب:

«جارالغان جۇمرۇ باشتىن آلدى اەكەن» دەب

«سوز قىلدى كويچۇلۇگۇ ماقنووغو آلب،

«قاپ سەنى...» «بىر سەرىشەيى» دەگەن بولۇپ،

اوكۇندۇ قۇردەمدۇزۇلور سانن سالب.

«بەبىياقتان تۇقۇم آلباى، بەكەرقلدق»

دەب «بىر توب اەل تارادى آرماندانب...»

- جان مەندەن كىم «سۇيىبوسۇن تۇۇغان اەلدى،

كەرچايقاب، كىدك كەسكەن تۇۇغان جەردى.

تۇۇغان اەل، تۇۇلغان چەر اەمدەبىيىسى

قاپاسدا پايدا بولغون قاينى چەردى.

كۇن، «تۇندوب، اۇچقان قۇشتاى قانات ايرىمەب،

تۇۇغان جەر - قاقشال تووغو جاڭل كەلدى.

قاقشالدا قارا تۇمان، قالك قاينى،

قىنرقۇۇ، جىرغالدۇۇ كۇن جوق ايلكەركى...»

سان-سان «مىك، تۇمون - تۇمون مال آيداغان،

ساناسىر قىمىز ايجكەن، بەدە بابلاغان؛

İÇİNDƏKİLƏR

Darhan Kızıralı. TAKDİM.....	3
Дархан Кыдырәли. БАШ СӨЗ.....	6
Sabırbek Börübay. ÖNSÖZ.....	9

I BÖLÜM

KASIM TINISTANOĞLU'NUN KISACA HAYATI VE ESERLERİ	14
DİLCİ OLARAK	19
AYDIN OLARAK	20
BAŞKAN/YÖNETİCİ OLARAK	20
DRAMLARI	21
ŞAİR VE YAZAR OLARAK	21
GAZETECİ OLARAK	21
MÜTERCİM OLARAK	22
HALKBİLİMCİ VE MÜZİSYEN OLARAK.....	22
MANAS BİLGİNİ	23
TARİHÇİ OLARAK	23

II BÖLÜM

1. "KASIM IRLARININ CIYNAĞI" ESERİNİN İÇERİK ÖZELLİKLERİ	28
2. "KASIM IRLARININ CIYNAĞI" ESERİNİN DİL ÖZELLİKLERİ	32

III. BÖLÜM

"KASIM IRLARININ CIYNAĞI" ESERİN TIPKIBASIMI, ÇEVİRİ YAZISI VE TÜRKİYE TÜRKÇESİNE AKTARIMI ...	38
---	----

KASIM IRLARININ CIYNAĞI

Taň.....	38
Şafak	39
Bügüncü gün.....	40
Bugünkü Gün	41
Alaçka	42
Alaşa	43
Jasdarga.....	44
Gençlere	45
Kız karındastarıma	50
Kız Kardeşlerime	51
Bulbulğa.....	52
Bülbüle.....	53
Ayğa	54
Aya	55
Bayçeçekke	56
Kardelene	57
.....ğa.....	58
...y'a	59
Isık Kölge.....	60
Isık Göl'e	61
Şakirt	62
Şakirt	63
Arvaq.....	64
Ruh.....	65
Alatoo.....	66
Tanrı Dağı	67
Erksiz acıraşqanğa	74
Çaresizce Ayrılanğa.....	75

Kasım Tınıstanoğlu

“Kasım İrlarının Cıynağı”
(Kasım Şiirleri Mecmuası)

-transkripsiyon, inceleme,
tercüme, tıpkıbasım-

Sabırbek BÖRÜBAY
hazırlayan

«Ğılım» Yayın Evi
Kazakistan Cumhuriyeti, 010000, Nur-Sultan ş.,
Mostovaya caddesi., 6. tel. +7 (7172) 57-49-04

